

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΚΕ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

**ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ**

ΤΜΗΜΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Επιβλέπων:

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΤΣΑΡΛΑΝΙΔΗΣ

Σπουδάστρια:

ANNA ΤΟΛΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ - 2018

ΤΙΤΛΟΣ ΤΕΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ
ΖΩΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ**

ΕΣΔΔΑ

ANNA ΤΟΛΙΟΥ

©

2018

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 12/12/2018

Άννα Τόλιου

Υπογραφή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις θεμελιώδεις πτυχές του ζητήματος της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο. Ειδικότερα, το ζήτημα αυτό άπτεται νομικών, διεθνολογικών και επιστημονικών όψεων. Τα νομικά διλήμματα που αφορούν την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ των μεσογειακών κρατών και της άσκησης κάθε δικαιώματος που απορρέει από αυτή είναι ήδη γνωστά από το διεθνή διάλογο που οδήγησε το 1982 τα Ηνωμένα Έθνη στη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, αλλά και από τη μετέπειτα εφαρμογή και τη νομολογία που παράχθηκε με βάση αυτή. Επιπλέον, οι ανακαλύψεις των νέων ενεργειακών κοιτασμάτων στην Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο έχουν οδηγήσει στη μεταβολή του ενεργειακού χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου και έχουν επιτείνει την αναγκαιότητα επίτευξης συμφωνιών μεταξύ και άλλων κρατών της περιοχής, προκειμένου να καταστεί δυνατή η διερεύνηση και η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων τους. Με την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στο επίκεντρο της διεθνούς συζήτησης, την διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ προς την κατεύθυνση της ενεργειακής επάρκειας και της διαφοροποίησης των πηγών και την οικονομική άνθιση που φαίνεται να υπόσχεται στα τρία κράτη η ανακάλυψη των κοιτασμάτων, οι ευαίσθητες ισορροπίες ισχύος στην περιοχή αναταράσσονται άλλη μια φορά. Για τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου ξεκινά ένας αγώνας δρόμου για την ενεργειακή πρωτοκαθεδρία στην περιοχή, την ανάδειξη των κρατών σε ενεργειακούς παρόχους και κόμβους, που θα επιτρέψουν την αναβάθμιση της οικονομικής, αλλά και της πολιτικής ισχύος τους, χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι προοπτικές συνεργασίας.

Η εργασία εκπονήθηκε με την μεθοδολογία της βιβλιογραφικής έρευνας, ιδίως δευτερογενών πηγών. Ειδικότερα, μελετήθηκαν βιβλιογραφικές πηγές, έντυπη και ηλεκτρονική αρθρογραφία και σχετικές μελέτες, πρόσφατες μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές. Σκοπός της έρευνας ήταν να συντεθεί η πλήρης εικόνα των ενεργειακών εξελίξεων, καθώς και να αποτυπωθεί η νομική και πολιτική διάσταση αυτών. Τελικώς, για την ολοκλήρωση της εργασίας ήταν απαραίτητη η ανεύρεση επικαιροποιημένων χαρτών, επιστημονικών δεδομένων σχετικά με τα ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου και στατιστικών δεδομένων, ύστερα από προσεκτική διαδικτυακή διερεύνηση και τη μέγιστη δυνατή επιβεβαίωση της αξιοπιστίας των πηγών.

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine and analyze the fundamental aspects of the energy issue in the Eastern Mediterranean. In particular, this issue addresses legal, international and scientific aspects. The legal dilemmas concerning the demarcation of the Exclusive Economic Zones between the Mediterranean states and the exercise of the rights deriving from it are already known. They appeared in the preparatory actions that led the United Nations to the Convention on the Law of the Sea in 1982, as well as in the subsequent implementation and the case-law. In addition, discoveries of new energy reserves in Cyprus, Israel and Egypt have changed the Eastern Mediterranean energy map, applying pressure on the other states in the region to reach agreements that will allow the exploration and exploitation of their reserves. As energy security finds itself at the heart of the international debate, EU reforms its energy policy towards energy efficiency and diversification of sources. Taking into consideration the economic development that the new discoveries seem to promise to the three states, sensitive power balances in the region swift once again. The race for energy prevalence will enable the states to emerge as energy providers and hubs, subsequently acquiring economic and political power.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ

Ανατολική Μεσόγειος	Eastern Mediterranean
Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)	Exclusive Economic Zone (EEZ)
Υφαλοκρηπίδα	Continental Shelf
Ενεργειακή Ασφάλεια	Energy Security
Αγωγοί φυσικού αερίου	Natural Gas Pipelines
Ελληνική Εξωτερική Πολιτική	Greek Foreign Policy

*Στον πολυαγαπημένο μου θείο Πρέσβη Βασίλη Τόλιο,
που μου δίδαξε την έντιμη υπηρεσία στην ελληνική διπλωματία
και έφυγε τόσο άδικα και πρόωρα.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Χαράλαμπο Τσαρδανίδη, για την υποστήριξή του κατά τη διάρκεια της παρούσας εργασίας. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους/τις φίλους/φίλες μου για την υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στην ΕΣΔΔΑ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	8
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	9
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ	11
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15
ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΑΟΖ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ	19
1.1. Το νομικό και <i>de facto</i> καθεστώς στην Ανατολική Μεσόγειο.....	19
1.2. Το περιεχόμενο των νομικών εννοιών της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας.....	22
1.3. Κήρυξη ΑΟΖ και Ελλάδα.....	25
1.4. ΑΟΖ: Ελλάδα και γειτονικές χώρες.....	29
1.5. Οι συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, Λιβάνου και Ισραήλ.....	32
1.6. Νέες ζώνες δικαιοδοσίας και το ζήτημα της νομικής σύγκυσης	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	35
2.1. Το ιστορικό της έρευνας στην Ανατολική Μεσόγειο.....	35
2.2. Το ιστορικό των ενεργειακών ερευνών στην Ελλάδα.....	37
2.3. Οι γεωπολιτικές και ενεργειακές εξελίξεις των τελευταίων ετών στην Αν. Μεσόγειο.....	39
2.3.1. Οι εξελίξεις που αφορούν την Ελλάδα	39
2.3.2. Οι εξελίξεις που αφορούν την Κύπρο.....	43
2.3.3. Οι εξελίξεις στα λοιπά κράτη της Ανατολικής Μεσογείου	44
2.3.4. Η εξέλιξη του αγωγού TAP	45
2.3.5. Οι εξελίξεις στην εγκατάσταση της Ρεβυθούσας.....	47
2.3.6. Ευρωπαϊκή Ένωση.....	48
2.4. Η γεωπολιτική σημασία των ενεργειακών εξελίξεων στην Αν. Μεσόγειο	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΤΟ ΝΕΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ....	51
3.1. Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στη διεθνή ενεργειακή επάρκεια.....	51
3.2. Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου	53
3.2.1. Ταμάρ	53
3.2.2. Λεβιάθαν.....	55

	10
3.2.3. Αφροδίτη	58
3.2.4. Ζορ	59
3.3. Η ενεργειακή θέση της Ελλάδας στον χάρτη	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ	64
4.1. Επιχειρήματα για την ΑΟΖ και τα ενεργειακά αποθέματα	64
4.2. Η ανάδειξη της Τουρκίας σε ενεργειακό κόμβο	73
4.3. Ο ρόλος των ΗΠΑ	79
4.4. Η σταθερότητα μεταξύ των περιφερειακών δυνάμεων	81
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΑΟΖ ΚΑΙ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ	99
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ	105
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΟΙΚΟΠΕΔΑ ΚΑΙ ΑΓΩΓΟΙ	109

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

EIKONA 1: ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα στη Μεσόγειο	21
EIKONA 2: ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα	23
EIKONA 3: Οικόπεδα των οποίων τη διερεύνηση επέτρεψε ο Ν 4001/2011.....	27
EIKONA 4: ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Λιβάνου και αμφισβητούμενη περιοχή.....	33
EIKONA 5: Χωρικά ύδατα, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα.....	34
EIKONA 6: Εκτιμώμενα ελληνικά κοιτάσματα στην Αν. Μεσόγειο	38
EIKONA 7: Τα ελληνικά οικόπεδα στο Ιόνιο και Κρητικό Πέλαγος	40
EIKONA 8: Η ερευνητική δραστηριότητα στα κυπριακά οικόπεδα	43
EIKONA 9: Ο αγωγός TAP και η διασύνδεσή του με τους κάθετους διαδρόμους	45
EIKONA 10: Η Ρεβυθούσα και τα πιθανά λιμάνια διασύνδεσής της	47
EIKONA 11: Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου	52
EIKONA 12: Κυπριακά οικόπεδα και κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο	53
EIKONA 13: Το infographic της Delek για το Ταμάρ	54
EIKONA 14: Το infographic της Delek για το Λεβιάθαν	55
EIKONA 15: Η προτεινόμενη για τον East Med πορεία	57
EIKONA 16: Το infographic της Delek για την Αφροδίτη	58
EIKONA 17: Οι αγωγοί TANAP- TAP και οι «κάθετοι διάδρομοι»	62
EIKONA 18: Ελληνική ΑΟΖ κατά τη Σύμβαση ΔΘ με πλήρη επήρεια των νήσων.....	66
EIKONA 19: Τουρκική ΑΟΖ εάν δεν ληφθεί υπόψιν η επήρεια των νήσων.....	67
EIKONA 20: Τα ελληνικά χωρικά ύδατα στα 6 ν.μ. και στα 12 ν.μ.....	68
EIKONA 21: Η οριοθέτηση ΑΟΖ Νικαράγουας- Κολομβίας από το ΔΔΧ (2012).....	70
EIKONA 22: Η Τουρκία ως ενεργειακός κόμβος.....	74
EIKONA 23: Η πορεία του Turkish Stream.....	76
EIKONA 24: Η διασύνδεση των αγωγών TANAP- TAP.....	77
EIKONA 25: Ο «Νότιος Ευρωπαϊκός Διάδρομος» (South Gas Corridor).....	79
EIKONA 26: Η παγκόσμια κατανομή των ΑΟΖ στη βάση της Συνθήκης ΔΘ.....	99
EIKONA 27: Τα μέρη της ΑΟΖ.....	100
EIKONA 28: Μέγιστη ελληνική ΑΟΖ κατά τη Σύμβαση ΔΘ.....	101
EIKONA 29: Το τριεθνές Ελλάδας- Αιγύπτου- Κύπρου με επήρεια του Καστελόριζου.....	102

ΕΙΚΟΝΑ 30: Ο κόλπος της Σύρτεως και η Λιβυκή ΑΟΖ.....	103
ΕΙΚΟΝΑ 31: Η τουρκική επιχειρηματολογία επί της ΑΟΖ.....	104
ΕΙΚΟΝΑ 32: Τα οικόπεδα της Ανατολικής Μεσογείου.....	109
ΕΙΚΟΝΑ 33: Η κατάσταση των ελληνικών κοιτασμάτων.....	110
ΕΙΚΟΝΑ 34: Σχέδιο υποθαλάσσιου αγωγού διασύνδεσης Λεβιάθαν- Τσεϋχάν.....	111
ΕΙΚΟΝΑ 35: Σχεδιαζόμενο δίκτυο, κόμβοι και πηγές του East Med.....	112
ΕΙΚΟΝΑ 36: Η πορεία του TANAP εντός της Τουρκίας.....	113
ΕΙΚΟΝΑ 37: Η εκτιμώμενη πορεία του μη υλοποιηθέντος Nabucco.....	114
ΕΙΚΟΝΑ 38: Το κουρδικό σαμποτάζ στον αγωγό Κιρκούκ- Τσεϋχάν.....	115

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΔΙΣΠΟ	Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου
ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΔΔΔΘ	Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας
ΔΕΣΦΑ	Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου
ΔΔΧ	Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΠΕ	Ελληνικά Πετρέλαια
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
μ.	μέτρα
ν.μ.	Ναυτικά μίλια
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Σύμβαση ΔΘ	Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας
τ. χλμ.	τετραγωνικά χιλιόμετρα
ΥΠΕΝ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
χλμ.	χιλιόμετρα
ΑPERC	Asia Pacific Energy Research Center
BCM	Billion Cubic Meters
BG	British Gas
BP	British Petroleum
EBRD	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης
FIR	Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων

ICL	Israeli Chemicals
INGL	Israeli Natural Gas Lines
INOGATE	Interstate Oil and Gas Transportation to Europe
LNG	Liquefied Natural Gas – Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο
NEPCO	Ιορδανική Εθνική Εταιρεία Ηλεκτρικής Ενέργειας
OPEC	Organisation of the Petroleum Exporting Countries
PGS	Petroleum Geoservices
PKK	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
SCP	South Caucasus Pipeline
SOS	Security of Supply
TANAP	Trans Anatolian Natural Gas Pipeline
TAP	Trans Adriatic Pipeline
TGI	Turkish Greece Interconnector
TPAO	Turkish Petroleum Ανώνυμη Εταιρεία
tcf	trillion cubic feet
USGS	United States Geological Services

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της ενέργειας στην Ανατολική Μεσόγειο έχει απασχολήσει τη διεθνή και περιφερειακή κοινότητα τουλάχιστον τα τελευταία πενήντα χρόνια, για να φθάσει να είναι ένα από τα βασικότερα ζητήματα πολιτικής σήμερα, όπως και αναμένεται να παραμείνει στο μέλλον. Πρόκειται για ένα ζήτημα σύνθετο: από νομικής άποψης θέτει προβληματισμούς του γενικότερου Διεθνούς Δικαίου και ιδιαίτερα του Δικαίου της Θάλασσας, ως προς την οριοθέτηση των ΑΟΖ από τα μεσογειακά κράτη και την εκμετάλλευσή τους. Από ενεργειακής άποψης θέτει ζητήματα ενεργειακής επάρκειας και διαχείρισης, και από διεθνολογικής άποψης θέτει το ζήτημα της αξιοποίησης όλων αυτών των δεδομένων από τα κράτη- δρώντες σε περιφερειακό, υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο, για το σχηματισμό και την άσκηση πολιτικών στο πεδίο της ενεργειακής ασφάλειας.

Μια νομική προσέγγιση του ζητήματος δεν μπορεί να συνεισφέρει από μόνη της όσο το δίκαιο σε εθνικό επίπεδο, όπου ανεξάρτητα από την επικράτηση του φυσικού δικαίου ή του νομικού θετικισμού, το κρατικό μονοπώλιο της επιβολής του νόμου διασφαλίζει την ύπαρξη της εσωτερικής έννομης τάξης. Στο χώρο του διεθνούς δικαίου τα συμβαλλόμενα κράτη είναι ισότιμα ή ακόμα δυσμενέστερα, με μια ρεαλιστική προσέγγιση, επιβάλλονται το ένα στο άλλο, αναλόγως της ισχύος τους. Ο χώρος του διεθνούς δικαίου είναι ο χώρος των συμβάσεων και στη συνέχεια ο χώρος της τήρησης και της καλής εφαρμογής των συμβάσεων, στο βαθμό που θα το επιτρέψει η διπλωματία των συμβαλλόμενων κρατών και η συνδρομή των διεθνών καθεστώτων. Η εφαρμογή του Δικαίου της Θάλασσας στην Ανατολική Μεσόγειο δεν αποτελεί εξαίρεση, αλλά μάλλον χαρακτηριστική περίπτωση της δυσκολίας εφαρμογής μιας διεθνούς σύμβασης σε μια κλειστή θάλασσα, όπου οι αξιώσεις αλληλεπικαλύπτονται.

Η Ανατολική Μεσόγειος εκτός από τα νομοθετικά της διλήμματα, αναδεικνύει και την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας (Security of Supply- SOS). Η ενεργειακή ασφάλεια έχει βρεθεί κατά τα τελευταία έτη στο επίκεντρο της προσοχής και των διεθνολογικών εξελίξεων περισσότερο από ποτέ. Η σημασία της δε φαίνεται να απομειώνεται, αλλά αντιθέτως αναμένεται να είναι ολοένα και πιο αυξημένη στο μέλλον. Αυτό οφείλεται σε μια πλειάδα παραγόντων: οι ενεργειακές απαιτήσεις της ανθρωπότητας αυξάνουν με επιταχυνόμενο ρυθμό παγκοσμίως, αναλόγως του πληθυσμού και της βιομηχανικής ανάπτυξης, τα ενεργειακά αποθέματα μειώνονται, ο φόβος της κορύφωσης της παραγωγής

είναι πάντα παρών, δεν υπάρχει ακριβής καταγραφή των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων, ούτε μια εκτίμηση του «πόσος χρόνος απομένει». Η κατανομή των κοιτασμάτων δεν είναι ισομερής παγκοσμίως. Δεν έχουν όλα τα κράτη ίση πρόσβαση στην ενέργεια και δεν είναι δεδομένο ότι ο ρυθμός προόδου της ενεργειακής τεχνολογίας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θα επιταχυνθεί εγκαίρως για να ξεπεράσει το ρυθμό εξάντλησης των αποθεμάτων. Τέλος, εμφανίζονται νέες διαστάσεις της ενεργειακής ασφάλειας, όπως η ενεργειακή επάρκεια, η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών, η προσβασιμότητα, η ασφάλεια των εγκαταστάσεων και η περιβαλλοντική διάσταση.

Η έννοια της ασφάλειας κατέχει κεντρική θέση στις επιστήμες των Διεθνών Σχέσεων, παρά τις δυσκολίες που παρουσιάζει ο ορισμός της. Αναφέρεται τόσο στη διαμόρφωση των εσωτερικών πολιτικών, όσο και στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και τη διαμόρφωση των διακρατικών σχέσεων. Οι περισσότεροι ορισμοί αποδίδουν ως ασφάλεια την απουσία απειλών, κυρίως κατά αποκτηθέντων αξιών, ως την απουσία φόβου ότι αυτές θα χαθούν λόγω κάποιας επίθεσης (Κότταρη, 2013).

Η βασικότερη προσέγγιση της έννοιας αφορά την στρατιωτική ασφάλεια, η οποία απασχολεί όλες τις διεθνολογικές σχολές σκέψης. Πριν από όλα τα άλλα συμφέροντα ενός κράτους προέχει η διασφάλιση της υπόστασής του, της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας του. Ρεαλιστικά ιδωμένη η στρατιωτική ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί πρωτίστως με τη χρήση στρατιωτικών μέσων και την αποτροπή. Στη σύγχρονη εποχή, λόγω της σημασίας της ενέργειας, τίθενται και ζητήματα στρατιωτικής ενεργειακής ασφάλειας, τα οποία σχετίζονται με την ενεργειακή προμήθεια και επάρκεια σε περίπτωση σύρραξης, ιδίως ενόψει του υψηλού βαθμού μηχανοποίησης των στρατιωτικών όπλων. (ΑΔΙΣΠΟ, 2010: 25)

Ειδικότερα, η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας αφορά περισσότερους τομείς, ιδίως αυτούς της περιβαλλοντικής, οικονομικής και γεωστρατηγικής ασφάλειας. Πρόκειται για έννοια, της οποίας η χρήση διαφοροποιείται ανά γεωγραφική περιοχή και μπορεί να αναφέρεται στην προμήθεια, την επάρκεια, την πρόσβαση κτλ, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Παράλληλα, πρόκειται για έναν όρο δυναμικό που εξελίσσεται στο χρόνο, καθώς συνεχώς συμβαίνουν νέες εξελίξεις σε ερευνητικό, τεχνολογικό και γεωστρατηγικό επίπεδο. Ανάλογα με τον δρώντα- χρήστη του όρου διαφοροποιείται και το περιεχόμενο των θεωριών περί αυτής.

Σύμφωνα με τον Kruyt (2009), για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας, μπορεί να αξιοποιηθεί το σχήμα κατάταξης που είχε αρχικά

προταθεί από το Asia Pacific Energy Research Centre (APEREC, 2007), το οποίο λαμβάνει υπόψιν τέσσερις διαστάσεις: την διαθεσιμότητα, την προσβασιμότητα, την οικονομική προσιτότητα και την περιβαλλοντική δεκτικότητα. Ειδικότερα, η διαθεσιμότητα αφορά τα γεωλογικά δεδομένα, η προσβασιμότητα τα γεωπολιτικά δεδομένα, η οικονομική προσιτότητα τα οικονομικά δεδομένα και η περιβαλλοντική δεκτικότητα τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά δεδομένα. Άλλωστε, η διάκριση μεταξύ ενεργειακής ασφάλειας και περιβαλλοντικής κρίσης δεν είναι πάντα σαφής, καθώς η εξάντληση των αποθεμάτων αφορά και τις δύο.

Η κατάσταση που διαμορφώνεται από τις παραπάνω συνισταμένες δημιουργεί μια αίσθηση ανασφάλειας σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Αν και η τρέχουσα περίοδος χαρακτηρίζεται ως αυτή της ενεργειακής διπλωματίας και της διπλωματίας των αγωγών, λόγω των συνεργασιών, της κοινής κατασκευής εγκαταστάσεων και δικτύων, της ειρηνικής διαμεταβίβασης της ενέργειας και της νομοθετικής ρύθμισης των ενεργειακών καθεστώτων, δεν είναι βέβαιο ότι η διεθνής ισορροπία θα παραμείνει ως έχει. Ήδη εκφράζονται ανησυχίες από μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση, η οποία αμφιβάλλει για τη δυνατότητα διαίωνισης της σημερινής κατάστασης, που εμφανίζεται πιο φιλελεύθερη και συνεργατική. Τα κράτη που κατέχουν τον ενεργειακό πλούτο είναι πάντα σε θέση να ασκήσουν πίεση κλείνοντας τη στρόφιγγα των αγωγών, προκειμένου να επιτύχουν πολιτικούς και οικονομικούς στόχους.

Παράλληλα, τίθενται ηθικά διλήμματα, τόσο από περιβαλλοντική άποψη, η οποία θέτει τον προβληματισμό του διαγενεακού επιμερισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης, όσο και από την άποψη της φιλοσοφίας του διεθνούς δικαίου, η οποία δεν αναγνωρίζει απαραίτητα την ύπαρξη κάποιας υποχρέωσης των κρατών να διαμοιράζονται τα ενεργειακά τους αποθέματα έναντι ανταλλάγματος, αντιθέτως κάτι τέτοιο έγκειται στην κυριαρχική διακριτική τους ευχέρεια. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον αναδεικνύεται η σημασία της αποτελεσματικής διπλωματίας και της συνεργασίας των κρατών ως αναγκαιότητα, για την διασφάλιση της ενεργειακής ειρήνης.

Σύμφωνα με τους Nuttall και Manz (2008), με βάση την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και τις αντιδράσεις των κρατών σε αυτήν, θα υπάρξει μια τριμερής κατηγοριοποίησή τους: κάποιες χώρες θα επιδείξουν τη βούληση για ταχεία προσαρμογή στα νέα ενεργειακά δεδομένα, κάποιες οι οποίες θα επιθυμούν να δείξουν ανάλογη βούληση, αλλά δε θα τους το επιτρέψει η οικονομική τους κατάσταση, χωρίς τη συνδρομή

των πρώτων και τέλος θα υπάρξουν χώρες απρόθυμες να προσαρμοστούν στα νέα ενεργειακά δεδομένα.

Επομένως, δεδομένων των διακυβευμάτων δεν είναι άξιο απορίας το γιατί ο διεθνολογικός, νομικός και επιστημονικός διάλογος έχει ασχοληθεί με την ενεργειακή ασφάλεια. Αντιθέτως, η συστηματική παρακολούθηση και μελέτη των ενεργειακών εξελίξεων έχει καταστεί μια διεπιστημονική απασχόληση, που απαιτεί την συνεργασία περισσότερων επιστημονικών τομέων.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση των νομοθετικών, επιστημονικών και διεθνολογικών δεδομένων που συνθέτουν τον ενεργειακό χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου, με σκοπό να ερμηνευθούν οι διεθνολογικές εξελίξεις, ιδίως των τελευταίων ετών, και να συναχθούν συμπεράσματα, που μπορούν να αξιοποιηθούν για την διαχείριση του ζητήματος στο άμεσο και απώτερο μέλλον.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΑΟΖ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

1.1. Το νομικό και *de facto* καθεστώς στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη απαντάται ως έννοια στο Δικαίον της Θάλασσας. Διαμορφώνεται δευτερογενώς με βάση την έννοια της αιγιαλίτιδας ζώνης και των γραμμών βάσης. Το νομικό καθεστώς της απορρέει από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 (εφεξής Σύμβαση ΔΘ).¹ Στη Σύμβαση ΔΘ συμβαλλόμενα μέρη είναι 167 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση, με δυνατότητα συμμετοχής και για διεθνείς οργανισμούς (Ιωάννου και Στρατή, 2013: 5-8).² Επιπλέον, 14 κράτη την έχουν υπογράψει, αλλά δεν την έχουν επικυρώσει. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Σύμβαση ΔΘ δε συμμετέχει η Τουρκία, ενώ συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι και η Λιβύη, την οποία ωστόσο έχει υπογράψει. Στη Σύμβαση ΔΘ δε συμμετέχουν ούτε η Συρία και το Ισραήλ (<http://www.un.org>, 2018). Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ανατολική Μεσόγειο, καθώς τα κράτη που δε συμμετέχουν στη Σύμβαση ΔΘ είναι μεν λίγα. Τέσσερα όμως από αυτά βρίσκονται σε αυτή την περιοχή.

Η κρατούσα νομική άποψη θεωρεί ότι λόγω του αριθμού των συμβαλλόμενων μερών, οι γενικές αρχές του διεθνούς εθιμικού δικαίου επιβάλλουν το σεβασμό της Σύμβασης και από τα λοιπά κράτη. Ομοίως και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο υιοθέτησε αυτή την άποψη στην απόφασή του για την υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας το 1969. Η συγκεκριμένη απόφαση αφορά διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης του 1958. Οι διατάξεις αυτές αναφέρονται στην έννοια της ΑΟΖ και το εργαλείο της μέσης γραμμής και ενσωματώθηκαν στη Σύμβαση ΔΘ το 1982, με αποτέλεσμα να παράγουν ακόμα έννομες συνέπειες (Ρούκουνας, 2005).³

1 United Nations Convention on the Law of the Sea-UNCLOS

2 Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας είναι προϊόν της Τρίτης Συνδιάσκεψης του ΟΗΕ (1973-1982), η οποία αποτελεί την πιο μακροχρόνια κωδικοποιητική διάσκεψη στην ιστορία του διεθνούς δικαίου, ωστόσο θεωρείται ότι ρύθμισε ικανοποιητικά το σημαντικότερο μέρος των σχετικών ζητημάτων.

3 Η Σύμβαση της Γενεύης του 1958 αποτελείται από τις εξής επιμέρους Συμβάσεις: Σύμβαση για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη και Συνορεύουσα Ζώνη, Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα, Σύμβαση για

Η συμμετοχή των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου στις Διεθνείς Συμβάσεις της Θάλασσας

	Σύμβαση 1958 για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τη Συνορεύουσα Ζώνη	Σύμβαση 1958 για την Υφαλοκρηπίδα	Σύμβαση 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας
Αίγυπτος	Όχι	Όχι	Ναι
Ελλάδα	Όχι	Ναι	Ναι
Ισραήλ	Ναι	Ναι	Όχι
Κύπρος	Όχι	Ναι	Ναι
Λίβανος	Όχι	Υπογραφή χωρίς επικύρωση	Ναι
Παλαιστίνη	Όχι	Όχι	Ναι
Συρία	Όχι	Όχι	Όχι
Τουρκία	Όχι	Όχι	Όχι

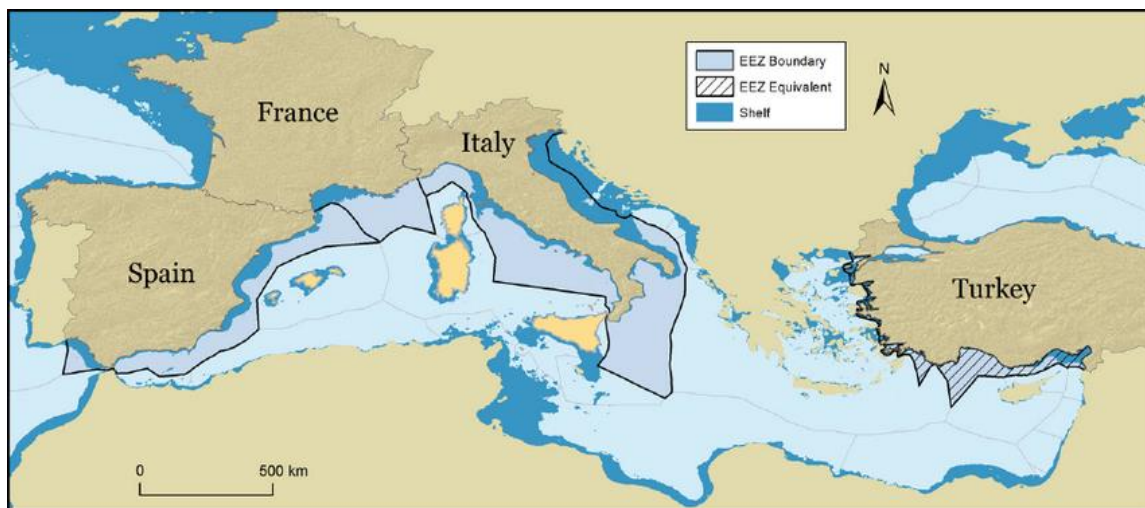
Ως προς την Μεσόγειο, αυτή χαρακτηρίζεται ως ημίκλειστη θάλασσα, και επομένως υπόκειται στα άρθρα 122-123, ως προς τον ορισμό και την υποχρέωση συνεργασίας των κρατών της. (Βλ. Παρ. 1.1) Πρακτικά, η Μεσόγειος αποτελείται από τα χωρικά ύδατα και τις εν δυνάμει ΑΟΖ 22 κρατών, οι οποίες, όπως και ο βυθός, θα πρέπει να χωρισθούν με κάποια από τις προσφερόμενες μεθόδους μεταξύ των κρατών αυτών. (Abdou, 2017) Αν και κάποια από αυτά τα κράτη δε συμμετέχουν στη Σύμβαση ΔΘ, ωστόσο δεσμεύονται από αρκετές αρχές του διεθνούς εθιμικού δικαίου, ως προς την υποχρέωση συνεργασίας και καλής γειτονίας. (Βλ. Παρ. 1.2 και Παρ. 2 Εικ. 26, 27)

Το ζήτημα της οριοθέτησης ΑΟΖ από τεχνική και νομική άποψη δεν είναι τόσο δισεπίλυτο όσο φαίνεται εκ πρώτης όψεως, με κριτήριο το πόσο έχει απασχολήσει την διεθνή βιβλιογραφία και πολιτική. Ωστόσο, περιπλέκεται αρκετά από το γεγονός ότι η

την Ανοιχτή Θάλασσα, Σύμβαση για την Αλιεία και την Προστασία των Ζώντων Οργανισμών της Ανοιχτής Θάλασσας.

Τουρκία, η Συρία και το Ισραήλ δε συμμετέχουν στη Σύμβαση ΔΘ, αν και θεωρείται ότι δεσμεύονται από τις βασικές της αρχές από το διεθνές εθνικό δίκαιο. Επιπλέον, το ζήτημα καθίσταται πλέον περισσότερο πολιτικό, παρά νομικό, καθώς το Ισραήλ έχει προχωρήσει σε οριοθέτηση ΑΟΖ, ενώ η Τουρκία αρνείται να αποδεχθεί αρχές όπως η πλήρης επήρεια των νήσων και η εφαρμογή της μέσης γραμμής στην οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας, με αποτέλεσμα να αμφισβητεί περιοχές που η Ελλάδα θεωρεί ως δική της υφαλοκρηπίδα. Η θέση αυτή οδήγησε στα γεγονότα του 1974, και κυρίως του 1976, με τις έρευνες του πλοίου Σισμίκ Ι και τη σχετική απόφαση περί αναρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ) το 1978.

Εικόνα 1

ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα στη Μεσόγειο

Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/figure/Location-of-the-four-exclusive-economic-zone-EEZ-equivalent-areas-for-which-catches_fig1_261190732

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Αντίστοιχα, η αναγνώριση του ψευδοκράτους της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» από την Τουρκία το 1983 δημιουργεί διαφωνία με την Κύπρο, καθώς η πρώτη θεωρεί ότι πρόκειται για ένα ανεξάρτητο κράτος με δικές του ζώνες επήρειας, ενώ η δεύτερη καταγγέλλει παράνομη στρατιωτική κατοχή τμήματος της επικράτειάς της, που δε δικαιολογείται από την ύπαρξη της τουρκικής κοινότητας. Τελικώς, ιδιαίτερη περίπτωση του περιπλέκει το ζήτημα αποτελεί και η Λωρίδα της Γάζας, με τις απόψεις να δίστανται, ως προς τα δικαιώματά της, ανάλογα με το νομικό καθεστώς που αποδίδεται στις περιοχές

που βρίσκονται υπό την Παλαιστινιακή Αρχή. Για αυτό το λόγο, αν και η British Gas εντόπισε σε έρευνες το 2000 πιθανά κοιτάσματα στη δικαιοδοσία της Γάζας, το σύνθετο πολιτικό πρόβλημα της περιοχής την ανάγκασε να αποσυρθεί το 2007.

Εν συνόλω, το τρέχον καθεστώς στην Ανατολική Μεσόγειο διαμορφώνεται ως εξής. Οι τρεις χώρες που έχουν προχωρήσει σε μεταξύ τους συμφωνίες και σε έρευνα και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων τους στην περιοχή είναι το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Κύπρος. Η Τουρκία και η Ελλάδα αντιμετωπίζουν τη μεταξύ τους διαφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ, ο Λίβανος βρίσκεται σε διαφωνία με το Ισραήλ, η Λιβύη και η Συρία έχουν μείνει πίσω στη διευθέτηση του ζητήματος λόγω εσωτερικών αναταραχών και η Λωρίδα της Γάζας χαρακτηρίζεται από ένα πολύπλοκο σύμπλεγμα πολιτικών προβλημάτων που υπερβαίνει τα ζητήματα οριοθέτησης ζωνών δικαιοδοσίας. Ωστόσο, σχεδόν όλες οι χώρες έχουν προχωρήσει σε παραχωρήσεις οικοπέδων προς έρευνα, έστω και χωρίς να έχουν κηρύξει ΑΟΖ, λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντος για την ενεργειακή ανάπτυξη της περιοχής (Gurel, Mullen, Tzimitras, 2013).

1.2. Το περιεχόμενο των νομικών εννοιών της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας

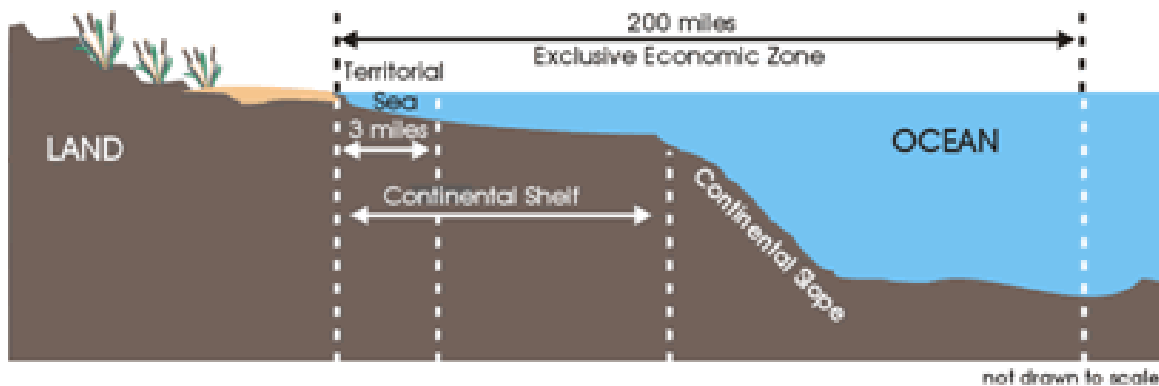
Το δίκαιο της ΑΟΖ τίθεται στο Μέρος V, άρθρα 54 ως 75 της Σύμβασης ΔΘ.⁴ Τα άρθρα 54-59 είναι γενικότερου περιεχομένου, ενώ στα άρθρα 60-75 αναλύεται ειδικότερα το περιεχόμενο των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους στην ΑΟΖ. Σύμφωνα με τα άρθρα 56 και 57 της Σύμβασης ΔΘ ως ΑΟΖ ορίζεται «η πέραν και παρακείμενη της αιγιαλίτιδας ζώνης θαλάσσια περιοχή, το εύρος της οποίας δεν δύναται να υπερβαίνει τα 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης». Πρόκειται, δηλαδή, για τη θαλάσσια έκταση, η οποία εκτείνεται πέραν των χωρικών υδάτων μιας χώρας, τα οποία είναι 6 ή συνηθέστερα 12 ναυτικά μίλια από την ακτογραμμή και δεν υπερβαίνει το όριο των 200 ν.μ. από αυτή. Σε αυτή μπορεί να περιλαμβάνεται και υφαλοκρηπίδα, χωρίς όμως να ταυτίζονται οι δύο έννοιες.

Συνακόλουθα, η ΑΟΖ δεν περιλαμβάνει τα χωρικά ύδατα, ούτε το τυχόν μέρος της υφαλοκρηπίδας που επεκτείνεται πέραν αυτής. Το νομικό καθεστώς της Σύμβασης ΔΘ

4 Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης διατίθεται και στα ελληνικά στον νομικό ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL).

απονείμει κυριαρχικά δικαιώματα στο κράτος ως προς την ΑΟΖ του, σε διάκριση με το δικαίωμα πλήρους κυριαρχίας επί της αιγιαλίτιδας ζώνης, ήτοι των χωρικών υδάτων, προς το σκοπό της άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων, περιοριζόμενα αναλογικώς από δικαιώματα των άλλων κρατών.

Εικόνα 2

ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα

Ανακτήθηκε από: https://www.eia.gov/energyexplained/index.php?page=oil_offshore

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Ειδικότερα ως προς το νομικό καθεστώς, αυτό καθορίζεται στο άρθρο 55 της Σύμβασης ΔΘ. Σύμφωνα με αυτό η ΑΟΖ αποτελεί «ειδικό καθεστώς», μια ζώνη *sui generis*, η οποία ευρίσκεται ανάμεσα στα καθεστώτα της αιγιαλίτιδας ζώνης και της ελευθερίας της ανοικτής θάλασσας. Επομένως, πρόκειται για ένα θαλάσσιο χώρο, εντός του οποίου συνυπάρχουν και συνασκούνται τα κυριαρχικά δικαιώματα του παράκτιου κράτους και τα δικαιώματα των υπόλοιπων κρατών, με ότι συνεπάγεται από αυτή τη συνύπαρξη σε διπλωματικό και νομικό επίπεδο. Οι ελευθερίες των άλλων κρατών ορίζονται περιοριστικά στο άρθρο 58(1) της Σύμβασης ΔΘ και αφορούν τη ναυσιπλοΐα, την υπερπτήση, την τοποθέτηση υποβρύχιων καλωδίων και αγωγών, καθώς και τις συναφείς με αυτές χρήσεις. Επιπλέον, κατά τα άρθρα 56(2) και 58(3) της Σύμβασης ΔΘ για την αρχή της αμοιβαιότητας, επιβάλλεται στο παράκτιο κράτος και τα τρίτα κράτη ο αμοιβαίος σεβασμός δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, ενώ κατά το άρθρο 59 σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, οι διαφορές διευθετούνται με βάση την αρχή της ευθυδικίας,

λαμβάνοντας υπόψιν τη σπουδαιότητα των συμφερόντων των μερών, καθώς και της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της.

Τα δικαιώματα του κράτους επί της ΑΟΖ περιγράφονται στο άρθρο 56: «Στην αποκλειστική οικονομική ζώνη το παράκτιο κράτος έχει: α) Κυριαρχικά δικαιώματα για την έρευνα και εκμετάλλευση των πόρων της ΑΟΖ, ζώντων ή μη, των υπερκείμενων υδάτων και του βυθού, καθώς και κυριαρχικά δικαιώματα για την εξερεύνηση και οικονομική εκμετάλλευση των ρευμάτων και των υπερκείμενων της θάλασσας ανέμων. β) Δικαιοδοσία σχετικά με την προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, τη θαλάσσια επιστημονική έρευνα και την εγκατάσταση τεχνητών νήσων ή άλλων κατασκευών. γ) Άλλα δικαιώματα και υποχρεώσεις που προβλέπονται στην παρούσα σύμβαση.» Η σημασία του άρθρου 56 έγκειται στο να παρέχει ένα πλήρες σύνολο δικαιωμάτων και δυνατοτήτων ανάληψης υποχρεώσεων διαφύλαξης του θαλάσσιου περιβάλλοντος στο κράτος, δεδομένου ότι η άσκηση οικονομικής δραστηριότητας συνεπάγεται περιβαλλοντικές επιπτώσεις και καθιστά απαραίτητο να συμπεριλαμβάνεται στα δικαιώματα του κράτους κάθε σχετική προστατευτική ενέργεια.

Συνακολούθως, είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί η νομική φύση του όρου «κυριαρχικό δικαίωμα» και «δικαιοδοσία», ώστε κατά την ερμηνεία της Σύμβασης να καθίσταται σαφές ποιες αρμοδιότητες υπέχει το κράτος με βάση τα δικαιώματα που του απονέμονται. Σύμφωνα με τους Κρατερό και Στρατή (2013), ο όρος «κυριαρχικό δικαίωμα» δεν συμπίπτει απόλυτα με τον ομώνυμο όρο που χρησιμοποιείται για την υφαλοκρηπίδα, η βασική τους όμως ομοιότητα είναι ότι περιγράφουν περιορισμένη έκταση σε σχέση με την πλήρη κυριαρχία λόγω, του οικονομικού σκοπού. Η βασική διαφορά έγκειται στο ότι τα δικαιώματα επί της ΑΟΖ δεν υπάρχουν *ab initio* (εξ υπαρχής) και *ipso facto* (αυτοδικαίως), όπως στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας, αλλά γεννώνται ύστερα από ρητή διακήρυξη υιοθέτησης ΑΟΖ εκ μέρους του παράκτιου κράτους (*ipso jure*), ενώ διαφέρει και η έννοια της «αποκλειστικότητας», η οποία απορρέει ακριβώς από το γεγονός ότι εδράζεται στη διακριτική ευχέρεια του κυρίαρχου κράτους να υιοθετήσει την ΑΟΖ, να ασκήσει οικονομική δραστηριότητα εντός αυτής και να λάβει κάθε αναγκαίο μέτρο για την πραγμάτωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων εντός αυτής. (Κρατερός και Στρατή, 2013)

Επί της ουσίας, όσον αφορά περιορισμούς των κυριαρχικών δικαιωμάτων του κράτους στο βυθό και το υπέδαφος της ΑΟΖ η Σύμβαση ΔΘ παραπέμπει μέσω του άρθρου

56(3) στις διατάξεις για την υφαλοκρηπίδα, οι οποίες δεν προβλέπουν περιορισμούς στα δικαιώματα του παράκτιου κράτους. Περιορισμούς θέτει η Σύμβαση ΔΘ στο δικαίωμα αλιείας, σε περίπτωση αδυναμίας αλιείας από το παράκτιο κράτος του μέγιστου επιτρεπόμενου αλιεύματος, επιβάλλοντας έναν περιορισμό *ratione materiae* στα κυριαρχικά δικαιώματα του παράκτιου κράτους, εις όφελος τρίτων κρατών. (Κρατερός και Στρατή, 2013: 169)

Ως προς τον όρο «δικαιοδοσία», αυτή θα πρέπει να θεωρείται ως αρμοδιότητα μικρότερης «έντασης» από τα κυριαρχικά δικαιώματα. Σύμφωνα με τους Κρατερό και Στρατή (2013), αυτό συνεπάγεται ότι σε περίπτωση σύγκρουσης ενός κυριαρχικού δικαιώματος του παράκτιου κράτους με άλλα δικαιώματα τρίτων κρατών, υπέρ του κυριαρχικού δικαιώματος υπάρχει ένα οιοσδήποτε τεκμήριο, σε περίπτωση που το κυριαρχικό δικαίωμα αφορά τους σκοπούς για τους οποίους αναγνωρίζονται, ειδάλλως οι διαφορές κρατών πρέπει να λύνονται «ισότιμα», βάσει των γενικών κανόνων περί επίλυσης διαφορών.⁵

1.3. Κήρυξη ΑΟΖ και Ελλάδα

Η διαδικασία διακήρυξης ΑΟΖ εξαρτάται από την εσωτερική έννομη τάξη του παράκτιου κράτους. Συνεπώς, αυτή στην πράξη γίνεται κατά κανόνα με νόμο, προεδρικό διάταγμα ή με απλή δήλωση-κήρυξη. Στη Γαλλία και την Ιταλία η υιοθέτηση ΑΟΖ και «ζώνης οικολογικής προστασίας» έγινε με εξουσιοδοτικό νόμο και Προεδρικό Διάταγμα.

Ως προς το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, ο Ν 2321/1995 στο άρθρο 2 ορίζει ότι απαιτείται έκδοση προεδρικού διατάγματος για την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης ΔΘ, χωρίς να υπάρχει όμως ρητή αναφορά για την κήρυξη ΑΟΖ, παρά την ύπαρξη του όρου «θαλάσσια οικονομική ζώνη» στον Ν 2289/1995 «περί αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων». Το 2011 η εσωτερική νομοθεσία εναρμονίστηκε με τις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ, με το άρθρο 156(1) του Ν 4001/2011 «για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου για Έρευνα,

5 Αρμόδια για την επίλυση διαφορών επί ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας παραμένουν το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ICJ) και το Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας (ITLOS), καθώς και τα διεθνή διαιτητικά δικαστήρια, αν αποφασίσουν να προσφύγουν σε αυτά τα μέρη. Επίλυση μπορεί να επιτευχθεί και σε διμερές επίπεδο, χωρίς τη συμβολή των Δικαστηρίων.

Παραγωγή και Δίκτυα Μεταφοράς υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις» (Νόμος Μανιάτη)⁶ να τροποποιεί την παράγραφο 1 του άρθρου 2 του Ν 2289/1995, ορίζοντας ότι σε περίπτωση κήρυξης ελληνικής ΑΟΖ τα εξωτερικά όρια αυτής θα ταυτίζονται με τα όρια της υφαλοκρηπίδας, τα οποία είναι «ελλείπει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη, η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης». (Η πλήρης παράγραφος 1 του άρθρου 156 του Ν 4001/ 2011 παρατίθεται στο Παράρτημα 1.3)

Επομένως, βάσει της ανωτέρω διάταξης καθιερώνονται τόσο το «κριτήριο της απόστασης», ως νομικός τίτλος επί της υφαλοκρηπίδας, για το τμήμα από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης μέχρι την απόσταση των 200 ν.μ., όσο και η μέση γραμμή ως εξωτερικό όριο της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και μελλοντικής ΑΟΖ, σε περίπτωση που δεν υπάρξει διαφορετική συμφωνία οριοθέτησης με τα γειτονικά κράτη (Κρατερός και Στρατή, 2013: 180-181). Η εθνική ρύθμιση είναι μεν μονομερής, συνάδει ωστόσο με το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή πρακτική, καθώς και στις περιπτώσεις ύπαρξης διμερών συμφωνιών οριοθέτησης, κατά κανόνα υιοθετούνται οι αρχές της ίσης απόστασης και της μέσης γραμμής, τόσο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, όσο και της ΑΟΖ. Επιπροσθέτως, στις περιπτώσεις απουσίας διμερούς συμφωνίας οριοθέτησης, περισσότερο από το 1/3 των εθνικών νομοθεσιών έχουν καταφύγει στη μέθοδο της μέσης γραμμής, ως προσωρινό όριο της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ τους. Παράλληλα, κατοχυρώνεται η πρόθεση κήρυξης ΑΟΖ από μέρους της Ελλάδας, σε εφαρμογή των δικαιωμάτων της από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας. (Συρίγος, 2015: 739) (Βλ. Παρ.2 Εικ. 28, 29)

Σύμφωνα με τον Συρίγο (2015), ο νόμος Μανιάτη επικαιροποίησε το κριτήριο εξωτερικής οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, καθώς τα κριτήρια της Σύμβασης της Γενεύης⁷ θεωρούνταν παρωχημένα από τη δεκαετία του 1980. Με αυτό τον τρόπο άνοιξε και ο δρόμος για την διεθνή δημόσια πρόσκληση για τη διενέργεια σεισμικών ερευνών στο

6 Από τον αρμόδιο υφυπουργό Περιβάλλοντος που τον επιμελήθηκε.

7 «Το ισοβαθές των 200 μέτρων» και «Το κριτήριο της εκμεταλλεύσεως»

Ιόνιο και Κρητικό Πέλαγος. Την έρευνα ανέλαβε τελικά η εταιρεία PGS, οπότε και το ερευνητικό πλοίο Nordic Explorer διερεύνησε αυτές τις περιοχές χωρίς αντιδράσεις.⁸

Εικόνα 3

Οικοπέδα των οποίων τη διερεύνηση επέτρεψε ο Ν 4001/2011

Ανακτήθηκε από: <https://24h.com.cy/2014/07/ta-krisima-vimata-gia-tin-elliniki-aoz-kai-to-paradeigma/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10/12/2018)

Οι απόψεις ως προς την ερμηνεία της διάταξης του Ν4001/2011 δίστανται. Σύμφωνα με τον Ροζάκη (2013) «η ορθή ερμηνεία αυτής της διάταξης καλύπτει τις περιπτώσεις που προηγούμενες προσπάθειες για μια συμφωνημένη οριοθέτηση έχουν οδηγηθεί σε αδιέξοδο και η Ελλάδα προχωράει μονομερώς πια στην πρωτοβουλία καθιέρωσης της μέσης γραμμής. Η νομιμότητα, πάντως, και η εγκυρότητα αυτής της γραμμής υπόκειται σε πιθανές αμφισβητήσεις από τα ενδιαφερόμενα κράτη, κάτι που αναμφίβολα δημιουργεί εκκρεμότητα, την οποία, πια, μόνο η παρέμβαση ενός αντικειμενικού τρίτου κριτή μπορεί να επιλύσει. Η τελευταία εκδοχή ισχύει και στην

⁸ Αξιοσημείωτο είναι ότι η παραχώρηση οικοπέδων με βάση το Ν 4001/ 2011 αφορά μόνο το θαλάσσιο χώρο με τη Λιβύη.

περίπτωση εκείνη που ασπαστούμε την ερμηνεία ότι η αναφορά στις λέξεις ”ελλείπει συμφωνίας” αφορά και περιπτώσεις όπου απλά δεν υπάρχει συμφωνία, και η Ελλάδα κηρύσσει ΑΟΖ και τη διεκδικεί μονομερώς με βάση τη μέση γραμμή, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν 4001/2011».

Την άποψη αυτή δε συμμερίζονται οι Κρατερός και Στρατή (2013: 161), σύμφωνα με τους οποίους «είναι προφανές ότι η ανωτέρω διατύπωση του Ν 4001/2011 καλύπτει όλες τις περιπτώσεις μη οριοθετημένων θαλάσσιων ζωνών (υφαλοκρηπίδα/ ΑΟΖ) με γειτονικά κράτη, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου, και όχι μόνον τις περιπτώσεις που παρουσιάζεται αντικειμενική αδυναμία συνομολόγησης συμφωνίας με αντικείμενο ή γειτονικό κράτος, όπου ως γενικευμένη αδυναμία νοείται η άρνηση του άλλου κράτους να διαπραγματευτεί μια συμφωνία, αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις, κωλυσιεργία στην εφαρμογή των συμφωνηθέντων, κ.ο.κ.»⁹

Από αυτή την άποψη, με τον Ν 4001/2011 ρυθμίζεται η δυνατότητα προσδιορισμού εξωτερικών ορίων ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας, η τροποποίηση της οποίας παραμένει στη διακριτική ευχέρεια του κυρίαρχου κράτους, με σεβασμό στο διεθνές δίκαιο, και ανεξάρτητα από τη «υποχρέωση διαπραγματεύσεων» προς κοινή με τα γειτονικά κράτη οριοθέτηση, την οποία επιτάσσει το δίκαιο της Σύμβασης ΔΘ και η οποία είναι ευκαταία για την επίτευξη της αρχής της καλής γειτονίας. Πρόκειται, δηλαδή, στην πρώτη περίπτωση για άσκηση κρατικής εξουσίας, στα νόμιμα όρια του διεθνούς δικαίου, και στη δεύτερη για διεθνή διμερή συμφωνία. Η διάσταση αυτή απόψεων έχει σημασία, ιδίως αν γίνει δεκτή η άποψη ότι, εντός των πλαισίων του διεθνούς εθμικού δικαίου, τα μη συμβαλλόμενα στη Σύμβαση ΔΘ μέρη οφείλουν να τη σέβονται, λόγω σημαντικής πλειοψηφίας.

Παρά την έκδοση του Νόμου Μανιάτη και την οριοθέτηση του εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας, οι τουρκικές διεκδικήσεις στη Μεσόγειο δεν έπαυσαν. Το 2012 η Τουρκία παραχώρησε προς έρευνα στην κρατική τουρκική εταιρεία πετρελαίου (ΤΡΑΟ) περιοχές που ανήκουν στην υφαλοκρηπίδα του Καστελόριζου, και σε τμήματα της υφαλοκρηπίδας Ρόδου και Καρπάθου, κατά τρόπο που αποκόπτει την ελληνική ΑΟΖ από την κυπριακή και αποδίδει στην Τουρκία το μέρος μέχρι το τριεθνές. (Συρίγος, 2015: 740)

⁹ Αξιοσημείωτο είναι ότι η παραχώρηση οικοπέδων με το Νόμος Μανιάτη αφορά μόνο το θαλάσσιο χώρο με τη Λιβύη.

1.4. ΑΟΖ: Ελλάδα και γειτονικές χώρες

Η Ελλάδα έχει υπογράψει συμφωνία με την Ιταλία (24 Μαΐου 1977) για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 12 Νοεμβρίου 1980. Η οριοθετική γραμμή ανέρχεται σε μήκος 125 ν.μ. και καθορίζεται από 16 σημεία. Με βάση αυτή τη συμφωνία και το Ν. 4001/ 2011, η Ελλάδα δύναται να προχωρήσει και σε κήρυξη ΑΟΖ. Επιπροσθέτως, σε συνάντησή τους στις 17 Σεπτεμβρίου 2013, οι τότε πρωθυπουργός της Ιταλίας Ενρίκο Λέττα και αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης Ευάγγελος Βενιζέλος αποφάσισαν την έναρξη διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση ΑΟΖ και άλλων θαλάσσιων ζωνών μεταξύ των δύο χωρών. Τα δύο Υπουργεία Εξωτερικών επεξεργάζονται τον εμπλουτισμό της προϋπάρχουσας συμφωνίας του 1977. (www.naftemporiki.gr, 2015)

Επί κυβερνήσεως Κώστα Καραμανλή, η Ελλάδα προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με την Αλβανία, την Αίγυπτο και τη Λιβύη για την οριοθέτηση ΑΟΖ. Διερευνητικές συνομιλίες διεξήχθησαν και με την Τουρκία, χωρίς αποτελέσματα, ενώ δεν πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις με την Κύπρο, παρά το γεγονός ότι οι δύο χώρες συμφωνούν σε ζητήματα θαλάσσιων οριοθετήσεων και αποδίδουν στα νησιά πλήρη επήρεια. Η στάση αυτή της Ελλάδας φανερώνει τη διστακτικότητά της να ρυθμίσει την ΑΟΖ της με την Κύπρο χωρίς την έγκριση της Τουρκίας, ιδίως καθώς η τελευταία ισχυρίζεται ότι κάποια ελληνικά νησιά, και κυρίως το Καστελόριζο, δεν δικαιούνται ΑΟΖ. Για τον ίδιο λόγο οι διαπραγματεύσεις έγιναν με διακριτικότητα, παράλληλα με τον ελληνοτουρκικό διάλογο για την επίλυση των διμερών διαφορών (Συρίγος, 2015: 734).

Το ελληνικό σχέδιο διαπραγματεύσεων «Ελλάς επί τέσσερα», το οποίο εφάρμοσε η κυβέρνηση Καραμανλή το 2004, αποσκοπούσε στη ρύθμιση ενιαίου θαλάσσιου ορίου (για ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα), δεδομένου ότι η Αίγυπτος έχει ήδη κηρύξει ΑΟΖ και η Λιβύη ζώνη προστασίας αλιείας. Υπήρχε πρόβλεψη και για κάθε μελλοντική ζώνη προστασίας, όπως εφαρμόστηκε και στη συμφωνία με την Αλβανία. Οι διαπραγματεύσεις του σχεδίου διεξήχθησαν παράλληλα με τον ελληνοτουρκικό διάλογο και την πρόταση της Ελλάδας στην ΕΕ για θέσπιση ευρωπαϊκής ΑΟΖ. (Συρίγος, 2015: 734-735)

Στις 27 Απριλίου 2009, η Ελλάδα υπόγραψε με την Αλβανία «συμφωνία οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και των άλλων θαλάσσιων ζωνών τις οποίες δικαιούνται

βάσει του διεθνούς δικαίου». Με βάση αυτή τη συμφωνία, ρυθμίζονται οι υφιστάμενες ζώνες δικαιοδοσίας, ήτοι η αιγιαλίτιδα ζώνη και η υφαλοκρηπίδα, και δύνανται να ρυθμιστούν και μελλοντικές ζώνες δικαιοδοσίας, όπως η ΑΟΖ, η αρχαιολογική ζώνη, η οικολογική ζώνη και η ζώνη προστασίας της αλιείας.

Ειδικώς για την αιγιαλίτιδα ζώνη, προβλέπεται ότι υπάρχει δυνατότητα επέκτασής της στα 12 ν.μ., εύρος που είναι το ανώτερο επιτρεπτό από το διεθνές δίκαιο («όριο πολλαπλών χρήσεων»). Για την οριοθέτηση των ζωνών χρησιμοποιήθηκαν οι γεωγραφικές συντεταγμένες 150 σημείων, ενώ το μήκος της οριοθετικής γραμμής ανέρχεται 64,4 ν.μ. Ωστόσο, στις 15 Απριλίου 2010 η συμφωνία κρίθηκε αντισυνταγματική από το Αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο. Η πάγια θέση της Ελλάδας βασίζεται στο σεβασμό της συμφωνίας και της συμφωνηθείσας οριοθετικής γραμμής, καθώς και της αλβανικής έννομης τάξης, από την οποία αναμένει να επιληφθεί των εσωτερικών της ζητημάτων, προκειμένου να προχωρήσει η εφαρμογή της συμφωνίας (Κρατερός και Στρατή, 2013: 162).

Πιο συγκεκριμένα, το αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο έκανε δεκτή την προσφυγή του αλβανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος, το οποίο επικαλέστηκε τέσσερις λόγους αντισυνταγματικότητας της συμφωνίας: τη διεξαγωγή συζητήσεων χωρίς την κατάλληλη εξουσιοδότηση εκ μέρους του Αλβανού Προέδρου της Δημοκρατίας, την ασάφεια ως προς τις θαλάσσιες περιοχές και ζώνες που επρόκειτο να οριοθετηθούν και τις αντίστοιχες ακτές βάσει των οποίων θα γινόταν η οριοθέτηση, τη χάραξη του ορίου βάσει της (λανθασμένης) μέσης γραμμής/ γραμμής ίσης απόστασης αντί της ορθής εφαρμογής της αρχής της ευθυδικίας και τη (λανθασμένη) πλήρη επήρεια των νησιών της περιοχής κατά τη χάραξη του ορίου αντί της ορθής αντιμετώπισης τους ως «ειδικών περιστάσεων» με μειωμένη επήρεια στο πλαίσιο της αρχής της ευθυδικίας (Συρίγος, 2015: 737).

Πάντως, ως προς το πρώτο επιχείρημα, παρατηρητέο είναι ότι η έλλειψη της εν λόγω εξουσιοδότησης δε δημιουργεί λόγο ακυρότητας της συμφωνίας, κατά το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Επίσης, ως προς το δεύτερο επιχείρημα, ο όρος «όριο πολλαπλών χρήσεων» θεωρήθηκε ότι δημιουργεί ασάφεια, αν και η διατύπωση και ρύθμιση του πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας.

Η Αλβανία έχει δεχθεί έντονες τουρκικές επιρροές, από την πτώση του καθεστώτος Χότζα και έπειτα, ιδίως μέσω της ενίσχυσης του κοινού μουσουλμανικού στοιχείου.

Ειδικότερα, εκφράζεται η ανησυχία ότι λόγω των τουρκικών επιρροών δεν ευόδωσε η συμφωνία οριοθέτησης και ότι σε περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης η Αλβανία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αντιπερισπασμός στο Ιόνιο (Συρίγος, 2015: 737).

Η Ελλάδα και η Αίγυπτος υιοθετούν αμφότερες την αρχή της μέσης γραμμής και της επήρειας των νησιών, ωστόσο η μεταξύ τους διαπραγματεύση δυσχεραίνεται λόγω του συμπλέγματος της Μεγίστης (Καστελόριζο), εξαιτίας του οποίου ουσιαστικά η Αίγυπτος καλείται *de facto* να λάβει μέρος στην ελληνοτουρκική διαφωνία. Πιο συγκεκριμένα, αν η Αίγυπτος υπογράψει συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Ελλάδα, τότε αποδέχεται ότι το σύμπλεγμα της Μεγίστης έχει επήρεια, ότι η ελληνική ΑΟΖ φτάνει μέχρι το τριεθνές με την Κύπρο και ότι η ίδια δεν έχει σύνορα με την Τουρκία.

Η αντίστοιχη συμφωνία με την Τουρκία θα όριζε ότι πέραν της Ρόδου δεν υφίσταται ελληνική ΑΟΖ, αλλά τουρκική ως το τριεθνές, οπότε σε αυτή την περίπτωση υφίστανται τουρκοαιγυπτιακά σύνορα. Αν και το αποτέλεσμα για την Αίγυπτο είναι ίδιο και στις δυο περιπτώσεις και οι σχέσεις της με την Τουρκία έχουν επιδεινωθεί μετά το πραξικόπημα του 2013 η Αίγυπτος φαίνεται πως ήταν διατεθειμένη να οριοθετήσει ΑΟΖ με την Ελλάδα μέχρι την Κρήτη, λύση η οποία θα ερμηνευόταν όμως ως παραχώρηση των υπόλοιπων περιοχών εκ μέρους της Ελλάδας. (Συρίγος, 2015: 735)¹⁰ (Βλ. Παρ. 2 Εικ. 31)

Η περίπτωση της Λιβύης είναι ακόμα πιο περίπλοκη, καθώς η χώρα έχει υπογράψει, αλλά δεν έχει κυρώσει την Σύμβαση ΔΘ, με αποτέλεσμα να διαπραγματεύεται με βάση το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Η Λιβύη δεν αναγνωρίζει την επήρεια των νησιών σε όλες τις περιπτώσεις¹¹ και το κυριότερο ζήτημα είναι πως έχει «κλείσει» με ευθεία γραμμή βάσης τον κόλπο της Σύρτεως, σε παράβαση των κανόνων διεθνούς δικαίου και παρά τις διαμαρτυρίες των ΗΠΑ, ΕΕ, Ελλάδας και λοιπών κρατών. Οι διαπραγματεύσεις των ετών 2004-2009 δεν καρποφόρησαν, ενώ το 2011, αν και η Ελλάδα κατέστη βάση επιχειρήσεων κατά του Καντάφι, δεν εκμεταλλεύτηκε διπλωματικά το γεγονός. Από το 2013 και έπειτα, η αναρχία που επικρατεί στη χώρα δεν επιτρέπει τη συνέχεια των διαπραγματεύσεων. Η

10 Ο Ερντογάν επισκέφτηκε το Κάιρο το 2012, όπου επιδίωξε χωρίς αποτέλεσμα μια συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Αίγυπτο. Στη συνέχεια, βουλευτής της αιγυπτιακής Άνω Βουλής κατέθεσε σχέδιο νόμου για την ακύρωση της συμφωνίας οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κύπρο, ενέργεια στην οποία θεωρείται ότι προέβη ύστερα από τουρκική επιρροή. Η πρόταση δεν υιοθετήθηκε. Έκτοτε, οι τουρκοαιγυπτιακές σχέσεις έχουν χειροτερέψει, ενώ η Αίγυπτος αντιλαμβάνεται την Τουρκία ως ανταγωνιστική δύναμη στην περιοχή.

11 Η θέση αυτή έχει σημασία, δεδομένου ότι υπάρχουν μικρά ελληνικά νησιά νοτιότερα της Κρήτης που μπορούν να επηρεάσουν το οριοθετικό αποτέλεσμα.

πάγια θέση της Λιβύης ταυτίζεται με την τουρκική, ήτοι συμφωνία μεταξύ όλων των κρατών που δικαιούνται ΑΟΖ στην περιοχή. (Συρίγος, 2015: 736-738) (Βλ. Παρ. 2 Εικ. 30)

1.5. Οι συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, Λιβάνου και Ισραήλ

Αξιοσημείωτο παράδειγμα πρακτικής εφαρμογής των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη Σύμβαση ΔΘ στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι οι τρεις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ που έχει συνάψει η Κύπρος. Η Κύπρος έχει υπογράψει συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Αίγυπτο από το 2003, η οποία αποτελεί και την πρώτη σχετική συμφωνία στην Ανατολική Μεσόγειο. Το 2007 ακολούθησε συμφωνία με το Λίβανο και το 2010 με το Ισραήλ.¹² Και στις τρεις περιπτώσεις προηγήθηκαν οι διμερείς συμφωνίες της κήρυξης ΑΟΖ από τα κράτη. (Κρατερός και Στρατή, 2013: 187-188)

Οι τρεις συμφωνίες αναφέρονται σε ΑΟΖ, χωρίς ρητή μνεία της υφαλοκρηπίδας. Σύμφωνα με τους Κρατερό και Στρατή (2013), η ρητή μνεία της υφαλοκρηπίδας δεν είναι μεν απαραίτητη, καθώς η έννοια της ΑΟΖ περιλαμβάνει τον θαλάσσιο βυθό στο όριο αλληλοεπικάλυψης, ωστόσο θα ήταν νομικά ορθότερο να αναφέρεται και η υφαλοκρηπίδα ή ο όρος «ενιαίο θαλάσσιο όριο», ιδίως εφόσον τα κράτη δεν είχαν κηρύξει ΑΟΖ, της οποίας η κήρυξη βασίζεται νομικά στην ύπαρξη της υποκείμενης υφαλοκρηπίδας, επί της οποίας το παράκτιο κράτος έχει δικαιώματα *ab initio* και *ipso facto*. Ως νομολογιακή θεμελίωση παρατίθεται από τους συγγραφείς η θέση του Διεθνούς Δικαστηρίου στην υπόθεση Υφαλοκρηπίδας Λιβύης- Μάλτας, κατά την οποία «Αν και είναι δυνατόν να υπάρχει υφαλοκρηπίδα όπου δεν υπάρχει αποκλειστική οικονομική ζώνη, δεν είναι δυνατόν να υπάρχει αποκλειστική οικονομική ζώνη χωρίς αντίστοιχη υφαλοκρηπίδα».

Την ένστασή του στη διμερή οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ έχει δηλώσει ο Λίβανος, ο οποίος βρίσκεται σε διαφωνία για τα όρια της ΑΟΖ του με το Ισραήλ. Η χώρα αντίκειται στην έμμεση κατοχύρωση περιοχών στο Ισραήλ, μέσω μιας διμερούς διευθέτησης από τα άλλα δύο κράτη. Για αυτό το λόγο δεν έχει επικυρώσει και τη συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ του ίδιου και της Κύπρου, θεωρώντας ότι υπάρχει

¹² Ο Λίβανος έχει υπογράψει τη συμφωνία, η οποία ωστόσο δεν έχει επικυρωθεί από το Κοινοβούλιο.

αλληλοεπικάλυψη με περιοχές της ισραηλινής ΑΟΖ, όπου οι περιοχές πρέπει να χαρακτηριστούν αμφισβητούμενες.

Εικόνα 4

ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Λιβάνου και αμφισβητούμενη περιοχή
Ανακτήθηκε από: <https://www.timesofisrael.com/lebanon-appeals-to-un-as-maritime-energy-dispute-bubbles-to-surface/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

1.6. Νέες ζώνες δικαιοδοσίας και το ζήτημα της νομικής σύγκυσης

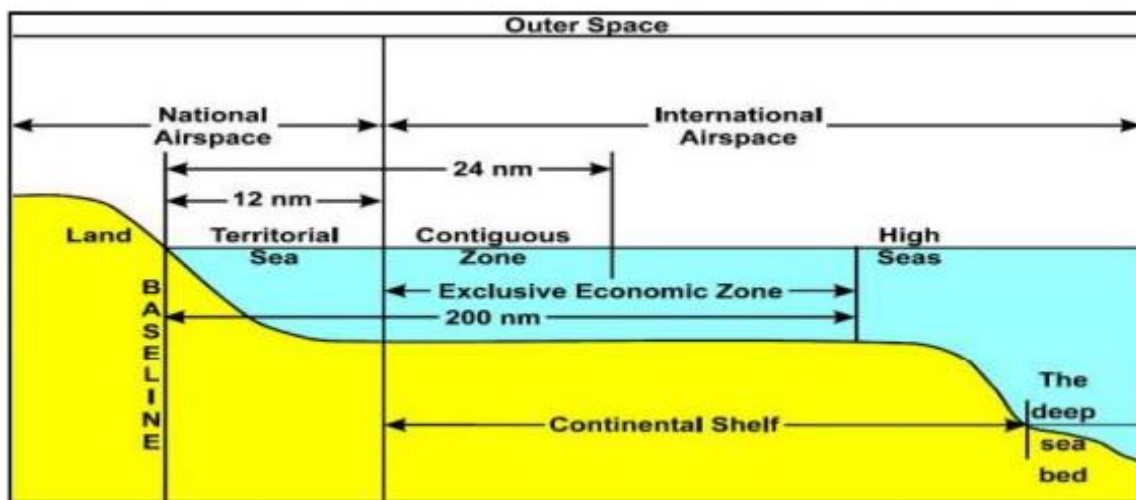
Κατά τη δεκαετία 2000 εμφανίστηκαν νέες ζώνες δικαιοδοσίας, σε εφαρμογή του άρθρου 56 της Σύμβασης ΔΘ, η «ζώνη προστασίας της αλιείας» και η «ζώνη οικολογικής προστασίας». Παραδείγματα κήρυξης τέτοιων ζωνών στη Μεσόγειο είναι η κήρυξη «ζώνης οικολογικής προστασίας και προστασίας της αλιείας» από την Κροατία το 2003 (για την οποία βρίσκεται ακόμη σε διαφορά με τη Σλοβενία), η υιοθέτηση «ζώνης οικολογικής προστασίας» στη Μεσόγειο από τη Γαλλία το 2004, η υιοθέτηση «ζώνης οικολογικής

προστασίας πέραν του εξωτερικού ορίου της αιγιαλίτιδας ζώνης» από την Ιταλία το 2011 και η θέσπιση «ζώνης οικολογικής προστασίας» από τη Σλοβενία το 2005.

Στην πραγματικότητα, υπάρχει ανησυχία ότι η ύπαρξη πολλαπλών παράλληλων ζωνών μπορεί να προκαλέσει σύγχυση. Σύμφωνα με τους Κρατερό και Στρατή (2013), δεν μπορεί να αποκλεισθεί η πιθανότητα δημιουργίας παράλληλων καθεστώτων αλιείας και προστασίας του περιβάλλοντος στην Μεσόγειο, ωστόσο επέλθει η αποκρυστάλλωση των νομικών καθεστώτων, μέσα από τη διεθνή πρακτική.

Το καθεστώς της μη θέσπισης ΑΟΖ στη Μεσόγειο παρέμεινε αμετάβλητο ως το 2003, οπότε το θέμα τέθηκε από την Κροατία. Η καθυστέρηση θέσπισης ΑΟΖ στη Μεσόγειο δεν ήταν μια τυχαία επιλογή. Ήδη κατά τη διάρκεια της Τρίτης Συνδιάσκεψης (1973-1982), υπήρχε η ανησυχία ότι η θέσπιση ΑΟΖ στη Μεσόγειο θα οδηγούσε στην εξαφάνιση της ελεύθερης θάλασσας και των δυνατοτήτων αλιείας των πλούσιων κοιτασμάτων της Βορείου Αφρικής και θα δημιουργούσε πολλές διαφωνίες οριοθέτησης. Αργότερα, κατά τη δεκαετία 2000, η Επιτροπή πρότεινε τη θέσπιση «ζωνών προστασίας της αλιείας» στα πλαίσια της κοινής αλιευτικής πολιτικής, χωρίς όμως να συνοδεύεται η πρόταση της από μια σαφή περιγραφή της νομικής φύσης και του περιεχομένου των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους, εντός των ζωνών αυτών.

Εικόνα 5

Χωρικά ύδατα, ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα

Ανακτήθηκε από:

http://diaviou.auth.gr/sites/default/files/pegatraining/2.2%20AOZLAKAKIS_0.pdf

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

2.1. Το ιστορικό της έρευνας στην Ανατολική Μεσόγειο

Η πρώτη έρευνα για την ανακάλυψη κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου πραγματοποιήθηκε κατά τη δεκαετία του 1930, όταν η τότε βρετανική Iraq Petroleum Co. άρχισε να διερευνά την περιοχή της Κύπρου. Αν και το ενδιαφέρον για την περιοχή ξεκινά από τον Μεσοπόλεμο, ωστόσο μέχρι τις αρχές του 2000 οι τεχνολογικές δυνατότητες δεν επέτρεψαν την ανεύρεση κοιτασμάτων. Οι έρευνες της Iraq Petroleum Co. συνεχίστηκαν ως το 1948 χωρίς αποτελέσματα. Εν συνεχεία, κατά τη δεκαετία του 1960, το ενδιαφέρον για την περιοχή αναθερμάνθηκε, με τις δύο υπερδυνάμεις ΕΣΣΔ και ΗΠΑ να επιχειρούν μια πιο συστηματική χαρτογράφηση της περιοχής, με λήψη υποβρύχιων φωτογραφιών. Για αρκετά χρόνια, η έρευνα για φυσικό αέριο κυρίως τροφοδοτούνταν από τη φημολογία για την ύπαρξη κοιτασμάτων, μέχρι το 1974, όπου η Shell αποφάσισε να διερευνήσει την περιοχή της Καρπασίας. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

Εν συνεχεία, από το 1975 ως τις αρχές του 2000, η Ανατολική Μεσόγειος χαρτογραφήθηκε με μια σειρά σειсмоγραφικών μελετών, εταιρειών γαλλικών και αμερικανικών συμφερόντων, επίσης χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα, καθώς η διατρητική ικανότητα του θαλάσσιου πυθμένα δεν ξεπερνούσε για δεκαετίες τα 200 μέτρα. Εξαιρεση αποτελεί η περιοχή του Δέλτα του Νείλου, όπου διαπιστώθηκε σημαντική πιθανότητα ύπαρξης υδρογονανθράκων, μετά από έρευνα της Shell και της αιγυπτιακής κυβέρνησης. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

Τελικά, η πρώτη δραστική κρατική πρωτοβουλία ήρθε από την πλευρά της κυπριακής κυβέρνησης, η οποία το 2000 ανακοίνωσε ότι έχει πραγματοποιήσει μελέτες, οι οποίες επιβεβαιώνουν την μεγάλη πιθανότητα ύπαρξης κοιτασμάτων στα νότια ύδατα της, καθώς και την πρόθεσή της να προχωρήσει στη διερεύνηση, εξόρυξη και εκμετάλλευση αυτών. Η πρωτοβουλία της Κύπρου οδήγησε σε μια αλληλουχία διπλωματικών ενεργειών με αποτέλεσμα την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ της ίδιας και της Αιγύπτου το 2003, σχετικά με τις ΑΟΖ των δύο κρατών και την έρευνα και εκμετάλλευση οποιονδήποτε

κοιτασμάτων φυσικού αερίου ανακαλυφθούν εντός αυτών. Το 2007, η Noble Energy αναλαμβάνει τη διερεύνηση της περιοχής, η οποία μετά από μια σειρά σειсмоγραφικών ερευνών σε μια θαλάσσια περιοχή 4.500 τετραγωνικών μέτρων μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου εντόπισε το κοιτάσμα Λεβιάθαν, εκτιμώμενο στα 16 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) φυσικού αερίου. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

Συνολικά, σήμερα υπολογίζονται 88 αποδεδειγμένες και εκτιμώμενες ποσότητες φυσικού αερίου. Με βάση αυτά τα δεδομένα, η Ανατολική Μεσόγειος μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις βασικές περιοχές ενδιαφέροντος: το πεδίο του Ηροδότου (μεταξύ Κρήτης, Κύπρου και Αιγύπτου), το πεδίο της Λεβαντίνης, το πεδίο του Δέλτα του Νείλου και το πεδίο νότια της Κρήτης. Τα κοιτάσματα της ευρύτερης περιοχής ανάμεσα στην Κύπρο, την Αίγυπτο και το Ισραήλ μπορεί να αγγίζουν μέχρι και τα 335 tcf και 45.9 tcf φυσικού αερίου σύμφωνα με την έρευνα που δημοσίευσε η United States Geological Survey (USGS) το 2010. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

Ειδικότερα, κατά με τους κυριότερους υπολογισμούς, οι ποσότητες φυσικού αερίου και πετρελαίου που έχουν ανακαλυφθεί ή εκτιμάται ότι υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Βορείου Αφρικής συνοψίζονται ως εξής (Κοψιδά, 2018):

- Ανάμεσα στην ΑΟΖ της Κύπρου και της Αιγύπτου υπολογίζεται ότι υπάρχουν 100 τρις κυβικά πόδια φυσικού αερίου
- Εντός της αιγυπτιακής ΑΟΖ υπολογίζεται ότι υπάρχουν 80 τρις κυβικά πόδια φυσικού αερίου
- Εντός της λιβανέζικης ΑΟΖ εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου 60 τρις κυβικά πόδια φυσικού αερίου ή 10 δις βαρέλια πετρελαίου
- Επίσης εντός της λιβανέζικης ΑΟΖ, και νότια της Κρήτης εκτιμάται ότι μπορεί να υπάρχει κοιτάσμα περίπου 10 δις βαρελιών πετρελαίου, καθώς έρευνα της εταιρείας Spectrum έχει καταδείξει ότι υπάρχουν στη Λιβύη γεωλογικοί σχηματισμοί παρόμοιοι με αυτούς της Αιγύπτου και της Κύπρου
- Εντός της ισραηλινής ΑΟΖ είναι επιβεβαιωμένη η ύπαρξη 50 τρις κυβικών ποδιών φυσικού αερίου και πιθανολογείται ότι μπορεί να υπάρχουν και άλλα κοιτάσματα

Σε ότι αφορά στην ελληνική ΑΟΖ, καθώς δεν έχουν πραγματοποιηθεί γεωτρήσεις, η πιθανολόγηση κοιτασμάτων βασίζεται σε γεωλογικές αναλύσεις και προγνώσεις, σύμφωνα με τις οποίες ωστόσο, υπάρχουν 23 πιθανά κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Σύμφωνα με τους Φίλη, Κωνσταντακόπουλο και Μαλανδράκη (2012), το ελληνικό τμήμα του Ηροδότου πιθανολογείται ως σημαντικό, βάσει ανεπισημών μελετών της Νορβηγικής Εταιρείας Γεωφυσικών Ερευνών Petroleum Geo-Services. Καθώς στην συγκεκριμένη περιοχή εφάπτονται οι Τεκτονικές Πλάκες της Αφρικής και της Ευρώπης, σημειώνονται εκκλήσεις σημαντικών ποσοτήτων μεθανίου και υπάρχουν αρκετά ηφαίστεια λάσπης, δείκτες ύπαρξης υδρογονανθράκων. Παρόμοιες ενδείξεις υπάρχουν και στον κόλπο του Μεξικό, στην Κασπία Θάλασσα, στο Κωνικό Πεδίο του Δέλτα του Νείλου και στο πεδίο της Λεβαντίνης. (Βλ. Παρ. 4, Εικ. 33)

2.2. Το ιστορικό των ενεργειακών ερευνών στην Ελλάδα

Αν και η έρευνα υδρογονανθράκων στην Ελλάδα ξεκίνησε πριν από εκατό και πλέον χρόνια, τα αποτελέσματά της προς το παρόν κρίνονται μάλλον ασήμαντα. Με την πτώση της δικτατορίας, ιδρύθηκε για πρώτη φορά ελληνικός φορέας διαχείρισης δικαιωμάτων αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων του Δημοσίου, η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου. Στη συνέχεια, το 1976 ψηφίστηκε ο 468/76, ο οποίος ήταν ο πρώτος νόμος για έρευνες υδρογονανθράκων στην Ελλάδα. Το 1995 ψηφίστηκε και ο Νόμος 2289/1995, ο οποίος ενσωμάτωνε τους κανόνες της Κοινοτικής Οδηγίας 94/22/EC, για την αδειοδότηση ερευνών.

Η νομοθετική πορεία ολοκληρώθηκε με την ψήφιση του Νόμου 4001/2011, με τον οποίο η Ελλάδα κατοχυρώνει το δικαίωμα εκμετάλλευσης του υπεδάφους, των θαλάσσιων περιοχών που βρίσκονται εντός της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, από την κήρυξή της και σε απόσταση μέχρι 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης. Με τον ίδιο Νόμο προβλέπεται και η ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Υδρογονανθράκων ΑΕ, σκοπός της οποίας είναι να αναλάβει τη διαχείριση του τομέα των υδρογονανθράκων. (Salarpour, 2015)

Αρχικά, οι έρευνες επικεντρώθηκαν κυρίως σε εδαφικές περιοχές και αργότερα σε θαλάσσιες περιοχές της δυτικής και της βόρειας Ελλάδας. Οι σημαντικότερες ανακαλύψεις πραγματοποιήθηκαν τη δεκαετία του 1970 από την εταιρεία Oceanic και αφορούσαν το πετρελαϊκό κοιτάσμα στον Πρίνο και τα κοιτάσματα στη Νότια Καβάλα. Μετά τις πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, το ενδιαφέρον των ερευνών για ελληνικά κοιτάσματα επικεντρώνεται σε περιοχές όπως η θαλάσσια περιοχή νοτίως της Κρήτης και η περιοχή εντός του πεδίου του Ηροδότου, στα νοτιοανατολικά της Κρήτης, περιοχές οι οποίες, σύμφωνα με τη μελέτη, των Alain Bruneton, Ηλία Κονοφάγο και Αντώνη Φώσκολο, λόγω γεωφυσικής ταυτότητας, παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά με περιοχές όπως ο Περσικός Κόλπος, ο Κόλπος του Μεξικό και η Κασπία Θάλασσα, οι οποίες είναι πλούσιες σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Εικόνα 6

Εκτιμώμενα ελληνικά κοιτάσματα στην Αν. Μεσόγειο

Ανακτήθηκε από: <https://www.offshore-mag.com/articles/print/volume-73/issue-7/offshore-mediterranean/mediterranean-sea-plays-offer-new-opportunities.html>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

2.3. Οι γεωπολιτικές και ενεργειακές εξελίξεις των τελευταίων ετών στην Αν. Μεσόγειο

Μέσα στη διετία 2017-2018, η δραστηριότητα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχει ενταθεί, με ανάλογες επιπτώσεις και στον διπλωματικό τομέα. Σε ακολουθία των συμφωνιών των προηγούμενων ετών, η Αίγυπτος, η Κύπρος και το Ισραήλ παραχώρησαν κυρίως θαλάσσια οικόπεδα προς εξερεύνηση και παραγωγή υδρογονανθράκων σε ξένες εταιρείες, ενώ σταδιακά στο παιχνίδι μπαίνει και ο Λίβανος, με την έρευνα να διευρύνεται και σε χερσαία οικόπεδα. Η σημαντικότερη όμως εξέλιξη είναι δευτερογενής και αφορά την γενικευμένη αντιμετώπιση των κρατών αυτών προς το νέο τους πλούτο, καθώς διακρίνεται σταδιακά το όραμα μιας νέας εποχής οικονομικής άνθισης και συνεργασίας για αυτές, όραμα το οποίο μέλλει να επηρεάσει και την ισχύουσα γεωπολιτική ισορροπία ισχύος. (Βλ. Παρ. 4 Εικ. 32)

Επομένως, προκειμένου να διερευνηθεί το ιστορικό των τελευταίων ετών, το οποίο διαμορφώνει την παρούσα κατάσταση, πρέπει να ληφθούν συγχρόνων υπόψιν ενέργειες που αφορούν σε τρία επίπεδα: Πρώτον, οι ενέργειες που αφορούν κατεξοχήν τη σχετική με τα κοιτάσματα δραστηριότητα (ενεργειακό επίπεδο), δεύτερον οι πολιτικές, διπλωματικές και νομοθετικές ενέργειες που καθορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται η παραπάνω δραστηριότητα (θεσμικό επίπεδο), και τρίτον το προσδοκώμενο, ένα επίπεδο πιο «δημοσιογραφικό», το οποίο δεν αφορά μόνο ενέργειες, αλλά και τις προβολές του κάθε κράτους για τη μελλοντική επίδραση των εξελίξεων στη δική του ισχύ, προβολή η οποία αρκεί συχνά για να παράξει δράση.

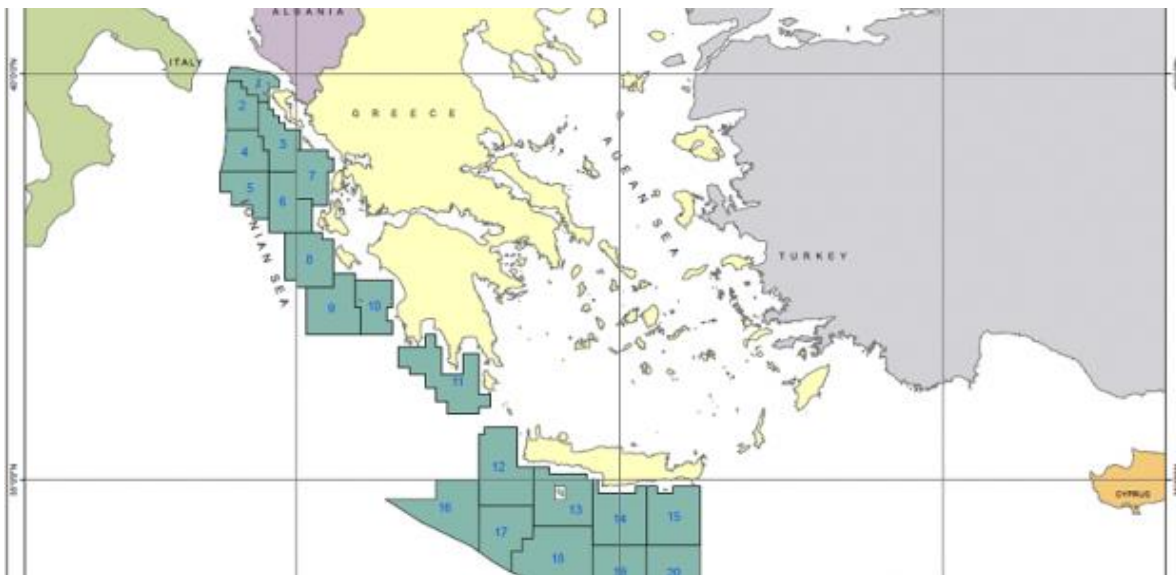
2.3.1. Οι εξελίξεις που αφορούν την Ελλάδα

Τον Αύγουστο του 2017 αναρτήθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 2885-21/8/2017 τεύχος Β) το σύνολο των χαρτών με τα προς παραχώρηση θαλάσσια οικόπεδα της ελληνικής επικράτειας για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Ειδικότερα, ύστερα από σχετική απόφαση του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, παραχωρούνται με σύμβαση μίσθωσης τρεις θαλάσσιες περιοχές: η θαλάσσια περιοχή βόρεια της Κεφαλονιάς και δυτικά της Λευκάδας και Κέρκυρας, στο Ιόνιο πέλαγος, καθώς και δύο οικόπεδα στα δυτικά και νοτιοδυτικά της Κρήτης. Επιπλέον, προβλέπεται η

προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού, με δυνατότητα υποβολής προτάσεων από κάθε ενδιαφερόμενο, εντός χρονικού διαστήματος τριών μηνών.

Ειδικότερα, στους όρους της σύμβασης μίσθωσης προβλέπεται ότι το μίσθωμα θα κυμαίνεται από ένα κατώτερο όριο 4% επί της παραχθείσας ποσότητας υδρογονανθράκων σε χρήμα ή σε είδος. Επιπλέον, η μισθώτρια εταιρεία θα υπόκειται σε φόρο εισοδήματος 20% και σε περιφερειακό φόρο 5%. Η διάρκεια του σταδίου των ερευνών μπορεί να φτάσει μέχρι και οκτώ έτη και διαιρείται σε τρεις φάσεις. Κάθε ενδιαφερόμενος δικαιούται πρόσβαση σε σεισμικά δεδομένα 9.727 χιλιομέτρων ιστορικών σεισμικών γραμμών, τα οποία έχουν υποστεί επανεπεξεργασία και έχουν προσαρμοστεί στα στοιχεία των διαθέσιμων θαλάσσιων γεωτρήσεων. Επιπροσθέτως, για κάθε οικόπεδο υπάρχει διαθέσιμη δισδιάστατη σεισμική έρευνα, την οποία έχει πραγματοποιήσει η εταιρεία Petroleum Geoservices (PGS) κατά τη διάρκεια των ετών 2012-2014, για ένα μήκος 12.347 χλμ. νέων σεισμικών γραμμών, που βρίσκονται στο βόρειο και κεντρικό Ιόνιο πέλαγος, καθώς και στα οικόπεδα που βρίσκονται στα νότια της Κρήτης. (ΦΕΚ 2885-21/8/2017 τεύχος Β)

Εικόνα 7

Τα ελληνικά οικόπεδα στο Ιόνιο και Κρητικό Πέλαγος

Ανακτήθηκε στο: <https://energypress.gr/news/poia-einai-ta-20-blocks-opoy-tha-ginoun-ereynes-gia-petrelaio-kai-aerio-ta-9-vriskontai-stin>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Σε συνέχεια της ανάρτησης, οι εταιρείες «Total E&P Greece B.V.», «Exxon Mobil Exploration and Production Greece (Crete) B.V.» και «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, καθώς και στην Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων, για την παραχώρηση δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στα οικόπεδα νοτιοδυτικά και δυτικά της Κρήτης, τα οποία καταλαμβάνουν ένα εμβαδόν 20.000 τ. χλμ. το καθένα. Επιπλέον, η «Energean Oil&Gas - Ενεργειακή Αιγαίου Ανώνυμη Εταιρεία Έρευνας και Παραγωγής Υδρογονανθράκων» έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για το θαλάσσιο οικόπεδο του Ιονίου, το οποίο καταλαμβάνει εμβαδόν 6.671 τ. χλμ. (Κοψιδά, 2018)

Περαιτέρω, η Total σε συνεργασία με την Exxon Mobil έχουν εκδηλώσει το ενδιαφέρον τους για υπογραφή αντίστοιχης σύμβασης σχετικά με τη διεξαγωγή ερευνών για υδρογονάνθρακες δυτικά και νότια της Κρήτης. Με την επικαιροποίηση και τον εμπλουτισμό των σεισμικών δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν προκηρυχθεί επιπλέον 17 νέα θαλάσσια οικόπεδα, για τα οποία δεν υπήρχαν μέχρι πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία.

Χάρη σε αυτά έχουν υποβληθεί νέες προτάσεις από την Κοινοπραξία Total – Exxon Mobil – ΕΛΠΕ για την περιοχή δυτικά και νοτιοδυτικά της Κρήτης και από την Κοινοπραξία Repsol – ΕΛΠΕ για το Ιόνιο. Ειδικότερα, για τις θαλάσσιες περιοχές δυτικά και νοτιοδυτικά Κρήτης, το επιχειρηματικό σχήμα διαμορφώνεται ως εξής: Total (40%, operator), Exxon Mobil (40%) και Ελληνικά Πετρέλαια (20%), ενώ για το Ιόνιο ως εξής: Repsol (50%, operator) και ΕΛΠΕ (50%). Επιπλέον, τα ΕΛΠΕ έχουν εξασφαλίσει δικαιώματα σε περιοχές της Δυτικής Ελλάδας, όπως ο Πατραϊκός (ΕΛΠΕ 50% και Edison 50%), Οικόπεδο 2 (Total 50% operator, ΕΛΠΕ 25% και Edison 25%). Σε διαδικασία διαπραγμάτευσης παρόμοιων συμβάσεων μίσθωσης βρίσκεται το ΥΠΕΝ και για τις Περιοχές 1 και 10. (Κοψιδά, 2018)

Στις 31 Οκτωβρίου 2017, ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας και οι εκπρόσωποι των εταιρειών της κοινοπραξίας Total– Edison– ΕΛΠΕ υπόγραψαν Σύμβαση Μίσθωσης για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στη θαλάσσια “περιοχή 2”, ήτοι την περιοχή εμβαδού 2.422 τετραγωνικών, που βρίσκεται στο Ιόνιο Πέλαγος, 30 χιλιόμετρα δυτικά της Κέρκυρας. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από θαλάσσια βάθη που κυμαίνονται από 800 έως 1.200 μέτρα.

Όπως προβλέπεται στο ΦΕΚ η ερευνητική περίοδος αφορά 8 έτη με δυνατότητα παράτασης, αν κριθεί απαραίτητο. Όσον αφορά τις ερευνητικές μεθόδους, θα πραγματοποιηθούν σεισμικές, μαγνητικές, βαρυτικές και γεωλογικές έρευνες. Η πρώτη γεώτρηση εκτιμάται ότι θα διενεργηθεί μετά από μια τριετία ερευνών. Οι εταιρείες έχουν δεσμευτεί να διεξάγουν τις έρευνες με πρακτικές που σέβονται την ασφάλεια και την προστασία του περιβάλλοντος, εναρμονίζονται με τις Οδηγίες της ΕΕ και συνάδουν με του διεθνείς κανόνες και πρακτικές.

Στη συνέχεια, η Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων θα αναλάβει την έκδοση και τον έλεγχο εφαρμογής δευτερογενούς νομοθεσίας. Η εταιρεία πρόκειται να αναβαθμιστεί θεσμικά, προκειμένου να δύναται να ασκεί τις αρμοδιότητές της και να αναλαμβάνει την παρακολούθηση κάθε σχετικής με την έρευνα και την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων διαδικασία. Η διοργάνωση διεθνούς διαγωνισμού για την ανεύρεση εξειδικευμένου συμβούλου, καθώς και η οικονομική υποστήριξη της διαδικασίας προήλθαν από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης (EBRD). (Κοψιδά, 2018)

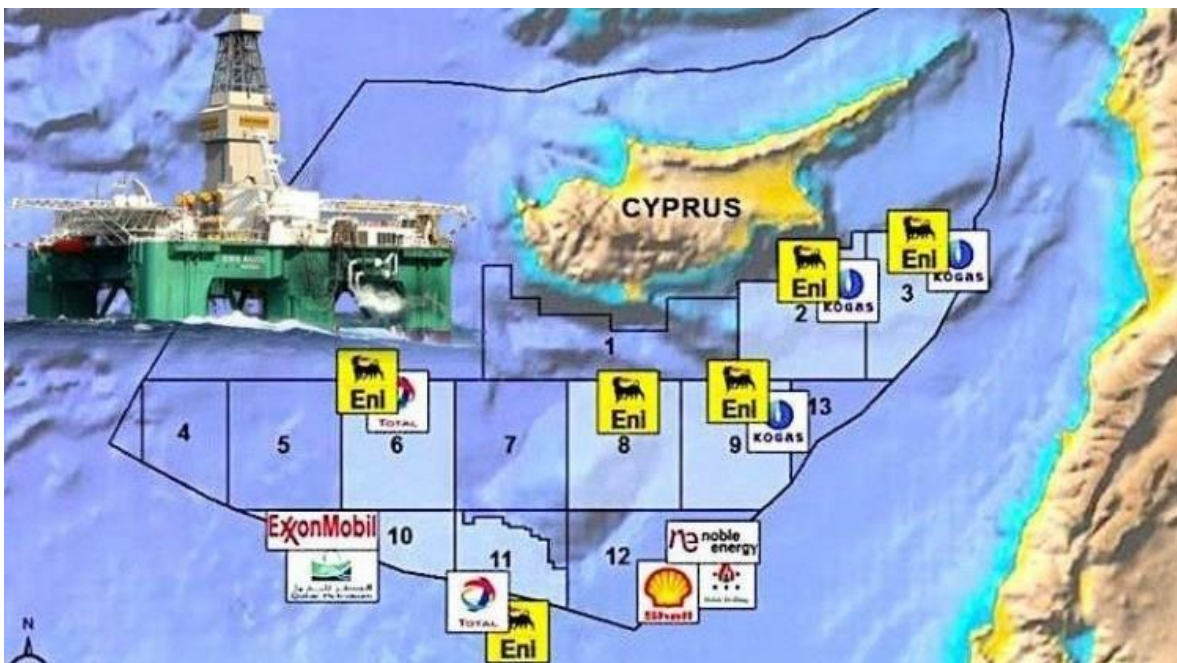
Τελικώς, αναμένεται ότι το ελληνικό δημόσιο θα εισπράξει 500.000 ευρώ από την επίτευξη της σύμβασης, αποζημιώσεις ύψους 1,5 εκατομμυρίου ευρώ από την παραχώρηση των οικοπέδων και σε δεύτερο χρόνο, κατά τη φάση της εκμετάλλευσης, μισθώματα με επιπλέον ποσοστά ανάλογα των παραγόμενων ποσοτήτων υδρογονανθράκων. Εκτός από τα οικονομικά οφέλη, η δραστηριότητα των εταιρειών θα έχει προστιθέμενη αξία για την ελληνική οικονομία, καθώς θα δημιουργηθούν υποδομές εντός της ελληνικής επικράτειας, θα εκπαιδευτεί το προσωπικό που θα εργαστεί στον τομέα και θα μεταφερθεί τεχνογνωσία από το εξωτερικό, ήτοι τα τυπικά οφέλη που έχει μια άμεση ξένη επένδυση για τη χώρα υποδοχής.

Οι εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας στην Ελλάδα αποτιμώνται ως ιδιαίτερος θετικές και σε αναφορά προς άλλους τομείς, ιδίως τον πολιτικό και διπλωματικό. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ενεργειακή ανάπτυξη της περιοχής, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική θέση της, μπορεί να αναβαθμίσει τη διπλωματική ισχύ της, καθώς συμμετέχει στους βασικούς αγωγούς που θα ανεφοδιάζουν την ΕΕ και μπορεί μελλοντικά μέρος των υδρογονανθράκων να προέρχεται από την ίδια.

2.3.2. Οι εξελίξεις που αφορούν την Κύπρο

Εκτός από την εκμετάλλευση της Αφροδίτης στο οικόπεδο 12, η Λευκωσία, φαίνεται να προσανατολίζεται προς νέες έρευνες εντός των υπόλοιπων δώδεκα οικοπέδων, στα νότια της ΑΟΖ της και στην περιοχή που συνορεύει με την ελληνική θαλάσσια ζώνη. Η πρόθεση αυτή συνάγεται από τις ενέργειές της τόσο σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, όσο και σε νομοθετικό, όπου έχουν πραγματοποιηθεί διαρθρωτικές αλλαγές και έχουν απλοποιηθεί οι διαδικασίες αδειοδότησης των ενδιαφερόμενων φορέων. Συνακολούθως, από το 2007 ισχύει στην Κύπρο ο νέος νόμος για τους υδρογονάνθρακες, ο οποίος ενσωματώνει και την ευρωπαϊκή Οδηγία 94/22/EC για τους κανόνες αδειοδότησης εταιρειών ή άλλων ιδιωτών σχετικά με τη διεξαγωγή μελετών, την εξερεύνηση, αλλά και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, διατηρώντας ωστόσο το δικαίωμα της Κύπρου να παραχωρεί τις άδειες εκμετάλλευσης ύστερα από διαπραγμάτευση με τον εκάστοτε ενδιαφερόμενο. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

Εικόνα 8

Η ερευνητική δραστηριότητα στα κυπριακά οικόπεδα

Ανακτήθηκε στο: <https://newreport.gr/121345/kypros-syskepsi-politikon-archigon-gia-tis-geotriseis-stin-aoz/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Επιπροσθέτως, ο διαγωνισμός που κηρύχθηκε για την έρευνα των 12 οικοπέδων και ολοκληρώθηκε το 2012, προσέλκυσε το ενδιαφέρον πέντε εταιρειών και δέκα consortium, μεταξύ των οποίων η θυγατρική της GazProm GPB Global Resources, η ιταλική ENI, η Total, η Petronas και η κορεατικών συμφερόντων Kogas, ενώ κατά το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού της Κύπρου, συμμετείχαν εταιρείες από τις ΗΠΑ, την Ολλανδία, τον Καναδά, την Αυστραλία, το Ισραήλ, και την ίδια την Κύπρο. Συνεπώς, το ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των κυπριακών κοιτασμάτων αυξάνεται και η χώρα επενδύει στις δυνατότητες που της παρέχει το γεγονός αυτό. (Φίλης, Κωνσταντακόπουλος, Μαλανδράκη, 2012).

2.3.3. Οι εξελίξεις στα λοιπά κράτη της Ανατολικής Μεσογείου

Κατά τις τελευταίες εξελίξεις, η Κύπρος προχώρησε στις εξής παραχωρήσεις οικοπέδων:

- Το οικόπεδο 6 παραχωρήθηκε στην ENI
- Το οικόπεδο 8 παραχωρήθηκε στην ENI και την Total
- Το οικόπεδο 10 παραχωρήθηκε στην Exxon Mobil και την Qatar Petroleum
- Στο οικόπεδο 11 εισήλθε και η ENI, εκτός από την Total

Όσον αφορά το Ισραήλ, σημειώθηκαν οι εξής εξελίξεις:

- Η ελληνική εταιρεία εξερεύνησης και παραγωγής υδρογονανθράκων Energean Oil and Gas αγόρασε 2 κοιτάσματα φυσικού αερίου, τα Καρίς και Τανίν, τα οποία θεωρούνται ως πολλά υποσχόμενα
- Σύμφωνα με επίσημες ανακοινώσεις, το Ισραήλ σκοπεύει να προκηρύξει άλλα 24 νέα οικόπεδα προς εξερεύνηση και εξόρυξη υδρογονανθράκων

Δραστηριότητα παρατηρείται και εκ μέρους του Λιβάνου, ο οποίος ανακοίνωσε ότι σκοπεύει να προκηρύξει νέα οικόπεδα προς έρευνα και εκμετάλλευση εντός του 2018. Η παρουσία ελληνικών και ισραηλινών εταιρειών στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Κύπρου και του Ισραήλ δημιουργούν μια όλο και εντονότερη σχέση συνεργασίας και

αλληλεξάρτησης στην περιοχή, ωστόσο σημαντική παραμένει και η αμερικανική, γαλλική και ιταλική παρουσία επί χάρτου.

2.3.4. Η εξέλιξη του αγωγού TAP

Σύμφωνα με τον επίσημο ιστότοπο για τον αγωγό TAP, το έργο έχει ολοκληρωθεί σε ποσοστό μεγαλύτερο από 80,7% (<https://www.tap-ag.gr>, 2018). Ο ιστότοπος καταγράφει σε τριμηνιαία βάση την πρόοδο της κατασκευής του αγωγού, με δείκτες όπως τα μέτρα Ζώνης Εργασίας με δικαίωμα διέλευσης (Right of Way) που καθαρίζονται και διαμορφώνονται, το μήκος των σωληναγωγών που ενώνονται, συγκολλούνται, τοποθετούνται μέσα σε τάφρο και καλύπτονται με χώμα, εντός του προκαθορισμένου για το κάθε στάδιο κατασκευής χρονοδιαγράμματος. Συνολικά, ο αγωγός θα έχει μήκος 878 χιλιόμετρα.

Εικόνα 9

Ο αγωγός TAP και η διασύνδεσή του με τους κάθετους διαδρόμους

Ανακτήθηκε στο: <https://www.tap-ag.com/the-pipeline>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Ο TAP ξεκινά από τα ελληνοτουρκικά σύνορα, διασχίζει την Ελλάδα, την Αλβανία, την Αδριατική Θάλασσα και τη Νότιο Ιταλία, με μελλοντική δυνατότητα να επεκταθεί και προς το Βορρά. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η επέκταση των αγωγών συστήνεται να μην υπερβαίνει τα 4000 χλμ., ειδάλλως αυξάνει σημαντικά το κόστος διαμετακόμισης, οι

απώλειες κλπ. 550 χλμ. από το συνολικό μήκος του αγωγού θα βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος, καθώς και 32.000 σωλήνες θα τοποθετηθούν εντός της ελληνικής επικράτειας, 13.000 στην αλβανική και 660 στην ιταλική (<https://www.tap-ag.gr>, 2018).

Ο αγωγός θα έχει μεταφορική ικανότητα 10 δισ. κυβικά μέτρα αερίου το χρόνο, ενώ μελλοντικά υπάρχει δυνατότητα να διπλασιαστεί αυτή η ποσότητα. Μέσω του TAP διασυνδέεται για πρώτη φορά η βαλκανική αγορά φυσικού αερίου, και κυριότερα η ευρωπαϊκή αγορά, με τα κοιτάσματα της Κεντρικής Ασίας. Στην πραγματικότητα, η υλοποίηση του TAP θα επιτρέψει για πρώτη φορά την επιθυμητή διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας, την οποία επιδιώκει η Ευρώπη, ιδίως μετά την ουκρανική κρίση του 2015, όπου αναδείχθηκαν οι κίνδυνοι της εξάρτησης από το ρωσικό αέριο. Η προσθήκη του αζέρικου αερίου στο ευρωπαϊκό ενεργειακό μίγμα αναμένεται να συμβάλει τόσο στην ενεργειακή επάρκεια, όσο και στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, επηρεάζοντας άμεσα διαθεσιμότητα και τιμές.

Άλλωστε, η περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αποτελεί γεωπολιτικά ένα χώρο πιο ασταθή και συνεπώς πιο ευαίσθητο ως προς τις εφοδιαστικές του αλυσίδες, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειακών δικτύων. Ο TAP αναμένεται να συμβάλει στη σταθεροποίηση μιας «δύσκολης» περιοχής, μέσω μιας οδού που διέρχεται από την Τουρκία, την Ελλάδα και την Αλβανία, χώρες με ευαίσθητες μεταξύ τους σχέσεις. Με μια φιλελεύθερη διεθνολογική προσέγγιση, αναμένεται από τον TAP να ενισχύσει την συνεργασία μεταξύ των κρατών αυτών και να εξομαλύνει μέσω του οικονομικού στοιχείου τις πολιτικές και διπλωματικές διαφωνίες.

Εν κατακλείδι, ο αγωγός αναμένεται να συμβάλει και στην περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης, μειώνοντας τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα στην περιοχή των Βαλκανίων, στην οποία είναι ιδιαίτερος υψηλή ακόμα η χρήση ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ως εναλλακτική στη χρήση άνθρακα, λιγνίτη και ξύλου, το φυσικό αέριο θα αναβαθμίσει το βιοτικό επίπεδο στις βαλκανικές χώρες- μέλη της ΕΕ, καθώς και στις υπό διαδικασία ένταξης χώρες.

2.3.5. Οι εξελίξεις στην εγκατάσταση της Ρεβυθούσας

Στις 22 Νοεμβρίου 2018 έλαβαν χώρα τα εγκαίνια της τρίτης δεξαμενής υγροποιημένου φυσικού αερίου στη Ρεβυθούσα. Η εγκατάσταση διαθέτει ήδη δύο δεξαμενές LNG χωρητικότητας 130.000 κυβικών μέτρων, καθώς και σύστημα αεριοποίησης με υποθαλάσσιο αγωγό, μέσω του οποίου διοχετεύεται φυσικό αέριο στο Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου. Η τρίτη δεξαμενή θα έχει χωρητικότητα 95.000 κυβικών μέτρων. Ταυτόχρονα, η δυναμικότητα του συστήματος αεριοποίησης αυξάνει από τα 1.000 στα 1.400 κυβικά την ώρα, ενώ αυξάνουν και οι δυνατότητες υποδοχής πλοίων από τη χωρητικότητα των 155.000 κυβικών στα 260.000 (Παναγούλης, 2018).

Εικόνα 10

Η Ρεβυθούσα και τα πιθανά λιμάνια διασύνδεσής της
Ανακτήθηκε στο:

https://www.poseidonmedii.eu/category/PORTS_TERMINALS/Ports2.html

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Την ημέρα των εγκαινίων ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κ. Σταθάκης δήλωσε ότι υπάρχει Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το οποίο προβλέπει το μετασχηματισμό του ενεργειακού μείγματος, αναβαθμίζοντας τη συμμετοχή του φυσικού αερίου και αποσκοπώντας στη μετάβαση σε μία οικονομία περιορισμένων εκπομπών ρύπων. Ειδικότερα, στόχοι του σχεδίου είναι η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου, η οικοδόμηση υποδομών δικτύων και η διαφοροποίηση των πηγών για την ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού της Ελλάδας. Το δίκτυο που πρόκειται να δημιουργηθεί θα διασυνδέσει αρχικά 18 ελληνικές πόλεις και στη συνέχεια την Ελλάδα με τα Βαλκάνια και την Ιταλία. Με την είσοδο νέων παικτών θα βελτιωθεί ο ανταγωνισμός, ωστόσο σύμφωνα με τον Υπουργό, η κυβέρνηση σκοπεύει να διαφυλάξει την παρουσία του ΔΕΣΦΑ στα δίκτυα (Παναγούλης, 2018).

Το έργο υλοποιήθηκε με τη συγχρηματοδότηση της ΕΕ, ύψους τουλάχιστον 210 εκατομμυρίων ευρώ, γεγονός το οποίο, σύμφωνα με τον επικεφαλής της αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Αθήνα Γιώργο Μαρκοπουλιώτη, αποδεικνύει τη σημασία της διεύθυνσης του φυσικού αερίου στη Βαλκανική. Την παρούσα στιγμή ο Σταθμός Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου στη Ρεβυθούσα είναι ένας από τους 13 της Ευρώπης και ο μοναδικός στα Βαλκάνια.

Η αναβάθμιση της εγκατάστασης θα επιτρέψει την εξαγωγική δραστηριότητα στην Ελλάδα, καθώς από τα 7 δισ. κυβικά μέτρα αερίου που θα είναι η δυναμικότητα του σταθμού, τα 2 προορίζονται για την ελληνική αγορά και τα 5 δισ. για τα Βαλκάνια, προσφέροντας τη δυνατότητα κάλυψης του 30% των αναγκών της περιοχής. Μελλοντικά αναμένεται να κατασκευαστούν σταθμός ανεφοδιασμού βυτιοφόρων με Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο και προβλήτα εφοδιασμού μικρών πλοίων, για τον εφοδιασμό απομακρυσμένων περιοχών και τη χρήση του φυσικού αερίου ως καυσίμου πλοίων και βαρέων οχημάτων (Παναγούλης, 2018).

2.3.6. Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών έχουν επηρεάσει και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδίως ως προς τη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της. Κατευθυντήριες γραμμές της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ καθίστανται πλέον η ενεργειακή ασφάλεια, η ενεργειακή

αυτονομία, η διασφάλιση επάρκειας και προσιτών τιμών, η διαφοροποίηση των πηγών, η μείωση της εξάρτησης από την Ρωσία και η προστασία του περιβάλλοντος. Η μείωση της εξάρτησης της ΕΕ από το ρωσικό αέριο αποτελεί διαχρονικά στόχο και των ΗΠΑ.

Επιπροσθέτως, ένα ακόμα θέμα που προκύπτει με την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου είναι η οριοθέτηση μίας ευρωπαϊκής ΑΟΖ. Ήδη στον «Ενεργειακό Χάρτη Πορείας 2050» αναφέρεται η προοπτική μιας ενιαίας ευρωπαϊκής ΑΟΖ, με σκοπό τη διασφάλιση της ενεργειακής αυτάρκειας και ασφάλειας της ΕΕ. Σημαντική διάσταση στην ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική είναι και η προστασία του περιβάλλοντος, η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η βελτιστοποίηση της αξιοποίησης των ιδίων πόρων των κρατών μελών.

2.4. Η γεωπολιτική σημασία των ενεργειακών εξελίξεων στην Αν. Μεσόγειο

Μέσα από τις εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας η Ανατολική Μεσόγειος έχει καταστεί πύλη εισόδου του φυσικού αερίου στην Ευρώπη και επομένως σημαντικός παίκτης στη γεωστρατηγική σκακιέρα. Νέοι αγωγοί, όπως ο TAP, θα προμηθεύουν την Τουρκία και την ΕΕ με αζέρικο αέριο, περιορίζοντας τον υψηλό βαθμό εξάρτησης από τη Ρωσία. Παράλληλα, η Ελλάδα και η Τουρκία διαμορφώνουν μια σχέση συγχρόνως ανταγωνιστική και συνεργατική. Ανταγωνιστική μεν διότι και οι δύο επιθυμούν να καταστούν ενεργειακοί κόμβοι στην περιφέρεια, συνεργατική γιατί αποτελεί κοινό συμφέρον η κατασκευή κοινού δικτύου αγωγών για την τροφοδότηση της Ευρώπης.

Η άνοδος της σημασίας του φυσικού αερίου επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη σταθμών υγροποίησης/ επαναεριοποίησης σε όλη πλέον τη Μεσόγειο. Εγκαταστάσεις ΥΦΑ λειτουργούν στην Ισπανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Τουρκία, την Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Αλγερία. Η πιο σημαντική εξαγωγός χώρα της Νοτίου Μεσογείου είναι η Αλγερία, η οποία συνεισφέρει το 13% των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου της ΕΕ. Ειδικότερα, το 44% των αλγερινών εξαγωγών απορροφάται από την Ιταλία, το 26% από την Ισπανία, το 10% από τη Γαλλία, το 8% από την Τουρκία και το 4% από την Πορτογαλία. (Κοψιδά, 2018) Ωστόσο, η πλούσια κατανομή των κοιτασμάτων στο Νότο αυξάνει την ανάγκη διασύνδεσης της Βόρειας Ευρώπης με αυτούς τους σταθμούς, ιδίως υπό την πιθανότητα ελάττωσης και εξάντλησης των αποθεμάτων της Βόρειας Θάλασσας,

μια ισχυρή ανησυχία, παρά την ανακοίνωση της BP για ανεύρεση δυο νέων κοιτασμάτων στις αρχές του 2018.

Στην πραγματικότητα, η Λεκάνη της Μεσογείου πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ενεργειακός χώρος με διττό ρόλο. Αρχικώς, αποτελεί την μια εκ των δύο κύριων εισόδων φυσικού αερίου και πετρελαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί καθαρό εισαγωγέα ενέργειας, καθώς πρόκειται για μια «φτωχή ενεργειακά ήπειρο». Από αυτή την άποψη η Ανατολική Μεσόγειος επιτρέπει και τη διαφοροποίηση των πηγών στην ΕΕ, η οποία ιδίως μετά την ουκρανική κρίση, έχει ιδιαίτερη σημασία. Ο δεύτερος ρόλος της περιοχής έγκειται στο ότι δεν αποτελεί πάροχο μόνο προς το Βορρά, αλλά και προς την Ανατολή και το Νότο. Πράγματι, ο κόμβος της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί σταθερό ενεργειακό σταυροδρόμι και προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ανατολικής Ευρώπης και της Βόρειας Αφρικής.

Εκτός από την ενεργειακή επάρκεια, η οποία αποκτά ολοένα και αυξανόμενη σημασία όσο αυξάνεται ο πληθυσμός, το επίπεδο εκβιομηχάνισης και η κατανάλωση ανά κάτοικο στις εν λόγω χώρες, ενισχύεται και η πολιτική και οικονομική σταθερότητα της περιφέρειας. Επομένως, με αυτή την εικόνα της ενεργειακής ασφάλειας για την Ευρώπη, η Ένωση ελέγχει αποτελεσματικότερα τις ενεργειακές εισροές και εκροές της, όπως και κάθε άλλη σχετική με αυτές ροή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΤΟ ΝΕΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

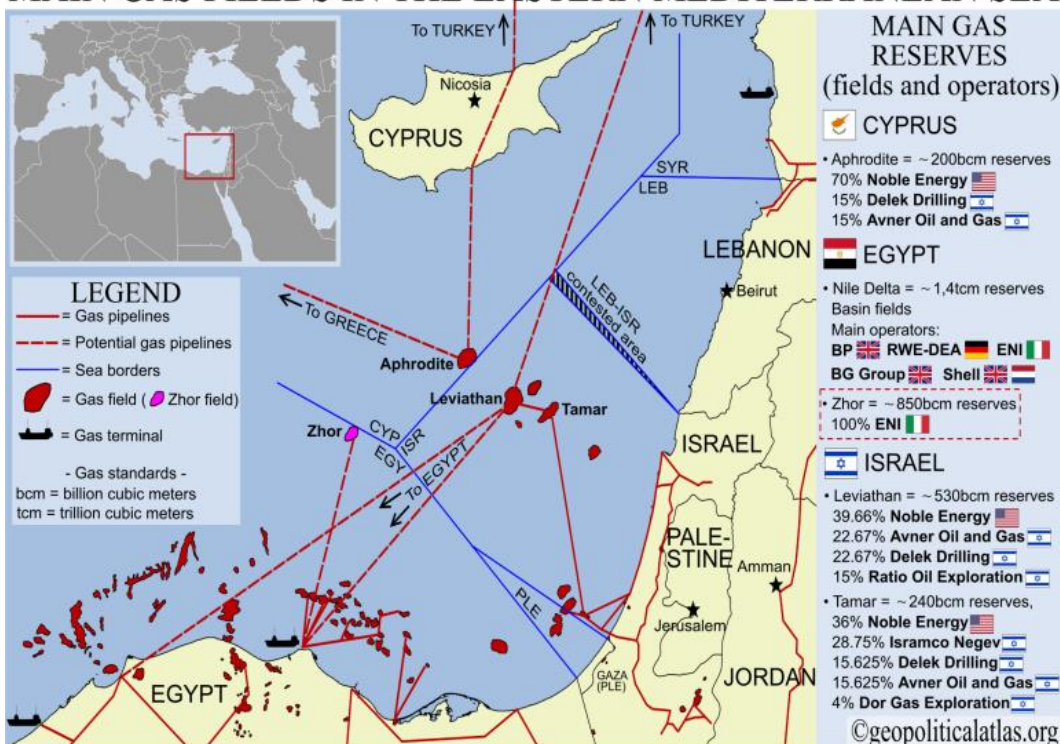
3.1. Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στη διεθνή ενεργειακή επάρκεια

Η σημασία του ρόλου της Ανατολικής Μεσογείου σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο έχει υποστεί διακυμάνσεις κατά τον τελευταίο αιώνα: Από τη γεωστρατηγική σημασία των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, στην απομείωση της σημασίας τους μετά την κατάρρευση των σοβιετικών καθεστώτων, με την παράλληλη ανάδειξη του γεωοικονομικού στοιχείου, και τελικά στη σύγχρονη επάνοδο της σημασίας της περιοχής, τόσο από γεωπολιτική, όσο και από γεωοικονομική άποψη, με κύριο άξονα την ενέργεια.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι ενεργειακές ανάγκες σε παγκόσμιο επίπεδο αυξάνονται συνεχώς. Η τάση αυτή οφείλεται σε πλήθος παραγόντων, όπως η μεγέθυνση της παγκόσμιας παραγωγής, η εκβιομηχάνιση αναπτυσσόμενων κρατών, η αύξηση του πληθυσμού, οι απαιτήσεις της πολεμικής βιομηχανίας κτλ. Ήδη μετά από τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970, παρατηρείται η ολοένα αυξανόμενη αξιοποίηση του φυσικού αερίου, η οποία ενισχύεται από τις συνεχείς τεχνολογικές προόδους, που συμβάλλουν στις διαδικασίες εντοπισμού κοιτασμάτων, άντλησης, επεξεργασίας, μετατροπής, μεταφοράς και διανομής. Με τη μετατόπιση αυτή, η οποία δεν έχει επιτρέψει ακόμα στην κατανάλωση φυσικού αερίου να αγγίξει το ύψος της κατανάλωσης πετρελαίου, αν και η διαφορά συνεχώς μικραίνει, παρατηρείται και ένας επαναπροσδιορισμός του ενεργειακού γεωπολιτικού χάρτη. Η σημασία περιφερειών με φυσικό αέριο, όπως η Κεντρική Ασία και η Ανατολική Μεσόγειος αυξάνεται, ενώ συγχρόνως η μορφή της παροχής ενέργειας μέσω φυσικού αερίου, που κατά το ένα σκέλος της βασίζεται στην κατασκευή αγωγών διανομής, δημιουργεί νέες σχέσεις αλληλεξάρτησης, καθιστώντας αναγκαία την αξιοποίηση μιας νέας μορφής διπλωματίας μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών, της διπλωματίας των αγωγών.

Εικόνα 11

MAIN GAS FIELDS IN THE EASTERN MEDITERRANEAN SEA

Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου

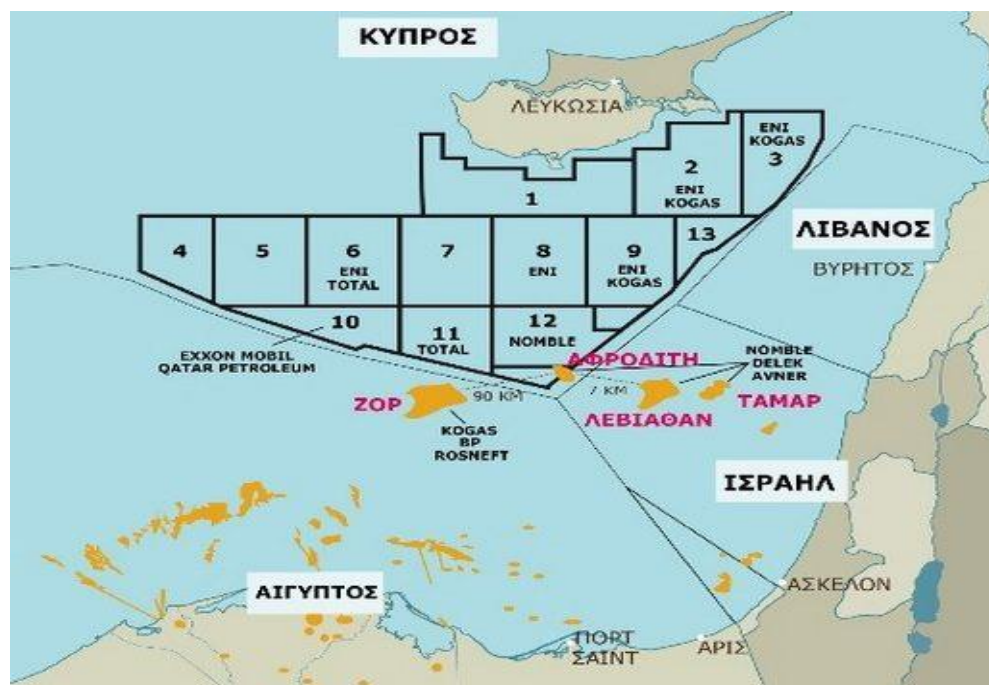
Ανακτήθηκε από: <http://ww1.geopoliticalatlas.org/>
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Την παρούσα στιγμή, οι βασικοί δρώντες στην Ανατολική Μεσόγειο είναι η Κύπρος, η Αίγυπτος και το Ισραήλ, καθώς εντός των ΑΟΖ αυτών των κρατών ανακαλύφθηκαν τα επίμαχα κοιτάσματα των τελευταίων ετών. Σημαντικός είναι και ο ρόλος και της Τουρκίας, όχι μόνο λόγω της εξωτερικής πολιτικής της που χαρακτηρίζεται από αναθεωρητισμό, αλλά και λόγω της ανάδειξής της σε ενεργειακό κόμβο και εναλλακτική αρτηρία τροφοδότησης της Ευρώπης, η οποία στρέφεται προς τη διαφοροποίηση των πηγών. Σε αδράνεια βρίσκονται λόγω πολιτικών παραγόντων η Λιβύη και η Συρία, ενώ μικρό ρόλο διαδραματίζει στις εξελίξεις και ο Λίβανος προς το παρόν. Από την άλλη μεριά της Ελλάδας, ανάμεσα σε Δυτική και Ανατολική Μεσόγειο, η Αδριατική Θάλασσα αρχίζει να παρουσιάζει επίσης δραστηριότητα, ωστόσο δεν υπάρχει κάποια ανακάλυψη αντίστοιχων κοιτασμάτων Αφροδίτη, Ζορ, Ταμάρ και Λεβιάθαν, που θέτουν τη θάλασσα της Λεβαντίνης στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Εντός αυτού του περιφερειακού πεδίου, υπό

τις επιρροές και των «Μεγάλων Δυνάμεων», ΕΕ, ΗΠΑ και Ρωσίας, καλείται και η Ελλάδα να παίξει το «μεγάλο παιχνίδι του 21^{ου} αιώνα», με ένα δύσκολο γείτονα, προς τον οποίο τηρεί μια πάγια εξωτερική πολιτική κατευνασμού και αρκετές νομικές και διπλωματικές διαφωνίες.

3.2. Τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου

Εικόνα 12

Κυπριακά οικόπεδα και κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο

Ανακτήθηκε από: <https://new-economy.gr/2018/02/03/koitasma-afroditi-cyprus/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

3.2.1. Ταμάρ

Η ανακάλυψη φυσικού αερίου στο κοιτάσμα Ταμάρ ανακοινώθηκε στις 17 Ιανουαρίου 2009. Σύμφωνα με την περιγραφή του κοιτάσματος στον ιστότοπο της εταιρείας Delek Drilling: «Το πεδίο Ταμάρ βρίσκεται περίπου 90 χιλιόμετρα δυτικά της Χάιφα, σε συνολικό βάθος περίπου 5.000 μέτρων κάτω από τη στάθμη της θάλασσας, και σε νερά που έχουν βάθος 1.700 μέτρων. Το πεδίο καλύπτει μια έκταση 100 τετραγωνικών χιλιομέτρων, με το

πάχος των δεξαμενών να φτάνει τα 300 μέτρα. Το φρεάτιο εξερεύνησης Tamar-1, το οποίο έφτασε σε μέγιστο βάθος 4.875 μέτρων κάτω από τη στάθμη της θάλασσας, έδειξε την ύπαρξη φυσικού αερίου σε όγκο που είναι πρωτοφανές στη Λεβαντίνη και πυροδότησε το μεγαλύτερο έργο υποδομής που έγινε ποτέ στο Ισραήλ, με χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα.» (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/tamar>, 2018)

Εικόνα 13

Το infographic της Delek για το Ταμάρ

Ανακτήθηκε από: www.delekdrilling.co.il

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Το κοίτασμα παρέχει περισσότερα από 30 BCM την ημέρα, τα οποία τροφοδοτούν το Ισραήλ από το 2013 στο 50% της ηλεκτρικής ενέργειας του, συμπεριλαμβανομένης της ισραηλινής βιομηχανίας, της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και της αφαλάτωσης πόσιμου νερού. Από το 2017 το Ισραήλ εξάγει το φυσικό αέριο του Ταμάρ στην Arab Potash Company και στην Jordan Bromine Company, μέσω Νεκράς Θάλασσας, με δεκαπενταετές συμβόλαιο, ενώ από το 2018 εξαγωγική δραστηριότητα υπάρχει και προς την αιγυπτιακή εταιρία Dolphinus Holdings. Επιπλέον, το αέριο του Ταμάρ διοχετεύεται στην Ιορδανία και την Αίγυπτο μέσω του Παναραβικού αγωγού, ο οποίος διασχίζει την

Ιορδανία και συνδέεται με αιγυπτιακούς αγωγούς στο νότο. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/tamar>, 2018)

Η Tamar Partners σχεδιάζει να προχωρήσει στη διάνοιξη τριών πρόσθετων πηγαδιών παραγωγής, πέραν των πέντε υπαρχόντων, προκειμένου να πραγματοποιήσει να καλύψει την αυξανόμενη ζήτηση της ισραηλινής οικονομίας και την αύξηση της εξαγωγικής ικανότητας του τομέα.

3.2.2. Λεβιάθαν

Εικόνα 14

Το infographic της Delek για το Λεβιάθαν

Ανακτήθηκε από: www.delekdrilling.co.il

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Οι εγκαταστάσεις για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος Λεβιάθαν βρίσκονται υπό κατασκευή, ενώ το μέγεθός του εκτιμάται στα 605 BCM φυσικού αερίου, ήτοι απαρτίζει τα δύο τρίτα του συνόλου των πηγών φυσικού αερίου που έχουν ανακαλυφθεί στην ισραηλινή ΑΟΖ και ένα από τα μεγαλύτερα ευρήματα παγκοσμίως. Το Ισραήλ προσβλέπει στον Λεβιάθαν για σημαντικά οικονομικά οφέλη, οικονομική ανάπτυξη και αναβάθμιση της

γεωπολιτικής του θέσης, θέση που επιβεβαιώνεται και από το μέγεθος της επένδυσης που αγγίζει σε πρώτη φάση τα 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/leviathan>, 2018)

Το αρχικό σχέδιο για το κοιτάσμα φιλοδοξεί να επιτρέψει την παραγωγή 21 BCM φυσικού αερίου ετησίως, δηλαδή το διπλάσιο της τρέχουσας παραγωγικής ικανότητας του Ταμάρ. Η εγκατάσταση θα περιλαμβάνει τέσσερα φρέατα παραγωγής, πλατφόρμα μεταποίησης στη θάλασσα και υποθαλάσσιο αγωγό μεταφοράς, ο οποίος θα συνδέεται με τους αγωγούς της INGL (Israeli Natural Gas Lines) για την τροφοδότηση του Ισραήλ και των γειτονικών του κρατών. Απώτερος αναπτυξιακός στόχος είναι η αύξηση της ετήσιας δυνατότητας παραγωγής στα 21 BCM, μέσω της γεώτρησης τεσσάρων επιπλέον φρεάτων παραγωγής και της αναβάθμισης της πλατφόρμας.

Σύμφωνα με την Delek Drilling, «Το κοιτάσμα Λεβιάθαν αναμένεται να αυξήσει σημαντικά την ικανότητα παροχής φυσικού αερίου στην εγχώρια αγορά και να εξασφαλίσει ενεργειακή επάρκεια και ασφάλεια που δεν μπορεί να υπάρξει, όσο η οικονομία εξαρτάται μόνο από ένα κοιτάσμα (το κοιτάσμα Ταμάρ).» (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/leviathan>, 2018) Ειδικότερα, όταν συνδεθεί ο Λεβιάθαν με τον αγωγό INGL, αναμένεται να διπλασιαστεί η ποσότητα φυσικού αερίου που διαθέτει το κράτος του Ισραήλ για ίδια κατανάλωση και εξαγωγή, με τις προσδοκώμενες συνέπειες για την οικονομική άνθιση της χώρας και της ευρύτερης περιοχής. Ήδη έχουν υπογραφεί τρεις συμφωνίες πώλησης σε ισραηλινές εταιρείες (Edeltech, IPM, Paz και Or Energies), καθώς και στον όμιλο ICL (Israel Chemicals).

Συμφωνία πώλησης έχει υπογραφεί και με την Ιορδανική Εθνική Εταιρεία Ηλεκτρικής Ενέργειας (NEPCO) για την προμήθεια περίπου 45 BCM φυσικού αερίου σε ορίζοντα 15 ετών. Με αυτή τη συμφωνία το Ισραήλ αναμένει να βελτιώσει τις διμερείς σχέσεις με την Ιορδανία, η οποία αντιμετωπίζει σοβαρή ενεργειακή κρίση, μετά την παύση ροής φυσικού αερίου εκ μέρους της Αιγύπτου. Συμβόλαιο, ωστόσο, υπάρχει και με αιγυπτιακή εταιρεία, την Dolphinus Holdings, η οποία προβλέπει την προμήθεια της αιγυπτιακής εγχώριας αγοράς με 32 BCM ετησίως για 12 χρόνια, με περαιτέρω συμφωνίες για συμμετοχή ισραηλινών εταιρειών σε αιγυπτιακούς αγωγούς. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/leviathan>, 2018)

Το Λεβιάθαν μπορεί μελλοντικά να τροφοδοτήσει με φυσικό αέριο και την Κύπρο, την Παλαιστινιακή Αρχή και την Τουρκία.

Η σημαντικότερη φιλοδοξία που επιτρέπει το μέγεθος του κοιτάσματος, σε συνδυασμό με τις προσδοκίες της Κύπρου για την αξιοποίηση του κοιτάσματος Αφροδίτη, είναι η δυνατότητα κατασκευής ενός αγωγού για την Ευρώπη, όραμα το οποίο λαμβάνει τη μορφή του επονομαζόμενου East Med προς το παρόν. Αν και το όραμα κατασκευής ενός τέτοιου αγωγού έρχεται αντιμέτωπο με ποικίλες δυσχέρειες, όπως οι μεγάλες αποστάσεις Κύπρου- Κρήτης- Ηπειρωτικής Ελλάδας (συνολικό μήκος 1.900 χλμ.), η ιδιομορφία του βυθού και τα μεγάλα βάθη (ως και 3 χλμ.), ωστόσο το Ισραήλ έχει δηλώσει πως είναι θετικό, υπό δύο προϋποθέσεις, τη συγχρηματοδότηση του έργου από την ΕΕ και την «καλή συνεννόηση» μεταξύ Τουρκίας και Κύπρου. (<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1290635/israil-duo-proupotheseis-gia-tin-kataskeui-tou-eastmed>, 2017)

Εικόνα 15

Η προτεινόμενη για τον East Med πορεία

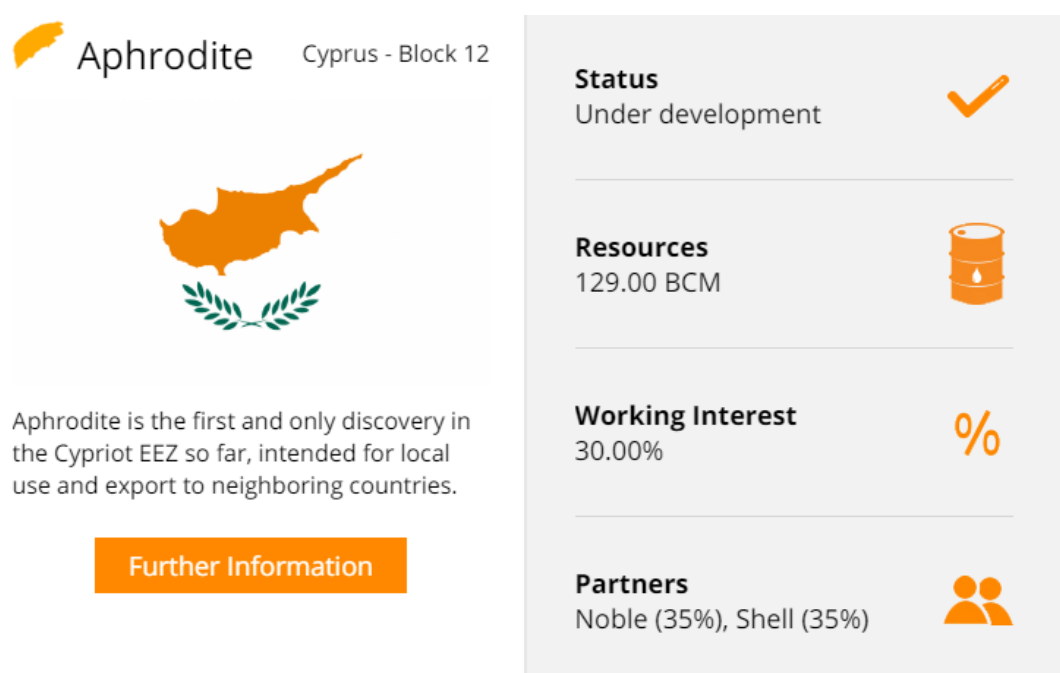
Ανακτήθηκε από: <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/378320/tetrameris-eastmed-ti-perilambanei-i-koini-diakiryxi>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Αν και το πλήρες δυναμικό του κοιτάσματος δεν έχει ακόμα υπολογιστεί, εκτιμάται ότι σε βάθος μεγαλύτερο των 7000 μέτρων υπάρχει μια πιθανότητα της τάξης του 15% να βρίσκονται 560 εκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου. Το 2011 και το 2012 έγιναν γεωτρήσεις για το εντοπισμό του, οι οποίες όμως ακόμα δεν έχουν ευδοκιμήσει. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/leviathan>, 2018)

3.2.3. Αφροδίτη

Εικόνα 16

Το infographic της Delek για την Αφροδίτη
Ανακτήθηκε από: www.delekdrilling.co.il
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

Το κοιτάσμα φυσικού αερίου Αφροδίτη βρίσκεται στο ερευνητικό οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ, στα σύνορα με την ισραηλινή ΑΟΖ (μέρος του ανήκει σε αυτήν) και περιέχει περίπου 129 BCM φυσικού αερίου. Πιο συγκεκριμένα, τοποθετείται 160 χιλιόμετρα νότια της Λεμεσού και 30 χιλιόμετρα βορειοδυτικά του κοιτάσματος Λεβιάθαν, σε θαλάσσιο βάθος περίπου 1.700 μέτρων. Ανακαλύφθηκε ύστερα από 116 ημέρες γεώτρησης στο οικόπεδο A-1, η οποία είχε ξεκινήσει στις 20 Σεπτεμβρίου 2011 και έφτασε

στα 5.860 μέτρα. Η ανακάλυψη αφορά μια έκταση 120 τ.χλμ., με μέγιστη πυκνότητα του αποθέματος τα 320 μέτρα. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/aphrodite>, 2018)

Καθώς πρόκειται για την πρώτη ανακάλυψη στην κυπριακή ΑΟΖ, συνοδεύεται από ένα όραμα για οικονομική ανάπτυξη, απασχόληση, διασφάλιση ενεργειακής αυτάρκειας και ανεξαρτησίας, περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και έσοδα για το κυπριακό δημόσιο τομέα.

Η Αφροδίτη ανήκει στην αμερικανική Noble Energy σε ποσοστό 70%, και στις ισραηλινές Delek Drilling και Avner Oil and Gas, σε ποσοστό 15% έκαστη. Σύμφωνα με την Delek Drilling, «Το σχέδιο ανάπτυξης του πεδίου αερίου δεν είναι ακόμη τελικό, αλλά το πιο πρόσφατο σχέδιο περιλαμβάνει, στην πρώτη φάση, πέντε φρέατα παραγωγής με υψηλό ρυθμό ροής σε βάθος θαλάσσης 1.700 μέτρων, τα οποία θα φθάσουν σε διαφορετικά βάθη εντός των στρωμάτων των κοιτασμάτων σε συνολικό βάθος περίπου 5.000 μέτρων.» (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/aphrodite>, 2018) Στόχος του σχεδιασμού είναι να επιτρέψει στο φυσικό αέριο να διοχετεύεται στο φρεάτιο, από το φρεάτιο στη μονάδα διακλάδωσης, που θα κατασκευαστεί στον πυθμένα της θάλασσας, και από τη μονάδα διακλάδωσης το αέριο σε μια πλωτή μονάδα παραγωγής που γίνεται η επεξεργασία, η αποθήκευση και η μεταφορά. Ως εκ τούτου, και με αρχική δυνατότητα ως και 800 BCM την ημέρα, θα μπορεί να κατευθύνεται προς την Κύπρο και τους προορισμούς εξαγωγής.

Οι εταίροι ενδιαφέρονται για την εξαγωγή του φυσικού αερίου της Αφροδίτης, ιδίως προς την Αίγυπτο, ενώ και η κυπριακή κυβέρνηση έχει ήδη υπογράψει συμφωνία συνεργασίας με την αιγυπτιακή κυβέρνηση. Στόχος είναι η εξαγωγή τόσο στην αιγυπτιακή αγορά όσο και στις εγκαταστάσεις υδροποίησης ιδιωτικών εταιρειών σε αιγυπτιακό έδαφος, π.χ. της Shell. (<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/aphrodite>, 2018)

3.2.4. Zor

Στις 30 Αυγούστου 2015, η ιταλική εταιρεία ενέργειας (ENI) ανακοίνωσε την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zor στην ΑΟΖ της Αιγύπτου. Το κοιτάσμα χαρακτηρίστηκε ως το μεγαλύτερο που έχει ανακαλυφθεί ποτέ στη Μεσόγειο, καθώς καλύπτει μια περιοχή 100

τ.χλμ. και εκτιμάται ότι περιέχει 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου, δηλαδή υπερβαίνει και το Λεβιάθαν, που εκτιμάται στα 22 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Βρίσκεται στο οικόπεδο Σορούκ, 190 χιλιόμετρα βόρεια των ακτών της Αιγύπτου, στη γραμμή του ανατολικού ορίου με την κυπριακή ΑΟΖ και σε βάθος 1.450 μέτρων, πλησίον σημαντικού αποθέματος υδρογονανθράκων.

Η ENI ανήκει κατά 30% στο ιταλικό δημόσιο και δραστηριοποιείται ήδη στην Αφρική, όπου είναι η μεγαλύτερη εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου. Στην Αίγυπτο δραστηριοποιείται από το 1954, ενώ το 1967 η θυγατρική της ΙΕΟC ανακάλυψε το κοιτάσμα Abu Maadi στην περιοχή του Δέλτα του Νείλου. Επιπλέον, έχει υπογράψει συμφωνία εξερεύνησης με το αιγυπτιακό Υπουργείο Ενέργειας, ύψους 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων, για τις περιοχές του Σινά, του Κόλπου του Σουέζ, της Μεσογείου και του Δέλτα του Νείλου. (Στυλιανού, 2018)

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Στυλιανού (2018), «το κοιτάσμα Zor, μετά την πλήρη ανάπτυξή του, είναι αρκετό για να ικανοποιήσει τις εσωτερικές ανάγκες της Αιγύπτου σε φυσικό αέριο για αρκετά χρόνια. Η Αίγυπτος κατανάλωσε πέρυσι 1,7 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου και με τον ίδιο ρυθμό κατανάλωσης, το Zor από μόνο του θα μπορούσε να καλύπτει τη ζήτηση φυσικού αερίου στη χώρα για σχεδόν δύο δεκαετίες». Συνεπώς, η δραστηριοποίηση της ENI στην Αίγυπτο και η αξιοποίηση του Zor μπορεί να επηρεάσουν την εξέλιξη των εξαγωγών από τα άλλα τρία κοιτάσματα της περιοχής προς την Αίγυπτο, ιδίως καθώς το κοιτάσμα αρκεί για να καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες της πολυπληθούς χώρας τουλάχιστον ως το 2020.

Σήμερα, το Zor παράγει περίπου 56 mcf την ημέρα, επίπεδο παραγωγής που σύμφωνα με την ENI, επιτεύχθηκε χάρη στην έναρξη της πέμπτης μονάδας παραγωγής (T4), την οποία υποστήριξαν 8 παραγωγοί αερίου. (https://www.eni.com/en_IT/operations/upstream/exploration-model/zohr-egypt.page, 2018) Η εταιρεία, επίσης, υποστηρίζει ότι παρέχοντας πλήρη ενεργειακή αυτονομία στην Αίγυπτο, διασφαλίζει την σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. (Βλ. Παρ. 3, Γραφήματα 1-5)

3.3. Η ενεργειακή θέση της Ελλάδας στον χάρτη

Σύμφωνα με την Energy Information Agency, η οποία ανήκει στο αμερικανικό Υπουργείο Ενέργειας, η Ελλάδα δε διαθέτει βεβαιωμένα στοιχεία σχετικά με τα αποδεδειγμένα ή εκτιμώμενα αποθέματα φυσικού αερίου που βρίσκονται στις ζώνες δικαιοδοσίας της. Ωστόσο, το φυσικό αέριο συμμετέχει πλέον στο ενεργειακό μίγμα της χώρας και έρευνα για υδρογονάνθρακες διεξάγεται σε ελληνικά εδάφη ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα. (Salarpour, 2015)

Ειδικότερα, η Ελλάδα προμηθεύεται φυσικό αέριο από τρεις πηγές. Η πρώτη πηγή είναι ο αγωγός TGI (Turkey – Greece Interconnector), ο οποίος μεταφέρει αζέρικο φυσικό αέριο, στον τερματικό σταθμό της Κομοτηνής. Αναφορικά με αυτόν τον αγωγό, σημαντικός είναι και ο ρόλος των «κάθετων διαδρόμων» που σχεδιάζεται να υλοποιηθούν και που ξεκινώντας από την Ελλάδα θα τροφοδοτούν τα Βαλκάνια. Δεύτερος βασικός και σημαντικότερος προμηθευτής είναι η Ρωσία, μέσω του αγωγού Transbalkan, ο οποίος ακόμα ανταποκρίνεται περίπου στο 60% της ελληνικής ζήτησης φυσικού αερίου. Τα συμβόλαια προμήθειας από τους δύο αγωγούς πλησιάζουν στη λήξη τους, ωστόσο η κατασκευή του αγωγού TAP αναμένεται να υποκαταστήσει τις δύο πηγές. Τρίτη πηγή είναι το αλγερινό LNG, το οποίο φθάνει μέσω πλοίου στο σταθμό υγροποίησης της νήσου Ρεβυθούσα. Πρώτος σε κατανάλωση φυσικού αερίου είναι ο τομέας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με τον βιομηχανικό και τον οικιακό τομέα να ακολουθούν.

Ταυτόχρονα, από το 2004 και έπειτα, η Αθήνα φαίνεται να ακολουθεί μια πολιτική αναβάθμισης του ρόλου της Ελλάδας στο γεωπολιτικό παιχνίδι της μεταφοράς αερίου από τη Ρωσία και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας προς την ευρωπαϊκή αγορά. Ο αρχικός σχεδιασμός του αγωγού TGI, περιελάμβανε πρόβλεψη για επέκταση προς την Ιταλία (αγωγός Ποσειδών), τμήμα το οποίο τελικά δεν υλοποιήθηκε, ενόψει της κατασκευής του TAP. Επιπλέον, η ματαίωση της κατασκευής του αγωγού Nabucco ανέδειξε τη σημασία που θα διαδραματίσει ο TAP στο εγγύς μέλλον στο πεδίο των Βαλκανίων.

Παράλληλα με τους αγωγούς αζέρικού αερίου, η Ελλάδα επεξεργάστηκε δυνατότητες συμμετοχής σε αγωγούς ρωσικού αερίου, ιδίως μέσω του σχεδιαζόμενου South Stream, ο οποίος θα ήταν το αντίστοιχο του ρωσικού αγωγού στο Βορρά Nord Stream. Εκτός από την παρουσία της Ελλάδας στο ενεργειακό δίκτυο της Ανατολικής

Μεσογείου, για πολιτικούς και διπλωματικούς λόγους, αυτή επιβάλλεται και από την οικονομική κατάσταση της χώρας. Με τις πρόσφατες ανακαλύψεις των κοιτασμάτων της Λεβαντίνης και το όραμα του East Med, η Ελλάδα μπορεί και οφείλει να προχωρήσει σε έρευνα και εκμετάλλευση των δικών της κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, εφόσον ανευρεθούν, καθώς και να συμμετάσχει στα κατασκευαστικά έργα διασύνδεσης της Ευρώπης με τον ενεργειακό πλούτο της Ανατολής.

Προς αυτή την κατεύθυνση στρέφεται και ο σχεδιασμός του αγωγού Turkish Stream, του οποίου η υλοποίηση ολοκληρώνεται την τρέχουσα περίοδο, και ο οποίος θα μπορούσε να αποτελέσει μελλοντικά έναν Europe Stream, που θα μεταφέρει το ρώσικο αέριο στην Ευρώπη, μέσω Τουρκίας.¹³

Εικόνα 17

Οι αγωγοί TANAP- TAP και οι «κάθετοι διάδρομοι»

Ανακτήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/energy/news/russia-can-use-trans-adriatic-pipeline-commission-confirms/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8/12/2018)

¹³ Μετά την πρόσφατη επίσκεψη Τσίπρα στην Μόσχα στις 7/12/2018, η Ελλάδα εκδήλωσε ενδιαφέρον για τη σύνδεσή της με τον αγωγό Turkish Stream. (www.cnn.gr, 2018)

Ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα των ερευνών στις ελληνικές περιοχές, σημαντικός είναι ο ρόλος που θα κληθεί να παίζει η Ελλάδα στο «μεγάλο παιχνίδι της Ανατολικής Μεσογείου» ως κόμβος διαμετακόμισης φυσικού αερίου, ιδίως αν ληφθεί υπόψιν η νέα στοχοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διαφοροποίηση των πηγών, ολοκλήρωση του ευρωπαϊκού δικτύου, προσαρμογή του ευρωπαϊκού μίγματος ενέργειας και ενεργειακή επάρκεια και ασφάλεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ

4.1. Επιχειρήματα για την ΑΟΖ και τα ενεργειακά αποθέματα

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ανέκαθεν χαρακτηρίζονταν από τη μεταξύ τους ένταση, με εξαίρεση ενδιάμεσες περιόδους αποκλιμάκωσής της. Σύμφωνα με τον Ηρακλείδη (2010) και τον Συρίγο (2015), ζητήματα όπως η αποστρατικοποίηση των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου, η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία και τα ζητήματα του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, το Κυπριακό, η διαφωνία για τον εναέριο χώρο, το ζήτημα της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, δεν έχουν επιτρέψει στις δύο χώρες να οικοδομήσουν μια σχέση καλής γειτονίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Από τα παραπάνω σημεία διαφωνίας, αν και όλα αποτελούν μοχλούς πίεσης σε διπλωματικό επίπεδο, αυτά τα οποία θέτουν σημαντικές προκλήσεις και συνδέονται άμεσα με το σύγχρονο ενεργειακό χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου είναι τα ζητήματα που αφορούν τον έλεγχο του εναέριου χώρου και την άσκηση των δικαιωμάτων σε ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα.

Με την εμφάνιση της ΑΟΖ ως νομικής έννοιας του διεθνούς δικαίου το 1945, ύστερα από σχετική αναφορά του Προέδρου των ΗΠΑ Η.Τruman στα πλαίσια του νεοσύστατου ΟΗΕ, πολλά κράτη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, αποφάσισαν να προχωρήσουν σε άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτήν, κυρίως υπό τη μορφή της εκχώρησης αδειών για εξερεύνηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Η Ελλάδα είχε επιδείξει ενδιαφέρον για την παραχώρηση αδειών ήδη από το 1969, χωρίς να υπάρχει κάποια ένδειξη διαμαρτυρίας από μέρους της Τουρκίας, ωστόσο αυτή η κατάσταση άλλαξε σταδιακά κατά τη δεκαετία του 1970, όταν η γείτονα χώρα επέδειξε αντίστοιχο ενδιαφέρον προς έρευνα, κατά τα έτη 1973-1974, σε μια περίοδο όπου την προσοχή της Ελλάδας μονοπωλούσε το Κυπριακό ζήτημα (Ροζάκης κ.ά., 1988: 276).

Συνεπώς, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις πάνω στην εκμετάλλευση της ΑΟΖ χαρακτηρίζονται από την αρχή τους ως προβληματικές, εκκινώντας εν μέσω της εισβολής στην Κύπρο και αναπόφευκτα ταυτιζόμενες με αυτήν σε ένα βαθμό, καθώς την ίδια περίοδο η Τουρκία προβάλλει για πρώτη φορά τις αμφισβητήσεις ως προς την έκταση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, διατεινόμενη ότι το Ανατολικό Αιγαίο αποτελεί «φυσική

προέκταση» της Ανατολίας και «ειδικών συνθηκών ημίκλειστη θάλασσα». Κατά συνέπεια αποτελεί εξαίρεση στις διατάξεις της Σύμβασης ΔΘ.¹⁴ Ιδίως και με την άρνηση της Τουρκίας για επίλυση της διαφωνίας με διαιτησία στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, διαμορφώθηκε μια δυσχερής σχέση, η οποία ανεξάρτητα από το περιεχόμενο και την ορθότητα ή μη των επιχειρημάτων των δύο πλευρών, στιγματίστηκε από ένα κλίμα αμοιβαίας καχυποψίας και της αντίληψης ότι κάθε μέρος οφείλει να προστατέψει από το άλλο τα δικαιώματά του.

Σε αυτά τα τουρκικά επιχειρήματα, η ελληνική πλευρά απαντά διαχρονικά ότι το Αιγαίο δεν αποτελεί εξαίρεση στις διατάξεις του δικαίου της θάλασσας, αλλά για να διευθετηθεί η οριοθέτηση της ΑΟΖ πρέπει απλώς να εφαρμοστεί η αρχή της ίσης απόστασης μεταξύ των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου και των τουρκικών ακτών. Επιπροσθέτως, για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας επιμένει στη θέση ότι τα νησιά διαθέτουν κανονικά ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα, ιδίως εφόσον πρόκειται σε πολλές περιπτώσεις και για μεγάλα, κατοικημένα νησιά, βασικό σημείο αμφισβήτησης από την Τουρκία, η οποία έχει εκφράσει αντιρρήσεις όπως την εγγύτητα των νήσων στις τουρκικές ακτές και την μη εκτενή απαρίθμηση όλων των νησιών και βραχονησίδων του Αιγαίου στη Συνθήκη της Λωζάννης, με αποτέλεσμα μια απόπειρα «γκριζαρίσματος» κάποιων ζωνών στο Αιγαίο. Όπως έχει σημειωθεί παραπάνω στο κεφάλαιο για την νομική έννοια της ΑΟΖ, το δικαίωμα στην υφαλοκρηπίδα υπάρχει ανεξάρτητα από την κήρυξη ΑΟΖ, αν και στην πράξη τα κράτη προβαίνουν σε αυτή με σκοπό να εκμεταλλευτούν τα αποθέματα υδρογονανθράκων που βρίσκονται στον βυθό τους (Raptopoulos στο Litsas&Tziampiris, 2016: 124).

Πέραν των θέσεων της επί ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας, η Τουρκία έχει προβάλλει αντιρρήσεις και προς την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων από 6 σε 12 ναυτικά μίλια, δηλώνοντας, ύστερα από απόφαση της τουρκικής εθνοσυνέλευσης, ότι θα εκλάβει την κίνηση ως *casus belli* (Συρίγος, 2015: 254). Κατά το επιχείρημά της, κάτι τέτοιο θα περιόριζε υπερβολικά την ελευθερία των θαλασσών για την ίδια. Ειδικότερα, σύμφωνα με την Τουρκία η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα περιόριζε στο 20% τον αιγαιακό χώρο που είναι τώρα διαθέσιμος. Η Ελλάδα απαντά πάγια ότι διατηρεί κάθε

14 Κατά το τουρκικό επιχείρημα, εφόσον αποτελεί εξαίρεση πρέπει να ρυθμιστεί με βάση την αρχή της ευθυδικίας και όχι με βάση την αρχή της μέσης γραμμής.

δικαίωμα επέκτασης, το οποίο όμως επιλέγει να μην ασκήσει, παρά όταν το κρίνει σκόπιμο, χωρίς να λείπουν ωστόσο τουρκικές προκλήσεις (1976, 1987, 1996) για αυτό το λόγο. (Συρίγος, 2008: 739)

Εικόνα 18

Ελληνική ΑΟΖ κατά τη Σύμβαση ΔΘ με πλήρη επήρεια των νήσων

Ανακτήθηκε από: <http://nausivios.snd.edu.gr/docs/2014D1.pdf>

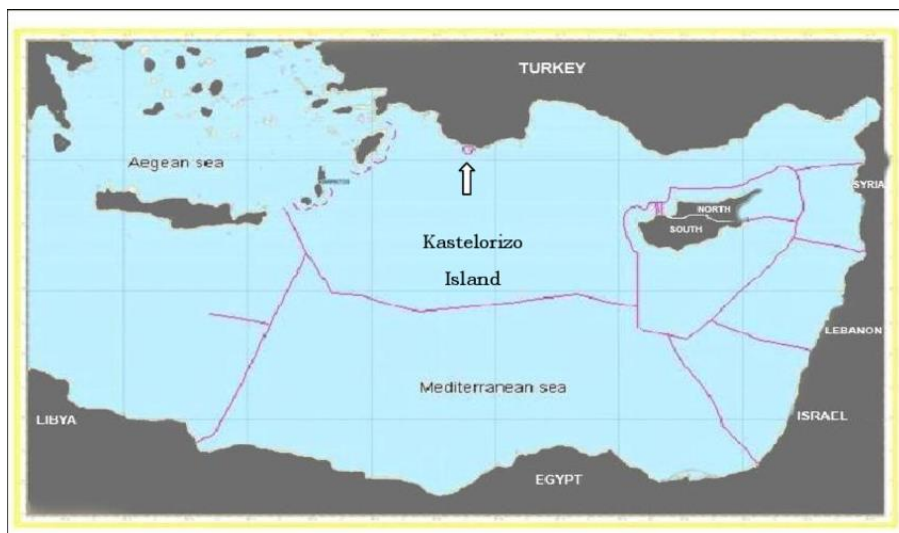
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι δύο πλευρές διαφωνούσαν και ως προς το θέμα της διαπραγμάτευσης για τα σχετικά αυτά ζητήματα, καθώς η μεν ελληνική πλευρά επιθυμούσε λύση για κάθε θέμα ξεχωριστά και η Τουρκία συνολική λύση για όλα τα θέματα, όπως προαναφέρθηκε, στοιχείο που πάντα επιβάρυνε τις διμερείς σχέσεις. Άλλωστε, πρέπει να διευκρινιστεί ότι η Ελλάδα ως ζήτημα αναγνωρίζει ουσιαστικά μόνο την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, ενώ όλα τα υπόλοιπα ζητήματα αποτελούν αντικείμενο του ελληνοτουρκικού διαλόγου γιατί τα εγείρει η Τουρκία. Η διάσταση στις απόψεις μεταξύ

των δύο χωρών αποτυπώθηκε καθ' όλη τη διάρκεια των διμερών επαφών σχετικά με τα ζητήματα του Αιγαίου ουσιαστικά μέχρι και τις ημέρες μας.

Ως προς το χρονικό του ζητήματος, το 2009 ο Γ. Παπανδρέου έθεσε τα θέματα της οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας, το δικαίωμα εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, της πρόσβασης στην ανοικτή θάλασσα, των «γκρίζων ζωνών» και της προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο για διαιτησία προς τα συγκεκριμένα ζητήματα, κατά την επίσκεψή του στην Τουρκία. (Raptopoulos στο Litsas&Tziampiris, 2016: 124). Αν και η τουρκική απάντηση ήταν θετική, ωστόσο επέμεινε σε διμερή επίλυση των θεμάτων, πρόταση την οποία διαχρονικά αντιμετωπίζει με δυσπιστία η ελληνική κυβέρνηση, καθώς ως διαδικασία βασίζεται περισσότερο στην επιβολή ισχύος, δίχως τα αυξημένα εχέγγυα των διεθνών δικαστηρίων.

Εικόνα 19

Τουρκική ΑΟΖ εάν δεν ληφθεί υπόψιν η επήρεια των νήσων

Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/figure/The-Turkish-view-with-regard-to-the-Exclusive-Economic-Zone-EEZ-delimitations-in-the_fig2_275683323

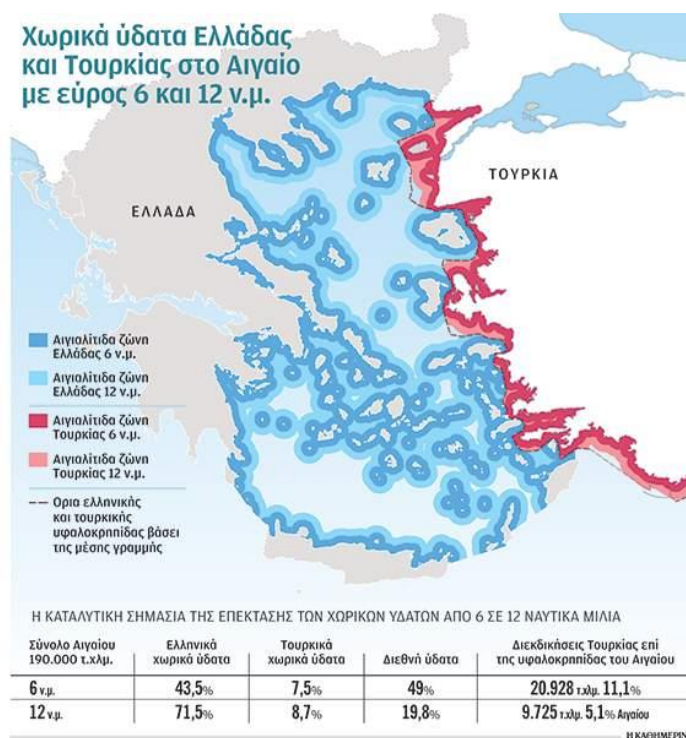
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Το επόμενο έτος ακολούθησε η επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού στην Αθήνα, όπου συμφωνήθηκε μεταξύ των δύο πρωθυπουργών η σύσταση Ανώτατου Συμβουλίου για την επίλυση των θεμάτων, χωρίς όμως να σημειωθούν αποτελέσματα. Το 2011 εκδόθηκε ο

Νόμος 4001/2011, που όπως προαναφέρθηκε θέτει ως μέθοδο οριοθέτησης την αρχή της ίσης γραμμής, την οποία ωστόσο απορρίπτει η Τουρκία, εμμένοντας στα επιχειρήματα περί «ειδικών συνθηκών ημίκλειστη θάλασσα» (Συρίγος, 2008: 739).

Έκτοτε, παρατηρείται μια αδρανοποίηση των εξελίξεων στα ελληνοτουρκικά, εν μέρει αποδιδόμενη και στην οικονομική αποδυνάμωση της Ελλάδας. Οι δύο χώρες επικεντρώνονται περισσότερο σε ζητήματα οικονομικής συνεργασίας και στη διατήρηση ενός διαλόγου για το Κυπριακό. Παρά τη σταθερότητα των διμερών σχέσεων, οι εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο προοιωνίζουν εξελίξεις μελλοντικά και στο πολιτικό τομέα.

Εικόνα 20

Τα ελληνικά χωρικά ύδατα στα 6 ν.μ. και στα 12 ν.μ.

Ανακτήθηκε από: <http://www.kathimerini.gr/992139/article/epikairothta/politikh/aigialitida-zwnh-osa-prepei-na-gnwrizoyme>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10/12/2018)

Παράλληλα με τα ζητήματα της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, το 1974 η Άγκυρα έθεσε σε αμφισβήτηση και τα όρια του ελληνικού εναέριου χώρου, τον οποίο η Ελλάδα

είχε ορίσει στα 10 ν.μ. το 1931. Η Τουρκία έχει ασκήσει σταθερά αναθεωρητική πολιτική, ζητώντας από την ελληνική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας να περιορίσει το χώρο δικαιοδοσίας ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας στα 6 ν.μ., κατά αναλογία με τα χωρικά ύδατα, προχωρώντας και σε συχνές παραβιάσεις (Ροζάκης κ.ά., 1988) Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι δεν είναι υποχρεωμένη να έχει ίδιας έκτασης αιγιαλίτιδα ζώνη και εναέριο χώρο, καθώς προκειμένου να ασκήσει ορθά τα καθήκοντά της ως προς τη ρύθμιση της εναέριας κυκλοφορίας, είναι απαραίτητη η δικαιοδοσία στα 10 ν.μ., ανεξάρτητα από το αν επιλέγει να μην επεκτείνει και την αιγιαλίτιδα ζώνη της, αν και διατηρεί το δικαίωμά αυτό. Τα δε επιχειρήματά της στηρίζονται νομικά στη Σύμβαση του Παρισιού του 1919 (αρ. 1, παρ.2), καθώς και στη Σύμβαση του Σικάγο του 1944 για τη διεθνή αεροπλοΐα. Καθώς και οι δύο χώρες είναι μέλη του NATO εγείρονται και ζητήματα πλημμελούς συμμετοχής στη συμμαχία, λόγω αυτής της διαφωνίας (Σαζανίδης, 1987)

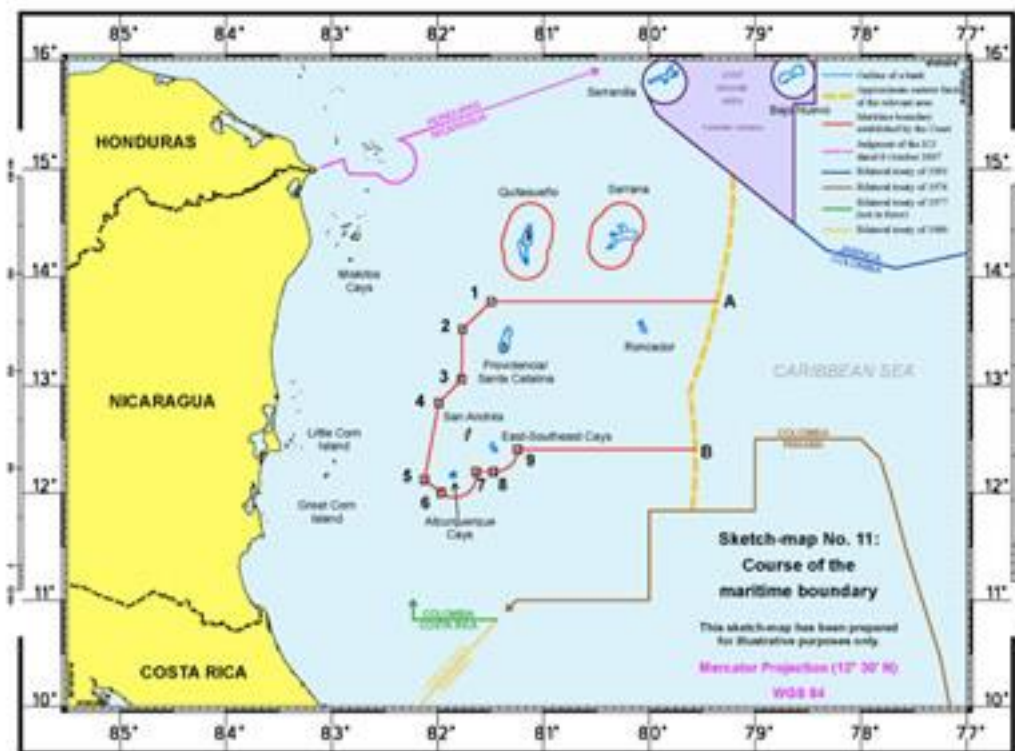
Ως προς την επιχειρηματολογία της Τουρκίας για τα νεοανακαλυφθέντα ενεργειακά κοιτάσματα, το πρώτο σημείο σύγκρουσης ανέκυψε με την ανακάλυψη του Λεβιάθαν, όπου η Τουρκία απείλησε ότι θα παρεμποδίσει με πολεμικά πλοία κάθε έρευνα στην κυπριακή ΑΟΖ, επικαλούμενη τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων στον ορυκτό πλούτο του νησιού. Το ζήτημα περιπλέκεται από το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν έχει κηρύξει ΑΟΖ και, αν γίνει δεκτό ότι συνυπολογίζεται στην οριοθέτησή της και το Καστελόριζο, τότε η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν συνορεύουσες ΑΟΖ, δεδομένο το οποίο αρνείται κατηγορηματικά η Τουρκία, θεωρώντας ότι της ανήκουν τα αντίστοιχα οικόπεδα νοτιοανατολικά της Κρήτης και των Δωδεκανήσων.

Κατά το τελευταίο τρίμηνο από τις αρχές Σεπτεμβρίου 2018, η Τουρκία προβαίνει σε συνεχείς δηλώσεις ότι σκοπεύει να ξεκινήσει έρευνα με το πλοίο Πορθητής, συνοδεία πολεμικών πλοίων, χωρίς να διευκρινίζει ποια οικόπεδα θεωρεί ότι εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της, παρά δημοσιεύοντας χάρτες που αγνοούν πλήρως τον άξονα Κρήτης-Κάσου- Καστελόριζου. (<https://www.energia.gr/article/148703/o-porthhths-dihotomei-thn-aoz-kastellorizoy>, 2018)

Επιπροσθέτως, πρέπει να σημειωθεί ότι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εξέδωσε απόφαση το 2012 με την οποία ρύθμισε τη διαφορά οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Νικαράγουας και Κολομβίας, κατά τρόπο που θεωρείται ότι θα μπορούσε να αποτελέσει νομολογία για την περίπτωση του Καστελόριζου και της Τουρκίας. Το ΔΔΧ απέδωσε 7

αμφισβητούμενες νησίδες απέναντι από την ακτογραμμή της Νικαράγουας στην Κολομβία, ορίζοντας όμως ΑΟΖ σύμφωνα με την αρχή της ευθυδικίας και όχι σύμφωνα με την μέθοδο της μέσης γραμμής, υπό την αιτιολογία ότι όταν υπάρχουν μικρές νησίδες απέναντι από την ακτογραμμή ενός κράτους δεν είναι ορθό να οριοθετείται ισομερώς ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα.

Εικόνα 21

Η οριοθέτηση ΑΟΖ Νικαράγουας- Κολομβίας από το ΔΔΧ (2012)

Ανακτήθηκε από: <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/2012/11/Beckman-Nicaragua-v-Colombia.pdf>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Επιπλέον, το ΔΔΧ επέμεινε στην πάγια νομολογιακή του θέση του, σύμφωνα με την οποία η επιλογή των σημείων βάσης για τη χάραξη της μέσης γραμμής θα γίνει από το ίδιο, βάσει της φυσικής γεωγραφίας των σχετικών ακτών. (Κρατερός και Στρατή, 2013:49) Από αυτή την άποψη, αν και η Ελλάδα διαχρονικά προκρίνει την προσφυγή στο ΔΔΧ ή στο ΔΔΔΘ, σε σχέση με τη διαιτητική ή διμερή επίλυση, δεν είναι δεδομένο ότι η δικαστική

επίλυση της διαφοράς θα οδηγούσε σε μια κατοχύρωση ΑΟΖ που θα λαμβάνει υπόψιν τα επιχειρήματα της Ελλάδας προς το Καστελόριζο και άλλες νήσους. Εκτός από τα επιχειρήματα υπέρ της διευθέτησης, ως λύση προβάλλεται από αμφοτέρες πλευρές και η μη επίλυση της διαφωνίας στο παρόν.

Η Ελλάδα έχει τηρήσει ουδέτερη στάση ως προς το ζήτημα της κυπριακής ΑΟΖ, στηρίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας στην άσκηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων και στην ΑΟΖ της, καλώντας την Τουρκία να σεβαστεί τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και να μην χρησιμοποιεί την απειλή άσκησης βίας (Δήμητσα, 2012).

Επιπροσθέτως, η οικονομική εξασθένηση της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία, η προσφυγική κρίση και η μείωση των στρατιωτικών δαπανών κατά τα έτη 2008-2013 από το 3.1% στο 2.1% του ΑΕΠ αντίστοιχα (Dokos (2013), <http://www.eliamer.gr>), εκλαμβάνεται από την κρατούσα αναθεωρητική αντίληψη της Τουρκίας ως αδυναμία. Άλλωστε, από την είσοδό της στην ΕΕ, η Ελλάδα έχει προβεί σε μια προσπάθεια «εξευρωπαϊσμού» των ελληνοτουρκικών προβλημάτων, διαδραματίζοντας αφενός το ρόλο του διαμεσολαβητή στη διαπραγμάτευση για μια πιθανή είσοδο της Τουρκίας στην ΕΕ και ακολουθώντας μια πολιτική ταύτισης ελληνικών και ευρωπαϊκών συνόρων, μεταβιβάζοντας στην ΕΕ ευθύνες για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας και της σταθερότητας της περιοχής.

Κάνοντας μια αποτίμηση της διαχείρισης των ζητημάτων ΑΟΖ, υφαλοκρηπίδας και χωρικών υδάτων από την Ελλάδα, παρατηρητέα είναι τα εξής. Η πολιτική αναμονής έχει ωφελήσει την Ελλάδα, στο βαθμό που έχει αποφύγει δυσμενέστερες εξελίξεις και έχει κατορθώσει να οικοδομήσει συνεργασίες με την Τουρκία σε τομείς ήπιας πολιτικής, όπως η οικονομία και ο τουρισμός, που της επιτρέπουν να καλλιεργήσει μια σχέση εμπιστοσύνης (Μπαρμπαγιάννης, 2004). Στο ίδιο πλαίσιο, η προσπάθεια επίλυσης των διαφορών στο Αιγαίο μπορεί να αποτελέσει συνέχεια μια σταθερής οικονομικής σχέσης αμοιβαίου οφέλους (Heraklides, 2010:228).

Κατά μια άποψη, στο βαθμό που η Ελλάδα είναι ικανή να αποτρέπει τις τουρκικές προκλήσεις, δεν διακινδυνεύει να απολέσει την πραγματική και διπλωματική της ισχύ. Ωστόσο, κατά μια άλλη άποψη η στάση της Ελλάδας έχει υπάρξει ιδιαίτερα ενδοτική (Συρίγος, 2015), με αποτέλεσμα την κλιμάκωση των τουρκικών διεκδικήσεων σε Αιγαίο

και Κύπρο και τον χαρακτηρισμό της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης ως «τουρκικής». Η άποψη αυτή αναμένει μια πιο δυναμική στάση από την Ελλάδα, με μια προσέγγιση πιο αποτρεπτική και λιγότερο κατευναστική.

Ειδικότερα, η Ελλάδα μπορεί να αξιοποιήσει την συμμετοχή της στην ΕΕ, η οποία της επιτρέπει εντός της εφαρμογής των ενωσιακών πολιτικών να διαφυλάττει και τα δικά της συμφέροντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προσφυγική κρίση που πυροδοτήθηκε από την Αραβική Άνοιξη το 2011, για την οποία εκφέρεται συχνά η άποψη ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να είχε διαχειριστεί καλύτερα. Δεδομένου ότι βρίσκεται στην πρώτη γραμμή αντιμετώπισης του προβλήματος, ως φυσικό σύνορο της ΕΕ, η συμβολή της σε ένα ευρωπαϊκό κατ'ουσίαν ζήτημα θα μπορούσε να συντελέσει στη διεκδίκηση της υποστήριξης της Ένωσης στο θέμα της επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφωνιών.

Εκτός από την ΕΕ, η Ελλάδα θα μπορούσε να αξιοποιήσει περιφερειακές συμμαχίες για να διασφαλίσει την ομαλή προκήρυξη της ΑΟΖ της, όπως έπραξε η Κύπρος. Η Κύπρος κατόρθωσε να συμφωνήσει με το Ισραήλ και την Αίγυπτο στην οριοθέτηση των μεταξύ του ΑΟΖ, χωρίς να χρειάζεται να εξασφαλίσει την έγκριση της Τουρκίας, η οποία αναγκάστηκε να αποδεχθεί *de facto* την κατάσταση. Η Κύπρος κατόρθωσε με το 36% του εδάφους της υπό τουρκική κατοχή να επιτύχει την εκμετάλλευση της Αφροδίτης. Αναλόγως, θα μπορούσε να κινηθεί και η Ελλάδα (Συρίγος, 2015). Υπό αυτή την έννοια, η περιφερειακή εξισορρόπηση ισχύος μπορεί να αποκτήσει ιδιαίτερη αξία στα τρέχοντα ενεργειακά ζητήματα, διαμορφώνοντας σταθερά νομικά καθεστώτα στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου.

Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη άποψη. Κατά τον Ροζάκη (2018), η μονομερής χάραξη μέσης γραμμής για την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα είναι δυνατή στο βαθμό που δεν πρέπει το κυριαρχικό δικαίωμα ενός κράτους να μη δύναται να ασκηθεί λόγω ολιγορίας του αντικείμενου κράτους. Σύμφωνα με το επιχείρημα αυτό, η δυνατότητα που παρέχουν τα άρθρα 74 και 83 της Σύμβασης ΔΘ για μονομερή οριοθέτηση μέσης γραμμής, ύστερα από αποτυχημένη διαπραγμάτευση, με την προοπτική όμως να δύνανται τα μέρη να προσφύγουν στους δικαιοδοτικούς μηχανισμούς που αυτή προβλέπει για την επίλυση των διαφορών, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση της Ελλάδας και της Τουρκίας. Αυτό συμβαίνει επειδή η Τουρκία δε συμμετέχει στη Σύμβαση ΔΘ και επιπλέον οι διαδικαστικές διατάξεις δεν μετάγονται στο εθιμικό δίκαιο. Επομένως, και χωρίς αυτή την δυνατότητα

προσφυγής η Ελλάδα θα πρέπει να δικαιούται να κηρύξει ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα. (<http://www.kathimerini.gr/>, 2018)

Άλλωστε και η Τουρκία έχει απολέσει σημαντικό μέρος της διπλωματικής και στρατιωτικής της ισχύος τα τελευταία έτη. Η χώρα έχει αντιμετωπίσει μια απόπειρα πραξικοπήματος, τη διολίσθηση της τουρκικής λίρας και την ψύχρανση των διπλωματικών επαφών με τη Ρωσία και το Ισραήλ, από το 2010 και έκτοτε (Ντόκος, 2016). Από αυτή την άποψη, ίσως αυτή η περίοδος είναι κατάλληλη για την ανάληψη πρωτοβουλιών από την ελληνική πλευρά για την επίλυση των διαφωνιών σχετικά με την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα, καθώς δεν είναι βέβαιο ότι η γείτονα χώρα θα υπάρξει ξανά σύντομα σε ευάλωτη θέση, ενώ ο ενεργειακός συρμός στην Ανατολική Μεσόγειο φαίνεται να βρίσκεται σε κρίσιμο σημείο.

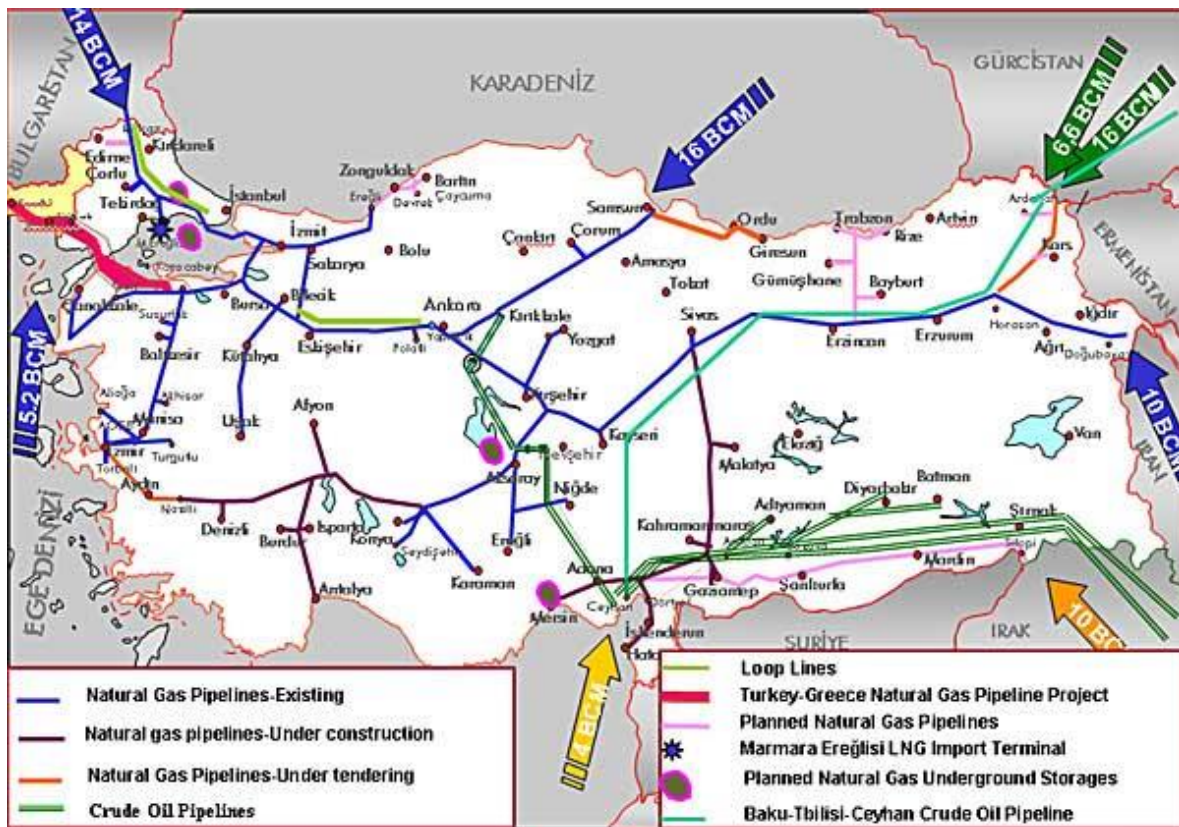
4.2. Η ανάδειξη της Τουρκίας σε ενεργειακό κόμβο

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών, η πολιτική της Τουρκίας ως προς την ενέργεια δείχνει σταθερά την πρόθεση της χώρας να αναδειχθεί σε ενεργειακό κόμβο που συνδέει τους πλούσιους φυσικούς πόρους της Κεντρικής Ασίας και την «φτωχή ενεργειακά», αλλά με υψηλές ενεργειακές απαιτήσεις Δύση. Ως κόμβος διαμετακόμισης ενέργειας, η Τουρκία διασυνδέει τον Καύκασο, τη Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο, την Ευρώπη και τη Βόρεια Αφρική. Η στόχευση αυτή δεν αφορά απλά την τουρκική ενεργειακή πολιτική, αλλά αποτελεί και θεμελιώδες στοιχείο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας, διαχρονικός στόχος της οποίας είναι να αναδειχθεί η χώρα στη σημαντικότερη περιφερειακή δύναμη και σε δίαυλο επικοινωνίας ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, μια πολιτική που έχει ξεκινήσει από την εκλογή του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) το 2002.

Αρχικά, αναγκαιότητα για την Τουρκία ήταν και παραμένει να εξασφαλίσει την δική της ενεργειακή αυτονομία, καθώς, λόγω πληθυσμιακής ανόδου και ταχείας εκβιομηχάνισης, οι ενεργειακές της ανάγκες αυξάνονται ραγδαία. Με τη συμμετοχή της σε μια σειρά αναπτυξιακών σχεδίων αγωγών φυσικού αερίου, που διέρχονται ήδη από τα εδάφη της ή θα κατασκευαστούν, μπορεί να καλύψει την εσωτερική της ζήτηση και να επωφεληθεί από τα τέλη διέλευσης και τη μεταπώληση φυσικού αερίου. Στο ενεργειακό

μίγμα της Τουρκίας, το φυσικό αέριο αφορά ένα ποσοστό άνω του 30%, το οποίο είναι σχεδόν ίσο με αυτό του πετρελαίου. Αν και τυπικά το κρατικό μονοπώλιο της εταιρείας BOTAS έχει καταργηθεί από το 2001, πρακτικά διαχειρίζεται ακόμα την αγορά του φυσικού αερίου (Χαροκόπος, 2011).

Εικόνα 22

Η Τουρκία ως ενεργειακός κόμβος

Ανακτήθηκε από: <http://www.aytuna-consulting.com/aboutturkey.aspx>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9/12/2018)

Η Τουρκία διαθέτει ήδη δύο αγωγούς πετρελαίου και τέσσερεις αγωγούς φυσικού αερίου. Ειδικότερα, ο αγωγός Κιρκούκ-Τσεϋχάν, ο παλαιότερος αγωγός της Τουρκίας, ο οποίος λειτουργεί από το 1975, μεταφέρει ιρακινό πετρέλαιο από τα πλούσια κοιτάσματα του Βορείου Ιράκ στο τερματικό σταθμό του λιμανιού Τσεϋχάν. Από το 2007, και ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϋχάν μεταφέρει αζέρικο πετρέλαιο από την Κασπία στο λιμάνι του

Τσεϋχάν, διερχόμενος από την Γεωργία. Ως προς το φυσικό αέριο, ο πρώτος αγωγός που λειτούργησε στην Τουρκία ήταν αυτός του Ιράν- Τουρκίας το 2001, διανύοντας τη διαδρομή Ταυρίδα- Ερζερούμ. Στη συνέχεια, λειτούργησε ο αγωγός Blue Stream το 2003, 6 χρόνια μετά τη δημιουργία του, μεταφέροντας ρώσικο αέριο στην Τουρκία. Εν τέλει, το 2007 ξεκίνησε η λειτουργία και των δύο άλλων αγωγών, του Μπακού-Τιφλίδα-Ερζουρούμ, ο οποίος μεταφέρει στην Τουρκία το φυσικό αέριο του κοιτάσματος του Σαχ Ντενίζ του Αζερμπαϊτζάν και του Turkey-Greece Interconnector (TGI), για τον οποίο η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν ήδη υπογράψει συμφωνία από το 2003, ως πρώτη φάση του Southern Gas Corridor, κατά το σχεδιασμό του προγράμματος INOGATE της ΕΕ.

Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο προβλέπει την αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων δικτύων αγωγών, καθώς και την κατασκευή νέων, έθεσε τα θεμέλια για τη διπλωματική αναβάθμιση της Τουρκίας, η οποία πλέον αποτελεί την οδό μέσα από την οποία η ΕΕ θα λαμβάνει το φυσικό αέριο της Κασπίας. Στην πραγματικότητα, η Τουρκία βρέθηκε ευνοημένη από την απόφαση της ΕΕ να προχωρήσει στο σχεδιασμό της στρατηγικής για τη δημιουργία του Νότιου Ευρωπαϊκού Διαδρόμου (Southern Gas Corridor), ως απαραίτητο βήμα για να μειώσει την εξάρτησή της από το ρωσικό αέριο, μέσω ενός δικτύου που δεν περνά σε κανένα τμήμα του από ρωσικό έδαφος.

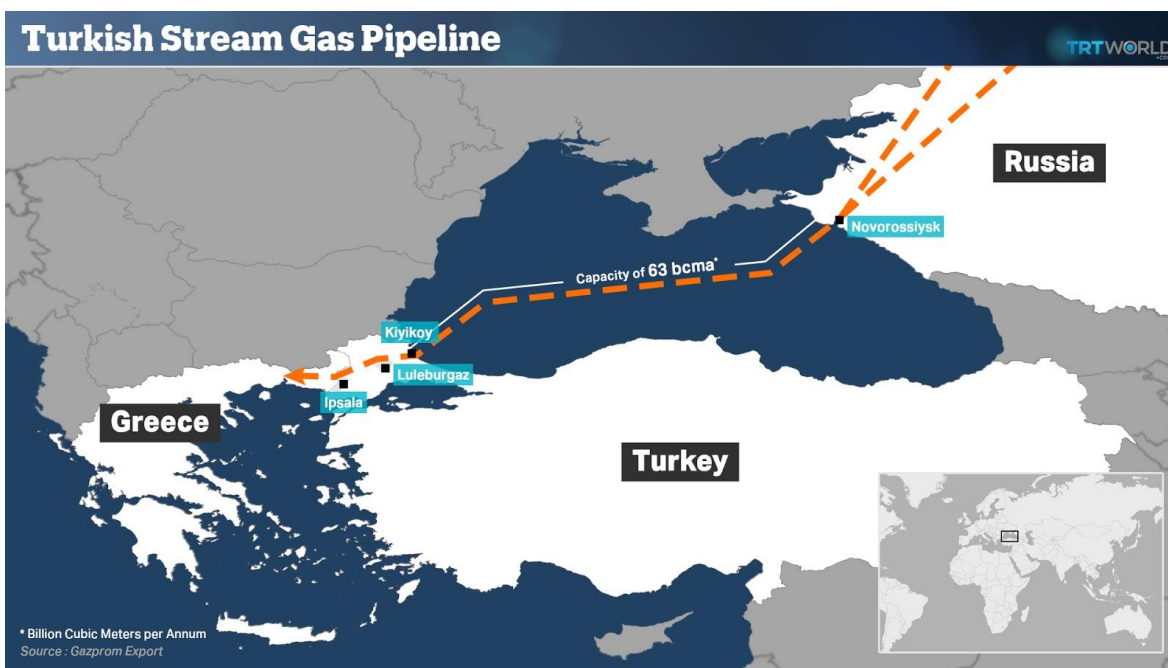
Συνολικά, το πρόγραμμα για τον Νότιο Ευρωπαϊκό Διάδρομο διαμορφώνεται ως εξής. Βάση του προγράμματος είναι η εκμετάλλευση του αζέρικου κοιτάσματος Σαχ Ντενίζ 2, το οποίο μέσα από ένα νότιο διάδρομο θα φτάνει στην ΕΕ, χωρίς να διέρχεται ρώσικο έδαφος. Το σύνολο του δικτύου θα αποτελείται από μια διαδρομή 3.500 χλμ. από την Κασπία θάλασσα ως την καρδιά της Ευρώπης. Στο πρώτο στάδιο της διαδρομής, ο αγωγός φυσικού αερίου του Νότιου Καυκάσου SCP θα επεκταθεί με έναν νέο παράλληλο αγωγό που θα διέρχεται από το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία, με δύο νέους σταθμούς, την Τουρκία και τελικώς την ΕΕ¹⁵. Δεύτερο μέρος του δικτύου αποτελεί ο TANAP, ο οποίος θα ξεκινά από τα σύνορα Γεωργίας-Τουρκίας, για να αποτελέσει μια ενιαία διαδρομή με τον TAP, από τα ελληνικά σύνορα και έπειτα. Τελευταίο μέρος του δικτύου και φυσική συνέχεια του TANAP θα είναι ο ήδη υπό κατασκευή TAP, ο οποίος με σημείο εκκίνησης τα

15 Το πλάνο θα ολοκληρωνόταν με το σχεδιασμό της γραμμής Nabucco, καθώς όμως η γραμμή φαίνεται να ματαιώνεται, πιθανόν να παραμείνει ως βασικό δίκτυο μόνο ο TANAP- TAP.

ελληνοτουρκικά σύνορα, θα τροφοδοτεί την Ελλάδα, την Αλβανία, και την Ιταλία, μέσω Αδριατικής, με δυνατότητα επέκτασης προς Βορρά, για την διασύνδεση με την ΕΕ.

Ανεξάρτητα από τη συνεργασία της με την ΕΕ, η Τουρκία προχώρησε σε σχέδια συνεργασίας για την ενέργεια και με την Ρωσία. Το βασικότερο από αυτά ήταν το πρόγραμμα για τον Turkish Stream, το οποίο επεξεργάστηκαν οι δύο χώρες το 2014, ωστόσο το πρόγραμμα ματαιώθηκε το 2015, λόγω της κατάρριψης του ρωσικού SU-25 το 2015 από τουρκικά F-16, στα σύνορα Συρίας- Τουρκίας. Ωστόσο, τα έργα συνεχίστηκαν και πλέον ο Turkish Stream ολοκληρώνεται και αποτελεί εναλλακτική πορεία τροφοδότησης για την Ευρώπη.

Εικόνα 23

Η πορεία του Turkish Stream

Ανακτήθηκε από: http://infognomonpolitics.blogspot.com/2017/01/turkish-stream_23.html

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9/12/2018)

Παρόλα αυτά, σε αυτή τη συγκυρία αναδείχθηκε και για την Τουρκία η αναγκαιότητα της διαφοροποίησης των πηγών, ιδίως καθώς ο TGI γεμίζει ακόμα και με ρωσικό αέριο, αλλά και ο TANAP μελλοντικά δεν μπορεί να λειτουργήσει μόνο με αζέρικο

αέριο. Αυτό πρακτικά αφήνει την Τουρκία με τις εναλλακτικές του Τουρκμενιστάν, του Ιράν και του Ιρακινού Κουρδιστάν, εναλλακτικές οι οποίες κάθε άλλο παρά ευχερείς είναι.

Η Τουρκία ήδη έχει συμφωνία με το Ιρακινό Κουρδιστάν, με σκοπό να αξιοποιήσει το ιρακινό αέριο στον TANAP, ωστόσο οι σχέσεις των δύο μερών δεν είναι εύκολες. Ομοίως, στην περίπτωση του Ιράν, η Τουρκία βρίσκεται σε ανταγωνιστική για την κυριαρχία στη περιφέρεια σχέση μαζί του, συν την κατά κανόνα φιλική της εξωτερική πολιτική προς το σουνιτικό στρατόπεδο της Σαουδικής Αραβίας. Ευνοϊκότερη από τις τρεις πιθανές συνεργασίες είναι μάλλον αυτή με το Τουρκμενιστάν, το οποίο είναι πολιτισμικά εγγύτερα με την Τουρκία και κατέχει επίσης πλούσια κοιτάσματα προς μελλοντική εκμετάλλευση. (Βλ. και Παρ.4, Εικ. 34, 35, 36, 37)

Εικόνα 24

Η διασύνδεση των αγωγών TANAP- TAP

Ανακτήθηκε από: <https://www.eco-r.eu/search/label/TANAP>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9/12/2018)

Παρά την επιτυχημένη ως τώρα προσπάθεια της Τουρκίας να καταστεί διαμετακομιστικός κόμβος ενέργειας, φαίνεται δύσκολο να κατορθώσει να ανταποκριθεί για άλλη μια φορά σε αυτό το ρόλο, ως προς τα νέα κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία δεν έχει αγαστές σχέσεις με καμία από τις τρεις χώρες, Ισραήλ, Κύπρο και Αίγυπτο, εντός των ΑΟΖ των οποίων βρέθηκαν

υδρογονάνθρακες. Ειδικά για την περίπτωση της Κύπρου, λόγω της εισβολής του 1974 και της παρουσίας τουρκικών στρατευμάτων στο νησί, όπου επιβάλλεται μια *de facto* διχοτόμηση, η Τουρκία έχει προβεί πολλάκις σε προκλήσεις, αμφισβητώντας την κυπριακή ΑΟΖ και ανακοινώνοντας ότι σκοπεύει να διεξάγει έρευνες εντός αυτής.

Η πιο σαφής απειλή κατά της ακεραιότητας της κυπριακής ΑΟΖ υπήρξε η αποστολή του ερευνητικού πλοίου *Barbaros* στο οικόπεδο 9 το 2014, όπου χρειάστηκε να επέμβει και το Ισραήλ και να ζητήσει την απόσυρση των τουρκικών πλοίων, πραγματοποιώντας στη συνέχεια και μια σειρά στρατιωτικών ασκήσεων με την Ελλάδα, εντός την κυπριακής ΑΟΖ (Cropsey, 2015). Από αυτό το επεισόδιο διαφαίνεται και η στάση των ΗΠΑ, οι οποίες καταδίκασαν την ενέργεια και υποστήριξαν τα τέσσερα κράτη (Κοψαχείλης, 2015). Σύμφωνα με τον Richert (2016), η Τουρκία έχει αποτύχει στο να εγκαθιδρύσει μια συνεργατική σχέση με τα γειτονικά της κράτη, ώστε να επωφεληθεί από τον πλούτο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, αντιθέτως συνεχώς οι μεταξύ τους σχέσεις επιδεινώνονται όλο και περισσότερο.

Επομένως, διαμορφώνεται μια αντιφατική διπλωματική εικόνα για την Τουρκία. Αφενός, προβάλλεται ως μια ισχυρή, σταθερή χώρα, με κοινές πολιτισμικές καταβολές τόσο με την Ανατολή, όσο και με τη Δύση, η οποία διεκδικεί το ρόλο της περιφερειακής υπερδύναμης, που θα εξασφαλίσει τη σταθερότητα της περιοχής και θα διασφαλίσει τα ενεργειακά περάσματα προς την ΕΕ. Ωστόσο, η ρητορική αυτή φαίνεται να εξαντλείται στην καλλιέργεια μιας θετικής εντύπωσης προς τις μεγάλες δυνάμεις. Στην περιφέρειά της η Τουρκία έχει αποτύχει να διαμορφώσει σχέσεις καλής γειτονίας και συνεργασίας σχεδόν με όλους τους γείτονές της. Κατά συνέπεια, πλήττεται η αξιοπιστία της και η ικανότητά της να επιτελέσει το ρόλο του διαπραγματευτή και του σταθερού, ασφαλούς διαμετακομιστικού ενεργειακού κόμβου.

Πλήγμα για την τουρκική αξιοπιστία αποτέλεσαν και σε πολιτικό επίπεδο η απόπειρα πραξικοπήματος το 2016, καθώς και σε οικονομικό επίπεδο, η διολίσθηση της τουρκικής λίρας το καλοκαίρι του 2018, η οποία αποκάλυψε μια αναπτυσσόμενη, με πολλές όμως παθογένειες οικονομία. Επιπλέον, η Τουρκία έχει μια αμφιλεγόμενη σχέση με την κουρδική μειονότητά της, με αποτέλεσμα ο αγωγός Τουρκίας- Ιράκ, καθώς και άλλοι αγωγοί φυσικού αερίου να υφίστανται συχνές επιθέσεις από την κουρδική οργάνωση ΡΚΚ (Dokos και Tsakiris, 2012). Συνεπώς, σαφώς η Τουρκία παραμένει η εναλλακτική της

απόλυτης εξάρτησης από το ρωσικό αέριο για την ΕΕ, σταδιακά όμως διαμορφώνεται και παγιώνεται μια αντίληψη, ότι η τρέχουσα διαδρομή του Νότιου Διαδρόμου δεν αποτελεί μια επαρκή και ασφαλή εναλλακτική από μόνη της, αναδεικνύοντας τη σημασία ενός αγωγού τύπου East Med, παρά το κόστος και τις ιδιαιτερότητες που αυτός παρουσιάζει. (Βλ. Παρ. 4 Εικ. 38)

Εικόνα 25

Ο «Νότιος Ευρωπαϊκός Διάδρομος» (South Gas Corridor)

Ανακτήθηκε στο: <https://www.sgc.az/en>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

4.3. Ο ρόλος των ΗΠΑ

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αποτελεί μια θετική για τα συμφέροντα των ΗΠΑ εξέλιξη. Οι ΗΠΑ διαχρονικά επιθυμούν την ενεργειακή ανεξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία, εκφράζοντας τις πιο έντονες ανησυχίες περί πιθανών συνεπειών αυτής της σχέσης. Ειδικά στο ζήτημα της ουκρανικής κρίσης, η διαφοροποίηση των πηγών της ΕΕ θα μπορούσε να ενισχύσει τη θέση της ίδιας και των ΗΠΑ έναντι της Ρωσίας. Επιπροσθέτως, η συνεργασία των κρατών παραγωγών υδρογονανθράκων μπορεί να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της Αιγύπτου, η οποία βίωσε επίσης σχετικά πρόσφατα πραξικόπημα και πιθανόν και στην αποκλιμάκωση του συριακού εμφυλίου (Grigoriadis 2014).

Από την θεώρηση των ΗΠΑ, το ως τώρα διεθνές σκηνικό απαιτούσε ενέργειες αποτροπής της ανόδου ισχύος της Ρωσίας, ιδίως κατά την περίοδο του διπολισμού, αλλά

και στη σύγχρονη εποχή. Όπως προαναφέρθηκε, ένα μέσο επίτευξης αυτής της πολιτικής είναι η διαφοροποίηση των πηγών από τις οποίες λαμβάνει ενέργεια η ΕΕ, με την αξιοποίηση των αγωγών που διέρχονται από την Τουρκία. Το τελευταίο, ωστόσο, που επιθυμούν οι ΗΠΑ είναι να επιτρέψουν την ισχυροποίηση της Τουρκίας σε βαθμό, που θα μπορεί να αποτελεί και εκείνη μοχλό πίεσης προς την ΕΕ, όπως η Ρωσία.

Άλλωστε, πρωταρχικός σκοπός των αγωγών φυσικού αερίου είναι να εξυπηρετήσουν την οικονομία και μόνο κατά τη φιλελεύθερη άποψη τέτοιες συνεργασίες μπορούν να ενισχύουν τη σταθερότητα μιας περιοχής. Επομένως, δεν φαίνεται να είναι μέσα στις προτεραιότητες των ΗΠΑ να πιέσουν το Ισραήλ και την Κύπρο για έναν κοινό με την Τουρκία αγωγό, αν και γεωγραφικά μια τέτοια λύση θα ήταν επικερδής. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι το 2014 οι ΗΠΑ υπόγραψαν συμφωνία με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ για θέματα εμπορίου, ασφάλειας και ενέργειας, υπό την προστασία του δού στόλου (Cropsey, 2015).

Η εναλλακτική πρόταση σε έναν αγωγό Ισραήλ- Κύπρου- Τουρκίας θα μπορούσε να είναι εκτός από τη συχνά αναφερόμενη λύση ενός αγωγού σαν τον East Med, ένα σύνολο τερματικών σταθμών LNG σε καίρια μεσογειακά λιμάνια. Ήδη βρίσκεται υπό επεξεργασία το σχέδιο δημιουργίας πλωτής εγκατάστασης LNG στο Βασιλικό, από όπου το υγροποιημένο πλέον αέριο θα εξάγεται από το Ισραήλ και την Κύπρο στην Ελλάδα, την ΕΕ και την Αίγυπτο.¹⁶ Η δημιουργία μιας τέτοιας εγκατάστασης θα μπορούσε να συμβάλλει και στη διευθέτηση της διαφωνίας Ισραήλ- Λιβάνου σχετικά με την οριοθέτηση των ΑΟΖ τους, παρέχοντας ως προσωρινή λύση τη μεταφορά του αερίου των δύο κρατών σε μια εγκατάσταση.

Τελικώς, η προοπτική ενός σχετικά ουδέτερου σημείου εξαγωγής φυσικού αερίου, αντί ενός δικτύου αγωγών, θα μπορούσε να ασκήσει πίεση και στην Τουρκία, για την οποία θα καταστεί αναγκαιότητα το να συνεργαστεί με τους γείτονες της και ιδίως στο να σέβεται κάποιες θεμελιώδεις αρχές καλής γειτονίας προς την Κύπρο. Σε αντίθετη περίπτωση, θα κινδυνέψει να μείνει έξω από το χάρτη ενέργειας της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

¹⁶ Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι ότι το κοιτάσμα Αφροδίτη από μόνο του δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την κατασκευή σταθμού LNG στο Βασιλικό λόγω κόστους. Το έργο μπορεί να υλοποιηθεί μόνο εφόσον ανακαλυφθούν νέα κοιτάσματα στην κυπριακή ΑΟΖ.

4.4. Η σταθερότητα μεταξύ των περιφερειακών δυνάμεων

Κάθε προοπτική για να τελέσει το σταθεροποιητικό της ρόλο η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Αιγύπτου και Ισραήλ, προϋποθέτει ένα ικανοποιητικό βαθμό εσωτερικής σταθερότητας των ίδιων των κρατών. Η Ελλάδα εξέρχεται από μια δεκαετή περίοδο οικονομικής κρίσης, με αργούς ρυθμούς και χωρίς να έχει επανέλθει ακόμα στην πρότερη οικονομική ευρωστία της. Η Κύπρος αντιμετωπίζει εδώ και δεκαετίες το πρόβλημα της διχοτόμησης, το οποίο λαμβάνει νέες διαστάσεις ενόψει των τουρκικών προκλήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ.

Αντίστοιχα το Ισραήλ αντιμετωπίζει διαχρονικά προβλήματα πολιτικής φύσεως, λόγω των διαφορών του με την Παλαιστίνη, η οποία επιδιώκει αυτονομία. Αν και το Ισραήλ θεωρείται παραδοσιακά σύμμαχος των ΗΠΑ, η σχέση μεταξύ τους δεν είναι πάντα εύκολη, καθώς υπάρχει σημαντική διάσταση απόψεων ανάμεσα στα επιχειρηματικά και κρατικά συμφέροντα. Τέλος, η Αίγυπτος αντιμετωπίζει χρόνιες οικονομικές δυσκολίες και ανεργία, οι οποίες προκαλούν πολιτική αστάθεια και δημοκρατικό έλλειμμα, ενώ χωρίς την υποστήριξη του Ισραήλ και της Σαουδικής Αραβίας, δεν είναι δεδομένη ούτε η επιβίωση του καθεστώτος Σισί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ανατολική Μεσόγειος υπήρξε ανέκαθεν μια περιοχή με λεπτές ισορροπίες, καθώς αποτελεί σταυροδρόμι μεταξύ τριών ηπείρων και πολλών πολιτισμών, οι οποίοι συγκρούονται για την ανάδειξή τους ως περιφερειακές δυνάμεις. Με τη σημασία της ενέργειας να είναι θεμελιώδης στη σύγχρονη εποχή και την ανακάλυψη των νέων κοιτασμάτων στο Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Κύπρο, η γεωοικονομική σημασία της περιοχής αναβαθμίζεται, μετασχηματίζονται οι παρούσες σχέσεις ισχύος και αναδύεται το νέο «μεγάλο παιχνίδι» του 21ου αιώνα. Νομικές διαμάχες για τα δικαιώματα στις θαλάσσιες ζώνες, συνεχείς έρευνες για την ανακάλυψη νέων υδρογονανθράκων, εξελίξεις στις διμερείς και πολυμερείς σχέσεις κρατών και ο ρόλος των «μεγάλων δυνάμεων» συνθέτουν τον σύγχρονο χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου.

Το ζήτημα της οριοθέτησης ΑΟΖ στη Μεσόγειο έχει απασχολήσει τα κράτη της καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, ακόμα και μετά την επίτευξη της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας το 1982. Έκτοτε, αν και η Σύμβαση παρέχει ένα σταθερό νομικό καθεστώς με ευρεία αποδοχή, έστω και χωρίς την κύρωση της Λιβύης και τη συμμετοχή της Τουρκίας, τα μεσογειακά κράτη παρέλειψαν συνειδητά να ρυθμίσουν την οριοθέτηση των αποκλειστικών ζωνών τους. Παρά την ύπαρξη του εργαλείου της μέσης γραμμής, τα περισσότερα μεσογειακά κράτη θεωρούν ότι περιορίζονται υπερβολικά τα δικαιώματά τους από την οριοθέτηση, ιδίως ως προς την αλιεία. Ωστόσο, μετά τις συμφωνίες της Κύπρου με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, οι οποίες εγκαινίασαν την ενεργειακή έρευνα στη λεκάνη της Μεσογείου, η απροθυμία των υπόλοιπων κρατών- δρώντων να ρυθμίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις τους αφήνει πίσω στον αγώνα δρόμου για την ενεργειακή κυριαρχία σε μια περιοχή που παρέχει σημαντικές ευκαιρίες τόσο για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων, όσο και για τη δημιουργία ενεργειακών κόμβων και δικτύων.

Συγχρόνως, η ανακάλυψη των νέων κοιτασμάτων έχει αρχίσει ήδη να αποφέρει θετικές συνέπειες, όπως αναμενόταν, στον τομέα της οικονομίας, αλλά και της πολιτικής. Οι τρεις χώρες έχουν ενισχύσει την οικονομική αξιοπιστία τους, προωθούν τις αναπτυξιακές πολιτικές τους και αποκτούν περισσότερη περιφερειακή ισχύ. Η Κύπρος, παρά την δυσχερή σχέση που έχει με την Τουρκία, λόγω της κατοχής της Βορείου Κύπρου και της παρουσίας του τουρκικού στρατού στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού, κατόρθωσε

να προχωρήσει στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της, λόγω της υποστήριξης των αμερικανικών και γαλλικών συμφερόντων στην περιοχή. Η Αίγυπτος έχει πλέον την δυνατότητα να αποκτήσει ενεργειακή αυτονομία, να τροφοδοτήσει τις πληθυσμιακές και βιομηχανικές της ανάγκες και να προωθήσει την οικονομική της ανάπτυξη, παρά το γεγονός ότι κατά τα τελευταία έτη έχει αντιμετωπίσει πολιτική αστάθεια, αποστασιοποίηση από τις σχέσεις της με τις γειτονικές της χώρες και ανταγωνισμό με την Τουρκία, για το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ Δύσης και μουσουλμανικών κρατών. Επιπλέον, της δίνεται η δυνατότητα να καταστεί διαμετακομιστικό κέντρο, λόγω των δύο σταθμών LNG που έχουν κατασκευαστεί σε αυτήν. Ακόμη και το Ισραήλ φαίνεται να έχει για πρώτη φορά μια σοβαρή ευκαιρία για να οικοδομήσει μια πιο συνεργατική σχέση με τα γειτονικά του κράτη, μέσα από την οικονομία της ενέργειας, ευκαιρία πολύτιμη για ένα κράτος που βρίσκεται σε μια ευαίσθητη περιοχή και δεν έχει κατορθώσει ως τώρα να αξιοποιήσει οικονομικές συμμαχίες για να αποκομίσει περιφερειακή σταθερότητα.

Συμπερασματικά, φαίνεται πως τα τρία κράτη έχουν ωφεληθεί από την ανακάλυψη των υδρογονανθράκων στις ΑΟΖ τους και η διαδικασία κατασκευής εγκαταστάσεων προχωράει ομαλά, παρά τους αρχικούς φόβους για το αντίθετο. Η πορεία αυτή των εξελίξεων επιτείνει την αναγκαιότητα για τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής να επιταχύνουν τις διαδικασίες οριοθέτησης και διεξαγωγής ερευνών στις δικές τους ΑΟΖ. Ιδίως ενόψει των συνεχών προτάσεων για τη δημιουργία νέων δικτύων αγωγών, όπως ο Nabucco, ο South Stream και ο East Med, η ικανότητα την οποία θα επιδείξει κάθε κράτος της περιοχής στη διαχείριση των ενεργειακών αποθεμάτων της θα είναι καθοριστικής σημασίας για την τελική επιλογή του σχεδίου που θα υλοποιηθεί, δεδομένου του κόστους των αγωγών. Οι χώρες που θα βρεθούν στα δίκτυα ή και θα καταστούν κόμβοι θα αποκτήσουν πλεονέκτημα έναντι των γειτόνων τους.

Όσον αφορά την Ελλάδα, θα είναι προς όφελος της χώρας να εφαρμοστούν οι διατάξεις που προβλέπουν τη διενέργεια ερευνών και την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, τουλάχιστον για τα οικόπεδα που έχουν προκηρυχθεί. Η Ελλάδα έχει την ευκαιρία να αναδειχθεί σε περιφερειακό κόμβο, μέσω του αγωγού TAP και της αναβάθμισης των εγκαταστάσεων της Ρεβυθούσας. Ωστόσο, μπορεί μελλοντικά να επωφεληθεί, τόσο από τέλη διέλευσης άλλων έργων όσο και από την εκμετάλλευση ίδιων πόρων. Στο βαθμό που θα καταστεί δυνατή μια συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ με την Τουρκία, θα υπήρχε εκτός από

το οικονομικό, ακόμα σημαντικότερο όφελος σε πολιτικό επίπεδο, ωστόσο μια τέτοια συμφωνία δεν φαίνεται να είναι δυνατή στο άμεσο μέλλον. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα μπορεί να επωφεληθεί εμμέσως από το κλίμα σταθερότητας και οικονομικής αλληλεξάρτησης που απορρέει από τις ενεργειακές συνεργασίες στην περιοχή. Αξιοσημείωτο είναι επίσης, ότι οι ενεργειακές αυτές συνεργασίες δεν προσφέρουν μόνο παράγοντες σταθερότητας, αλλά επαναφέρουν στο προσκήνιο και τις διαφωνίες μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου, με το αποτέλεσμα να είναι ακόμα ασαφές, ως προς το αν θα υπερισχύσουν εν τέλει οι θετικές ή αρνητικές συνέπειες του νέου ενεργειακού τοπίου.

Εν κατακλείδι, η γεωπολιτική και γεωστρατηγική ισορροπία στην Ανατολική Μεσόγειο επηρεάζεται από την ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης και κυρίως από τη διαφοροποίηση των πηγών και του ευρωπαϊκού ενεργειακού μίγματος. Καθώς τόσο η σημασία του φυσικού αερίου, όσο και αυτή ενός Νότιου Διαδρόμου αυξάνουν, τόσο κρίνεται κρισιμότερη η παρούσα συγκυρία για την προώθηση των ενεργειών που δεν έχουν ακόμα πραγματοποιηθεί από τα εμπλεκόμενα στο ζήτημα κράτη. Τα δε κράτη που έχουν ήδη κινηθεί στην κατεύθυνση της εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων φαίνονται όλο και πιο ικανά να προωθήσουν μέσω ενός νέου «ενεργειακού μάρκετινγκ» τα συμφέροντά τους, όσο η ενεργειακή ασφάλεια καθίσταται ένα από τα κυριότερα ζητήματα της διεθνούς πολιτικής και προτεραιότητα της πολιτικής των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΔΙΣΠΟ (2010), Διακλαδική Επιθεώρηση, *Περιοδικό Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου*, 18
2. Αθανασόπουλος, Αλ. Α. (2017), «Οι γκριζες ζώνες των διερευνητικών επαφών», Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2010/05/01/politics/b-ellinotourkikes-sxeseis-b-br-oi-gkrizes-zwnes-twn-diereynitikwn-epafwn/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
3. Αθανασόπουλος, Αλ. Α. (2017), *Συνάντηση Τσίπρα-Γιλντιρίμ: Προσέγγιση Σημειωτόν*, 19 Ιουνίου 2017, Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2017/06/19/politics/synantisi-tsipra-gilntirim-proseggisi-simeiwton/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
4. Αθανασόπουλος, Αλ. Α. (2015), *Η «Εξημέρωση του Θηρίου» 3 Μαΐου 2015*, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2015/05/02/books-ideas/i-eksimerwsi-toy-thirioy/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
5. Αλεξανδρή, Α., Βερέμης Θ., Καζάκος Π., Κουφουδάκης Β., Ροζάκης Χ.Λ., Τσιτσόπουλος Γ., (1988) *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*. Αθήνα: Εκδόσεις Γνώση
6. Βάλβης, Α. (2012), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία και περιβαλλοντική ασφάλεια*, στο: Κόντης, Α. και Τσαρδανίδης, Χ. (επιμέλ.) *Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Θεωρία, δομή και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας*, 2η έκδοση, Αθήνα: Παπαζήσης
7. Βαληνάκης, Γ. (2010), *Η διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, στο: Βαληνάκης, Γ. (επιμέλ.) *Ελληνική εξωτερική και Ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010*, Αθήνα: Σιδέρη
8. Βαρβαρούσης, Π. (1991), *Ανάλυση της Εξωτερικής Πολιτικής*, 2η έκδοση, Αθήνα: Καρδαμίτσας
9. Γαβουνέλη, Μ. (2018), *Energy at Sea: New challenges over troubled waters*, Αθήνα: Εκπαιδευτικό Σεμινάριο «Η Διαχείριση των Εξωτερικών Συνόρων της ΕΕ στην Ανατολική Μεσόγειο»
10. Δημητρούλη, Κ. Χ. (2018), *Ο Ενεργειακός χάρτης της Μαύρης Θάλασσας: Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας*, Αθήνα: Γκοβόστης
11. Δήμητσα Α.Χ., (2012) *Διμερείς Διαφορές Ελλάδας-Τουρκίας τον 21ο Αιώνα: Το Ζήτημα του 21ου Αιώνα*, Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιά

12. Δίγκας, Θ. (2012), Γεωπολιτική Ανάλυση των Ελληνο - Ισραηλινών Σχέσεων σε αμυντικό επίπεδο. Γεωστρατηγικές προεκτάσεις και προτάσεις,(Διδακτορική Διατριβή)
13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Έκθεση προόδου για την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές*, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/EL/COM2017-57-F1-EL-MAIN-PART-1.PDF>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
14. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. 2, 21.8.2017, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αρ. Φύλλου 2885.
15. Ήφαιστος, Π., (2011) *Στρατηγικά Περιβάλλοντα και Εθνικές Στρατηγικές και οι Ενεργειακοί Πόροι της Ζώνης από το Κεντρικό Αιγαίο μέχρι την Κύπρο*, διαθέσιμο στο: <http://www.ifestosedu.gr/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
16. Ιωαννίδου, Ι. (2012), *Gas Resources in the Eastern Mediterranean*, Bureau of European Policy Advises (Bepa) monthly
17. Ιωάννου, Κ. και Στρατή, Α. (2013), *Δίκαιο της Θάλασσας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
18. Καρυώτης, Θ., (2017) *Το Καστελόριζο είναι ο Στόχος του Ερντογάν: Πολύτιμη για την Ελλάδα για την Αξία του*, 19 Ιουλίου 2017, διαθέσιμο στο: <http://www.mignatiou.com>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
19. Κότταρη, Μ. (2015), *Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο ρόλος των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου*, (Διδακτορική Διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
20. Κουφουδάκης, Β., (2008) *Κύπρος: Ένα Σύγχρονο Πρόβλημα Σε Ιστορική Προοπτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
21. Κοψαχείλης, Β. (2015), *Περίπλοκες Συμμαχίες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ευκαιρίες αλλά και στρατηγικά κενά στην προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με Αίγυπτο και Ισραήλ*, Foreign Affairs the Hellenic Edition, διαθέσιμο στο: <http://foreignaffairs.gr/articles/70233/basilis-kopsaxeilis/periplokessymmaxies-stin-notioanatoliki-mesogeio>
22. Κοψιδά, Α. Ρ. (2018), *Ασφάλεια και ενεργειακές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο*, Πανεπιστήμιο Αθηνών

23. Λακάκης, Κ., *Καθορισμός ΑΟΖ – Χωρικός Προσδιορισμός*, διαθέσιμο στο:
http://diavroui.auth.gr/sites/default/files/pegatraining/2.2%20AOZ-LAKAKIS_0.pdf
24. Λοβέρδου-Τυπάλδου, Ελ. (2012), *Αξιολόγηση της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και των κρατών μελών*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
25. Μάζης Ι., (2011) *Γεωπολιτική των Υδρογονανθράκων στη Ν/Α Μεσόγειο: Σχέσεις Ελλάδος-Ισραήλ-Κύπρου και η Σημασία της ΑΟΖ του Καστελόριζου*, Αθήνα: Εκδόσεις Ιανός
26. Μάζης, Ι. (2011), *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο - Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης*, Ακτίνες Πνύκας
27. Μπαρμπαγιάννης, Π., (2004) *Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές στο Αιγαίο, Χίος*: Πανεπιστήμιο Πειραιά
28. Ναυτεμπορική (2017), *Ισραήλ: Δύο προϋποθέσεις για την κατασκευή του EastMed - Παροχή χρηματοδότησης από τα ταμεία της Ε.Ε. και «μια καλύτερη συνεννόηση» μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας*, διαθέσιμο στο:
<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1290635/israil-duo-proupotheseis-gia-tin-kataskeui-tou-eastmed>
29. Ναυτεμπορική (2015), *Προσφυγικό και ΑΟΖ στη συνάντηση Πρ. Παυλόπουλου με τον Ιταλό ομόλογό του*, διαθέσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/story/1035947/prosfugiko-kai-aoz-sti-sunantisi-pr-paulopoulou-me-ton-italo-omologo-tou>
30. Νέδος Β., (2017) *Τουρκικοί Ισχυρισμοί Για Το Αιγαίο, 13 Μαρτίου 2017*, διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/900127/article/epikairothta/politikh/toyrkikoi-isxyrismo-i-gia-to-aigaiio>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
31. Ντόκος Θ., (2010) *Αλφαβητάρι των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, διαθέσιμο στο: <http://www.eliamer.gr/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
32. Ξάνθης, Αγ. (2010), *Η ενεργειακή πορεία της Ελλάδος στη νέα διεθνή σκηνή*, (Διδακτορική Διατριβή), Πανεπιστήμιο Αιγαίου
33. Παναγούλης, Θ. (2018), *Έγκαινιάστηκε η 3η δεξαμενή LNG στη Ρεβυθούσα, αναβαθμίζοντας το ρόλο του ΔΕΣΦΑ στην ευρύτερη περιοχή*, *energypress.gr*; διαθέσιμο στο: <https://energypress.gr/news/egkainiastike-i-3i-dexameni-lng-sti-revythoysa-anathathmizontas-rolo-toy-desfa-stin-eyryteri>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 30/11/2018)

34. Πίτατζης, Α. (2018), *Ενεργειακή Πολιτική Πραγματικότητα στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, διαθέσιμο στο <https://kedisa.gr>
35. Πρώτο Θέμα, *Τι δείχνει η ισορροπία των στρατιωτικών δυνάμεων Ελλάδας -Τουρκίας, 23 Ιουλίου 2014*, διαθέσιμο στο: www.protothema.gr (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
36. Ροζάκης, Χ. (2018), " Αποψη: Μία απάντηση στο «Κύματι Θάλασσης»", *Η Καθημερινή*, διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/994610/article/epikairothta/ellada/apoyh-mia-aranthsh-sto-kymati-8alasshs>
37. Ροζάκης, Χ. (2013), *Η αποκλειστική οικονομική ζώνη και το διεθνές δίκαιο*, Αθήνα: Παπαζήση
38. Εμμανουήλ Ρούκουνας (2005), *Διεθνές Δίκαιο, τόμος II: Το κράτος και το έδαφος - Το Δίκαιο της Θάλασσας*, 2η Έκδοση, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα
39. Σαζανίδης, Χρ. (1987), *Ελλάδα, Τουρκία, ΝΑΤΟ και ο Εναέριος Χώρος του Αιγαίου 1974-1986*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
40. Στρατή, Α. (2012), *Η ΑΟΖ και η συνεισφορά της σε μια νέα ενεργειακή πολιτική*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
41. Στυλιανού Α. Στ., Το κοίτασμα Zohr της Αιγύπτου, *Energy Press*, 1/9/2015, διαθέσιμο στο: <https://energypress.gr/news/koitasma-zohr-tis-aigyptoy>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
42. Συρίγος, Α., (2015) *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
43. Συρίγος, Α., *Τουρκία, Ελλάδα και Ειδική Σχέση με την Ε.Ε.*, 1 Οκτωβρίου 2017, Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
44. Τζιάρρας, Ζ. (2017), *The Eastern Mediterranean in Transition: Multipolarity, Politics and Power*, Cyprus Review
45. Τριάντης Β., *Τουρκικές Παραβιάσεις στο Αιγαίο, 20 Μαΐου 2016*, διαθέσιμο στο: <http://www.huffnigtonpost.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
46. Τσέκερης, Θ. (2016), *Εμπορευματικές Μεταφορές και Ανάπτυξη Διεθνών Εφοδιαστικών Κόμβων στην Ελλάδα*, Αθήνα : s.n.
47. Φαραντούρης, Ν. Ε. (2012), *Από το Παρίσι στη Λισσαβόνα μέσω Ρώμης: Η εξέλιξη της αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της ενέργειας*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε.(επιμέλ.), *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

48. Φίλης Κ., Κωνσταντακόπουλος Γ., Μαλανδράκη Ε., (2012), *Ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων
49. Φίλης, Κ.(2012), *Ενέργεια: Εργαλείο σύγκλισης ή προϊόν ανταγωνισμού; Η περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου*, στο:Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.), *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
50. Χαροκόπος, Μ. (2014), *Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι των γειτόνων της στα δυτικά Βαλκάνια και στη νότια Μεσόγειο: «Εξαγωγή» ιδεών, διαμόρφωση θεσμών και ανάπτυξη δικτύων*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) *Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
51. Χαροκόπος, Μ.(2013), *Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ: Η Μεσόγειος ως εναλλακτική πηγή εφοδιασμού με Υδροποιημένο Φυσικό Αέριο*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) *Ενέργεια: Ναυτιλία και Θαλάσσιες Μεταφορές*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
52. Χαροκόπος, Μ. (2012), *Απελευθερώνοντας το δέσμιο Γκιούλιβερ: Εξ-ασφαλιζοντας τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο*, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
53. Χαροκόπος, Μ. Ι.(2011), *Ευρωπαϊκό Σύστημα Εξωτερικής Πολιτικής και Διεθνής Πολιτική Οικονομία: Διεθνείς Διαστάσεις των Πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις Αερομεταφορές και το Φυσικό Αέριο*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης
54. Χατζηπαυλής, Π. (2015), *The geopolitical importance of the Eastern Mediterranean airspace*. Eastern Mediterranean Geopolitical Review, Τόμ. 1
55. Χρυσόχου, Γ. (2016), *Η Ενεργειακή Διάσταση Ασφαλείας της Νοτιοανατολικής Μεσογείου: Γεωπολιτικοί Ανταγωνισμοί και Προοπτικές για Ελλάδα και Κύπρο*, (Διδακτορική Διατριβή), Ελληνική Ναυτική Ακαδημία
56. Abdou, M. (2017), *Maritime Delimitations in the East Mediterranean*, London Centre of International Law Practice- Istanbul Summer School
57. Alexander, G.(1996), *Overview, the Context of Renewable Energy Technologies*, στο: Boyle, Ed. G., *Renewable Energy, Power for a sustainable future*, Oxford, Oxford University Press in association with Open University

58. BP Azerbaijan, South Caucasus Pipeline, διαθέσιμο στο:
http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/pipelines/SCP.html, (Ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2018)
59. BP Azerbaijan, The Southern Gas Corridor, διαθέσιμο στο:
http://www.bp.com/en_az/caspian/operationsprojects/Shahdeniz/SouthernCorridor.html,
 (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
<https://www.cnn.gr/news/politiki/story/157412/episkepsi-tsipra-sti-mosxa-xekinise-tis-ypsiles-epafes-o-ellinas-prothyroyrgos>
60. CNN.GR, *Επίσκεψη Τσίπρα στη Μόσχα: Ξεκίνησε τις υψηλές επαφές ο Έλληνας πρωθυπουργός*, 7 Δεκεμβρίου 2018, διαθέσιμο στο: Cnn.gr (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10/12/2018)
61. CNN.GR, *Συνάντηση Τσίπρα-Νταβούτογλου στη Σμύρνη, 8 Μαρτίου 2016*, διαθέσιμο στο: <http://www.cnn.gr> (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
62. Cropsey, S. (2015), *U.S Policy and Strategic Relationship of Greece, Cyprus and Israel: Power Shifts in the Eastern Mediterranean*, Hudson Institute
63. De Micco, P.(2014), *The prospect of Eastern Mediterranean gas production: An alternative energy supplier for the EU?*, Directorate-General for External Policies, Policy Department, διαθέσιμο στο:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPOAFE_T_SP\(2014\)522339_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPOAFE_T_SP(2014)522339_EN.pdf), (Ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2018)
64. Delek Drilling, *Tamar - building energy independence*, 2018, διαθέσιμο στο:
<https://www.delekdrilling.co.il/en/natural-gas/gas-fields/tamar>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 18/11/2018)
65. Dodds, K. (2007), *Geopolitics: A very Short Introduction*, s.l., Oxford University Press
66. Dokos, T. (2016), *Energy Geopolitics in the Eastern Mediterranean: The role of Greece*, στο: A. Giannakopoulos, *Energy cooperation and security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*, The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, διαθέσιμο στο:
<https://www.ceps.eu/system/files/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)

67. Dokos, T. και Tsakiris, T. (2012), *A Strategic Challenge: The role of Greece in Europe's Southern Gas Corridor Strategy*, ELIAMEP, Policy Paper No 17 διαθέσιμο στο: <http://www.eliamep.gr/wpcontent/uploads/2012/02/policy-paper.pdf>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
68. ENI, 2018, eni.com, διαθέσιμο στο: https://www.eni.com/en_IT/operations/upstream/exploration-model/zohr-egypt.page, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
69. Filis, A. και Leal- Arcas, R. (2013), *Oil, Gas & Energy Law Intelligence*, “Legal Aspects of Inter-State Maritime Delimitation in the Eastern Mediterranean Basin”, διαθέσιμο στο: www.ogel.org. (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
70. Furlan, Sandro και Charisi (2018), *Natural Gas Balance: A Future Oversupply? Integrating Geopolitical Analysis for the Mediterranean Case*
71. Globalview (2016), *Η Τουρκία ως διαμετακομιστική χώρα ενέργειας*, διαθέσιμο στο: <http://www.globalview.gr/2016/01/10/%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CF%89%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%87%CF%8E%CF%81%CE%B1-%CE%BA%CE%B1/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
72. Grigoriadis, I. N. (2014), *Energy discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation*, στο *Middle East Policy Council*, Volume XXI, number 3, <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policyarchives/energy-discoveries-eastern-mediterranean-conflict-or-cooperation?print>
73. Gürel, A., Mullen, F. και Tzimitras, H. (2013), *The Cyprus hydrocarbons issue: Context, positions and future scenarios*, Όσλο: Peace Research Institute Oslo
74. Hancock, K. J. και Vivoda, V. (2014) *International Political Economy: A field born of the OPEC crisis returns to its energy roots* στο: *Energy Research and Social Science*
75. Indeo, F. (2016), *The Levant energy basin: a geopolitical game changer in the Eastern Mediterranean*, working paper, The Center for Energy Governance and Security, διαθέσιμο

στο: <http://www.naturalgasworld.com/pdfs/Levant%20Indeo%20EGS%20Korea.pdf>
(Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)

76. Institute of energy for South-East Europe (2013), *The East Mediterranean Geopolitical Puzzle and Risks to Regional Energy security*, Brief-monthly analysis, Issue No 103, Διαθέσιμο στο: <http://www.iene.eu/the-eastmediterranean-geopolitical-puzzle-and-the-risks-to-regional-energy-security-p20.html> (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)
<http://www.kathimerini.gr/994610/article/epikairothta/ellada/apoyh-mia-apanthsh-sto-kymati-8alasshs>

77. Klare, T. M. (2015), *Σκληρή δύναμη, ήπια ισχύς κι ενεργειακή δύναμη, Το νέο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής*, Foreign Affairs the Hellenic Edition, διαθέσιμο στο: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70213/michael-t-klare/skliri-dynami-ipia-isxys-ki-energeiakidynami?page=show>, (Ημερομηνία πρόσβασης: 4/12/2018)

78. Kruyt, B., van Vuuren, D.P., de Vries, H.J.M. και Groenenberg, H. (2009), 'Indicators for energy security', *Energy Policy*, 37, σελ. 2166-2181, διαθέσιμο στο: www.elsevier.com/locate/enpol (Ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2018)

79. Leigh, M. και Brandsma, C. (2012), *Energy Resources in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension*, The German Marshall Fund of the United States, διαθέσιμο: <http://www.gmfus.org/publications/energy-resources-eastern-mediterranean-source-cooperation-or-fuel-tension>

80. Liberal, *Casus Belli της Άγκορας για τις Έρευνες την κυπριακή ΑΟΖ- Επιχείρηση Εκφοβισμού των πετρελαϊκών Κολοσσών*, 7 Απριλίου 2017, διαθέσιμο στο: <http://www.liberal.gr>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)

81. Mazis, Ioannis και Sotiropoulos (2016), *The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relation*, Regional Science Inquiry. Special Edition Issue

82. Nuttall, W. J. και Manz, D. L. 'A New Energy Security Paradigm for the Twenty- First Century', EPRG Working Paper, Cambridge: University of Cambridge

83. Panarmenias.net, *Ankara Threatens Naval Action over Cyprus' Block 12 Drill, September 6, 2011*, διαθέσιμο στο: <http://www.panarmenias.net>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)

84. Poznan, M. P. (2016), *Beyond Energy: the new geo-economics of Eurasian Transport Connectivity*

85. Prontera, A. (2016), *European Energy Security and the Politics of LNG Development in Southern Europe and Mediterranean*, Middle East Policy. 9 2017, Τόμ. XXIV, 3
86. Prontera, A. (2017), *Offshore Petroleum Politics in the Eastern Mediterranean. The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond*, Λονδίνο: States Markets Institution
87. Ratner, M. (2016), *Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean*, Congressional Research Service, διαθέσιμο στο: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44591.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
88. Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, *Turkey's Energy Profile and Strategy*, διαθέσιμο στο: <http://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa> (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
89. Richert, J. (2016), *Turkey's Energy Leadership Ambitions and Their Implications for Energy Governance in the Eastern Mediterranean*, στο: A. Giannakopoulos, *Energy cooperation and security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict*, The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, διαθέσιμο στο: <https://www.ceps.eu/system/files/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>, (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
90. Salarpour, S. (2015), *Υποθαλάσσιοι ενεργειακοί πόροι, από τον εντοπισμό στην εκμετάλλευση, Περιπτώσεις: α) Κόλπος του Μεξικού ,β) Μεσόγειος Θάλασσα*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
91. Stocker, J. (2012), *Middle East Journal*, ‘‘No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean’’, Τόμος 66 N. 4
92. Tagliapietra, S. (2016), *Will the European Market Need East Mediterranean Gas?*, στο: A. Giannakopoulos, *Energy cooperation and security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict*, The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, διαθέσιμο στο: <https://www.ceps.eu/system/files/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf> (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)

93. *The new politics of energy security and the rise of the catalytic state in Southern Europe* (2017), European Security
94. *The New Geopolitical Landscape in the Eastern Mediterranean: The Israeli Perception. Eastern Mediterranean Geopolitical Review* (2015), Τόμ. 1
95. Trans Adriatic Pipeline, TAP at a glance, Διαθέσιμο στο: <https://www.tap-ag.com/the-pipeline>, (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
96. Trans Anatolian Natural Gas Pipeline, *Why TANAP?*, διαθέσιμο στο: <http://www.tanap.com/tanap-project/why-tanap/>, (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
97. Tvxs, *Στην Αθήνα ο Τούρκος Πρωθυπουργός, 14 Μαΐου 2010*, διαθέσιμο στο: <http://www.tvxs.gr>, (Ημερομηνία πρόσβασης 26/11/2018)
- http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm
98. White, B. (2007), *Διπλωματία*, στο: Baylis, J. και Smith, S., Υφαντής, Κ. (επιμέλ.) *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής, Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, 3η έκδοση, Αθήνα: Επίκεντρο
99. Zemach, S.(2016), *Israel's Exploitation of Hydrocarbons: Status Quo or Quo Vadis?* στο: A. Giannakopoulos, *Energy cooperation and security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*, The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, διαθέσιμο στο: <https://www.ceps.eu/system/files/Energy%20Cooperation%20and%20Security%20in%20the%20Eastern%20Mediterranean%20small%20file.pdf>, (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)
100. https://e-justice.europa.eu/content_international_case_law-150-el.do, διαθέσιμο στο: <https://kedisa.gr/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA/>, (Ημερομηνία Πρόσβασης: 2/12/2018)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Σύμβαση Δικαίου της Θάλασσας 1982, άρθρα 121-123

Άρθρο 121

Καθεστώς των νήσων

1. Νήσος είναι μια φυσικά διαμορφωμένη περιοχή ξηράς που περιβρέχεται από ύδατα και βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια των υδάτων κατά τη μέγιστη πλημμυρίδα.
2. Εκτός όπωσ προβλέπεται στην παράγραφο 3, η χωρική θάλασσα, η συνορεύουσα ζώνη, η αποκλειστική οικονομική ζώνη και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές.
3. Οι βράχοι οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν θα έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα.

Άρθρο 122

Ορισμός

Για τους σκοπούς της παρούσας σύμβασης «κλειστή ή ημίκλειστη» θάλασσα σημαίνει κόλπο, λεκάνη ή θάλασσα που περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και που συνδέεται με άλλη θάλασσα ή με τον ωκεανό ή με στενό διάυλο, ή που αποτελείται καθ' ολοκληρίαν ή κυρίως από τις χωρικές θάλασσες ή τις αποκλειστικές ζώνες δύο ή περισσότερων παράκτιων κρατών.

Άρθρο 123

Συνεργασία κρατών που συνορεύουν με κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες

Τα κράτη που συνορεύουν με κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους στην άσκηση των δικαιωμάτων τους και την εκτέλεση των καθηκόντων τους σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση. Προς το σκοπό αυτό, προσπαθούν άμεσα ή μέσω αρμόδιας περιφερειακής οργάνωσης:

- α) να συντονίζουν τη διαχείριση, διατήρηση, έρευνα και εκμετάλλευση των ζώντων πόρων της θάλασσας
- β) να συντονίζουν την εκπλήρωση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους σχετικά με την προστασία και διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος
- γ) να συντονίζουν την πολιτική της επιστημονικής έρευνας και να αναλαμβάνουν, όπου αρμόζει, κοινά προγράμματα επιστημονικής έρευνας στην περιοχή
- δ) να προσκαλούν, όπως αρμόζει, άλλα ενδιαφερόμενα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς να συνεργασθούν με αυτά για την προώθηση των διατάξεων του παρόντος άρθρου

2. Οι Μεσογειακές Συμφωνίες

2.1. Οι συμφωνίες οριοθέτησης χωρικών υδάτων στην Ανατολική Μεσόγειο:

- 1977: Ιταλία- Γιουγκοσλαβία (διάδοχα μέρη Σλοβενία, Κροατία, Σερβία, Μαυροβούνιο)
- 1977: Ιταλία- Γαλλία
- 1994: Βοσνία- Κροατία

2.2. Οι συμφωνίες οριοθέτησης υφαλοκρηπίδων στην Ανατολική Μεσόγειο:

- 1977: Ιταλία- Ελλάδα
- 1977: Ιταλία- Γιουγκοσλαβία

- 1977: Ιταλία- Τυνησία
- 1977: Ιταλία- Ισπανία
- 1977: Ιταλία- Αλβανία

2.3. Οι συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο:

- 2003: Κύπρος- Αίγυπτος
- 2007: Κύπρος- Λίβανος
- 2010: Κύπρος- Ισραήλ

2.4. Οι αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων Δικαιοσύνης που αφορούν την Ανατολική Μεσόγειο:

- 1982: Υπόθεση Λιβύης- Τυνησίας (τεθλασμένη γραμμή)
- 1985: Υπόθεση Λιβύης- Μάλτας (μέση γραμμή με κριτήριο την απόσταση)

2.5. Άλλες σημαντικές αποφάσεις Διεθνών Δικαστηρίων:

- 1977, Μάγχι: Γαλλία- Αγγλία (μέση γραμμή)
- 1984, Κόλπος του Μείν: ΗΠΑ- Καναδάς (παρακείμενες ακτές λογίζονται ως αντικείμενες)
- 1985: Γουινέα- Γουινέα-Μπισσάου: ενιαία γραμμή για χωρικά ύδατα- ΑΟΖ- υφαλοκρηπίδα

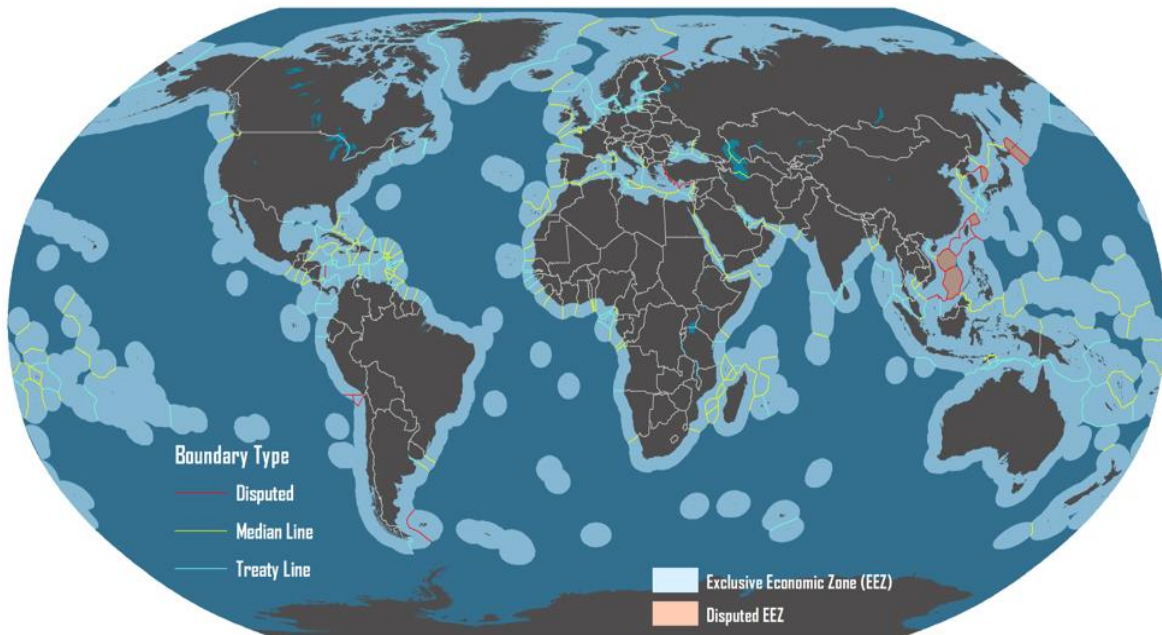
2.6. Ειδικές συμφωνίες:

- Ιταλία- Μάλτα
- Γαλλία- Μονακό
- Αλγερία- Τυνησία

3. Νόμος 4001/2011

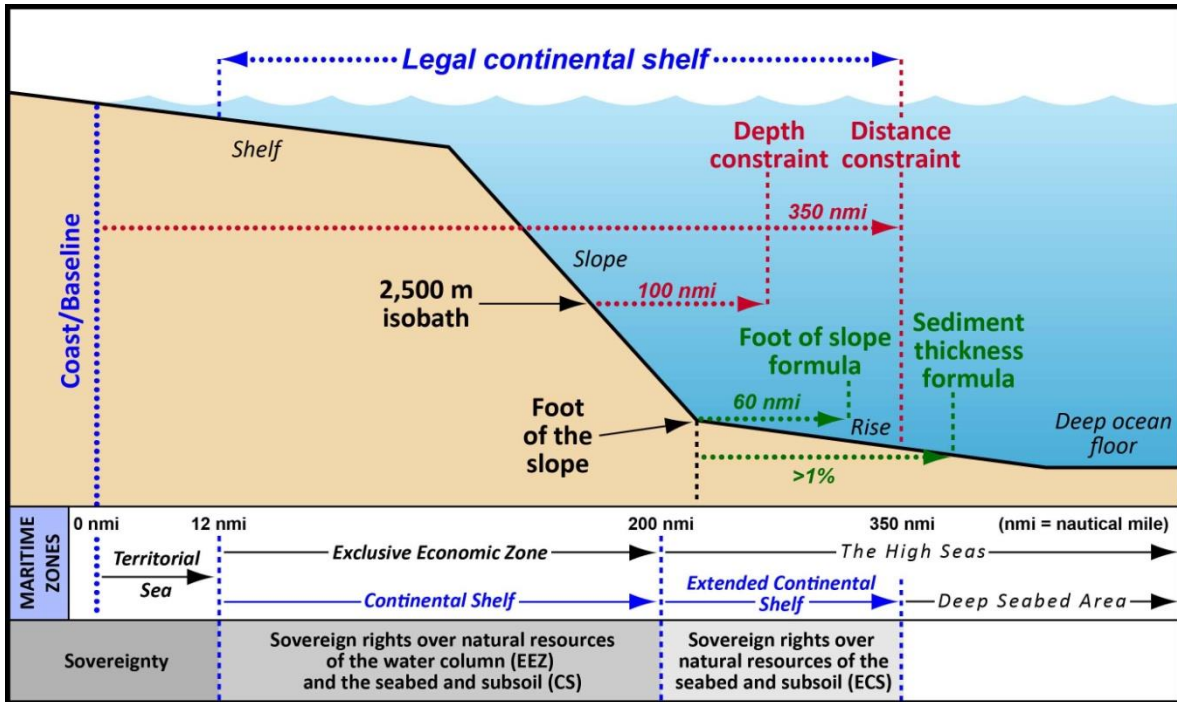
Άρθρο 156

« 1. Το δικαίωμα αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που υπάρχουν στις χερσαίες, στις υπολίμνιες και υποθαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Ελληνική Δημοκρατία ασκεί αντιστοίχως κυριαρχία ή κυριαρχικά δικαιώματα σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως κυρώθηκε με το ν. 2321/1995 ανήκει αποκλειστικά στο Δημόσιο και η άσκησή του αφορά πάντοτε τη δημόσια ωφέλεια. Η διαχείριση για λογαριασμό του Δημοσίου των δικαιωμάτων της παραγράφου αυτής ασκείται από την ΕΔΕΥ ΑΕ (Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων Α.Ε.). Ως "υποθαλάσσιες περιοχές" νοούνται ο βυθός και το υπέδαφος των εσωτερικών υδάτων, της αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (αφ' ης κηρυχθεί) είναι η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης (τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών) από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΑΟΖ ΚΑΙ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ**Εικόνα 26**

Η παγκόσμια κατανομή των ΑΟΖ στη βάση της Συνθήκης ΔΘ
Ανακτήθηκε από: http://www.oceanhealthindex.org/news/Sea_Of_Data
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 27

Τα μέρη της ΑΟΖ

Ανακτήθηκε από: <https://www.ngdc.noaa.gov/mgg/ecs/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 28

Μέγιστη ελληνική ΑΟΖ κατά τη Σύμβαση ΔΘ

Ανακτήθηκε από: <https://greece.greekreporter.com/2011/11/11/conference-on-greek-eez-in-athens-nov-12/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 29

Το τριεθνές Ελλάδας- Αιγύπτου- Κύπρου με επήρεια του Καστελόριζου Ανακτήθηκε από: <http://ivan-2-google.blogspot.com/2012/02/kastelorizo-mediterranean-flashpoint.html>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 30

Ο κόλπος της Σύρτεως και η Λιβυκή ΑΟΖ

Ανακτήθηκε από: <https://migrantsatsea.org/tag/gulf-of-sirte/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

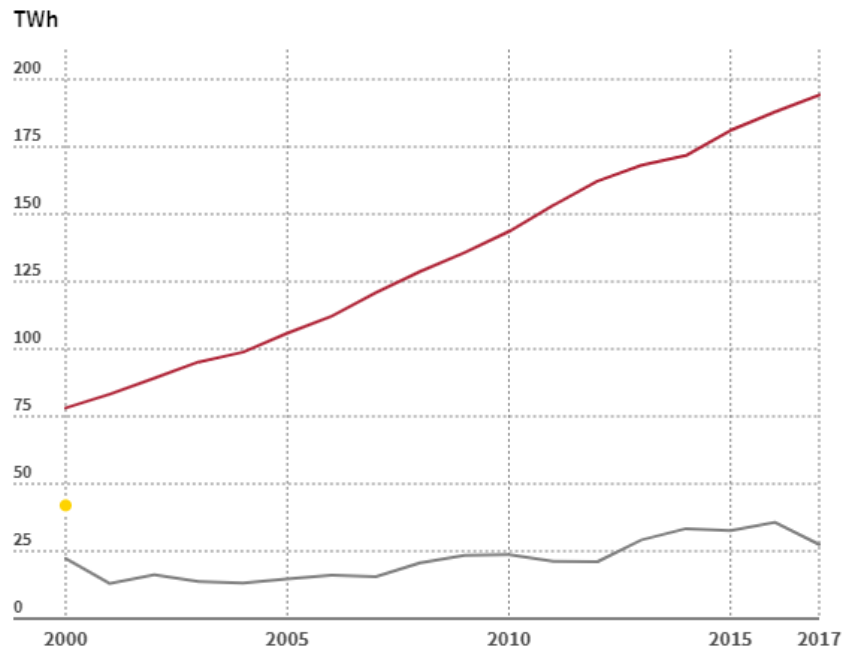
Εικόνα 31

Η τουρκική επιχειρηματολογία επί της ΑΟΖ

Ανακτήθηκε από: <http://www.ekathimerini.com/233555/article/ekathimerini/news/yeni-safak-greece-egypt-eez-plan-invasion-from-crete>

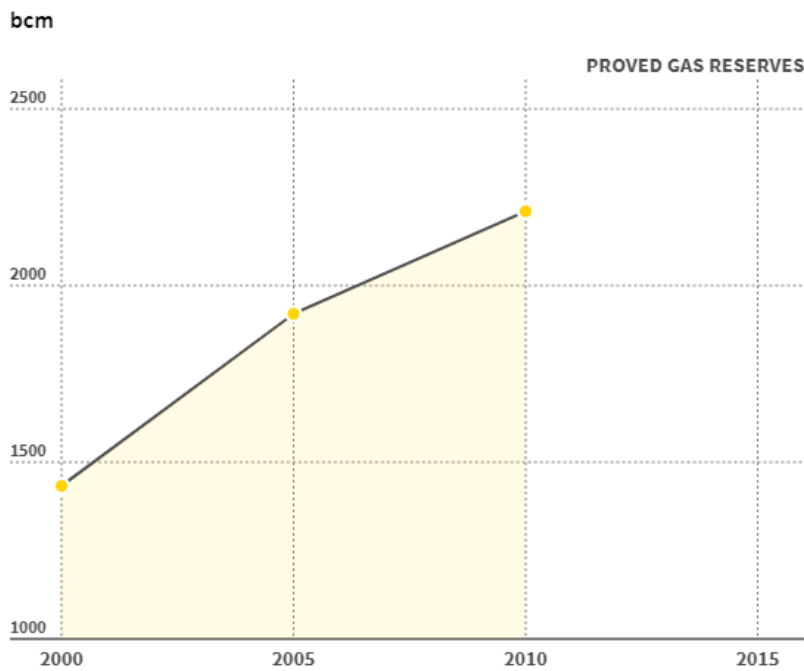
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΩΝ**Γράφημα 1:** Τάσεις αιγυπτιακής ζήτησης φυσικού αερίου και ικανότητας του Ζορ

Source: Wood Mackenzie Energy Market Service_H1 2017

Πηγή: Wood Mackenzie Energy Market Service_H1 2017

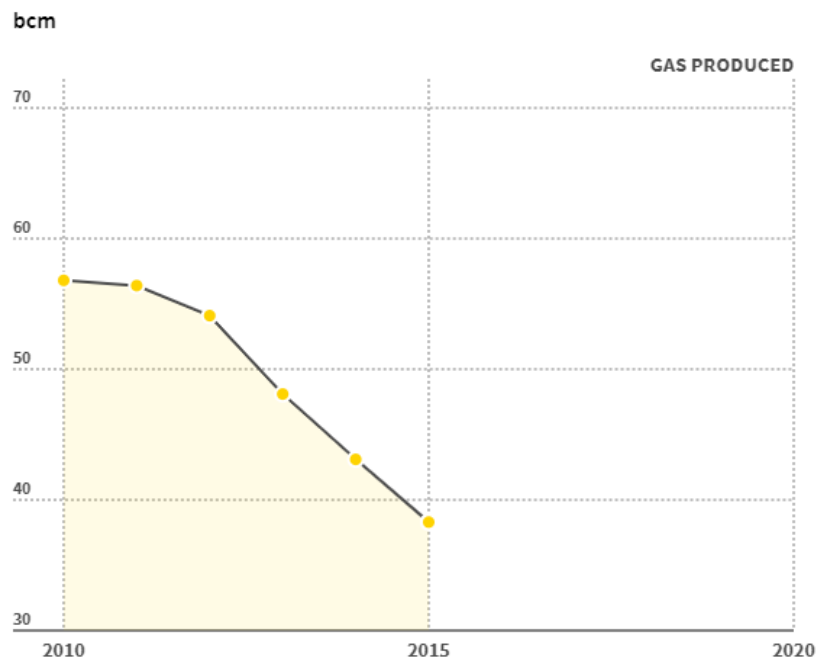
Γράφημα 2: Αποδεδειγμένο απόθεμα αερίου

Source: World Gas & Renewables Review 2017

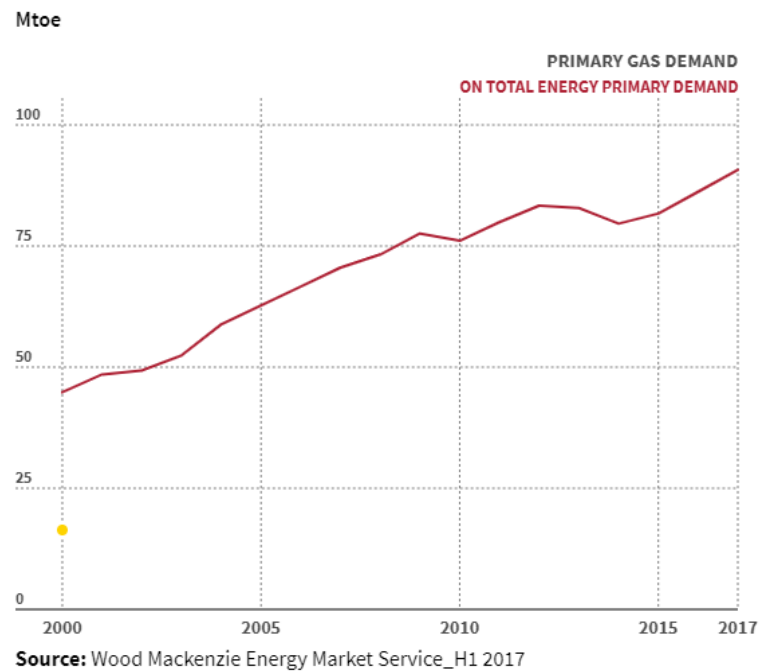
Πηγή: World Gas & Renewables Review 2017

Γράφημα 3: Σχέση παραγωγής και εισαγωγών

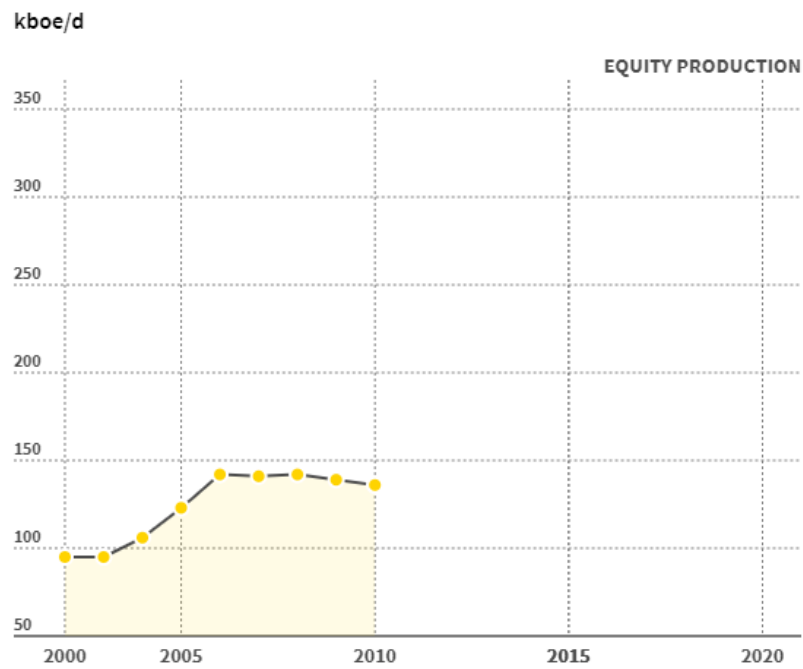
Source: International Energy Agency

Πηγή: International Energy Agency

Γράφημα 4: Φυσικό αέριο και τεχνολογική ανάπτυξη της Αιγύπτου

Πηγή: Wood Mackenzie Energy Market Service_H1 2017

Γράφημα 5: Μεταβολές της παραγωγής της ENI στο Ζορ

Source: Fact Book Eni

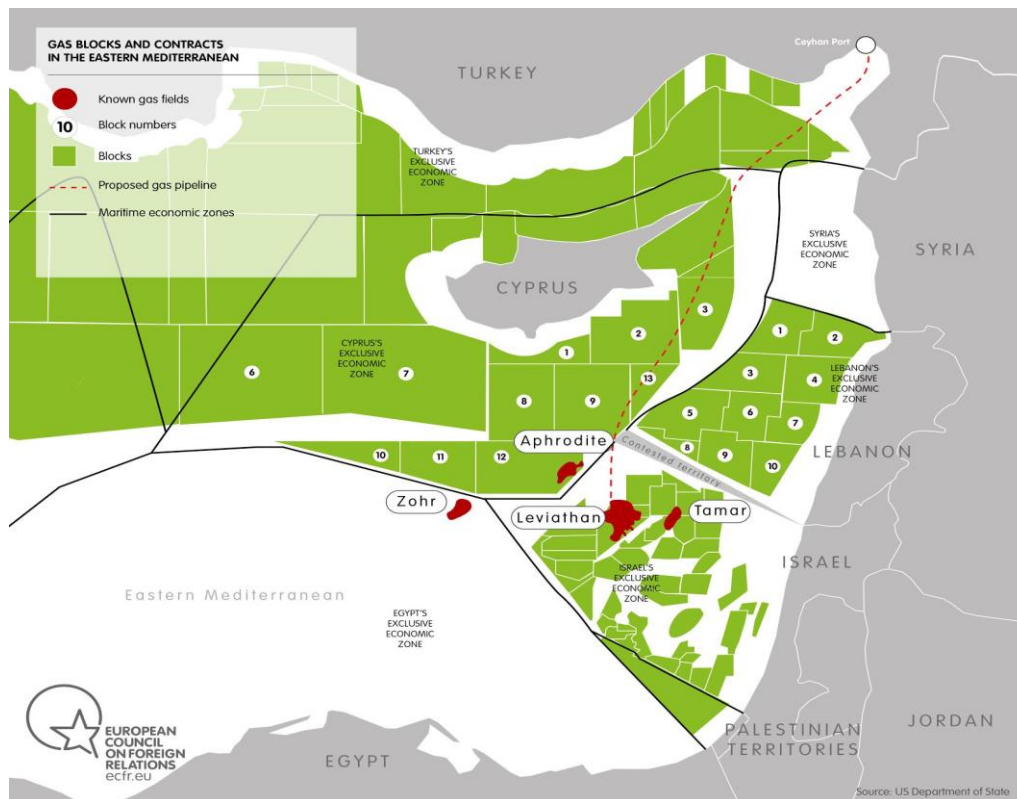
Πηγή: Fact Book Eni

Τα γραφήματα 1-5 είναι διαδραστικά και είναι διαθέσιμα στο:
https://www.eni.com/en_IT/company/fuel-cafe/zohr-infographic-egypt.page

Τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 9/12/2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΟΙΚΟΠΕΔΑ ΚΑΙ ΑΓΩΓΟΙ

Εικόνα 32

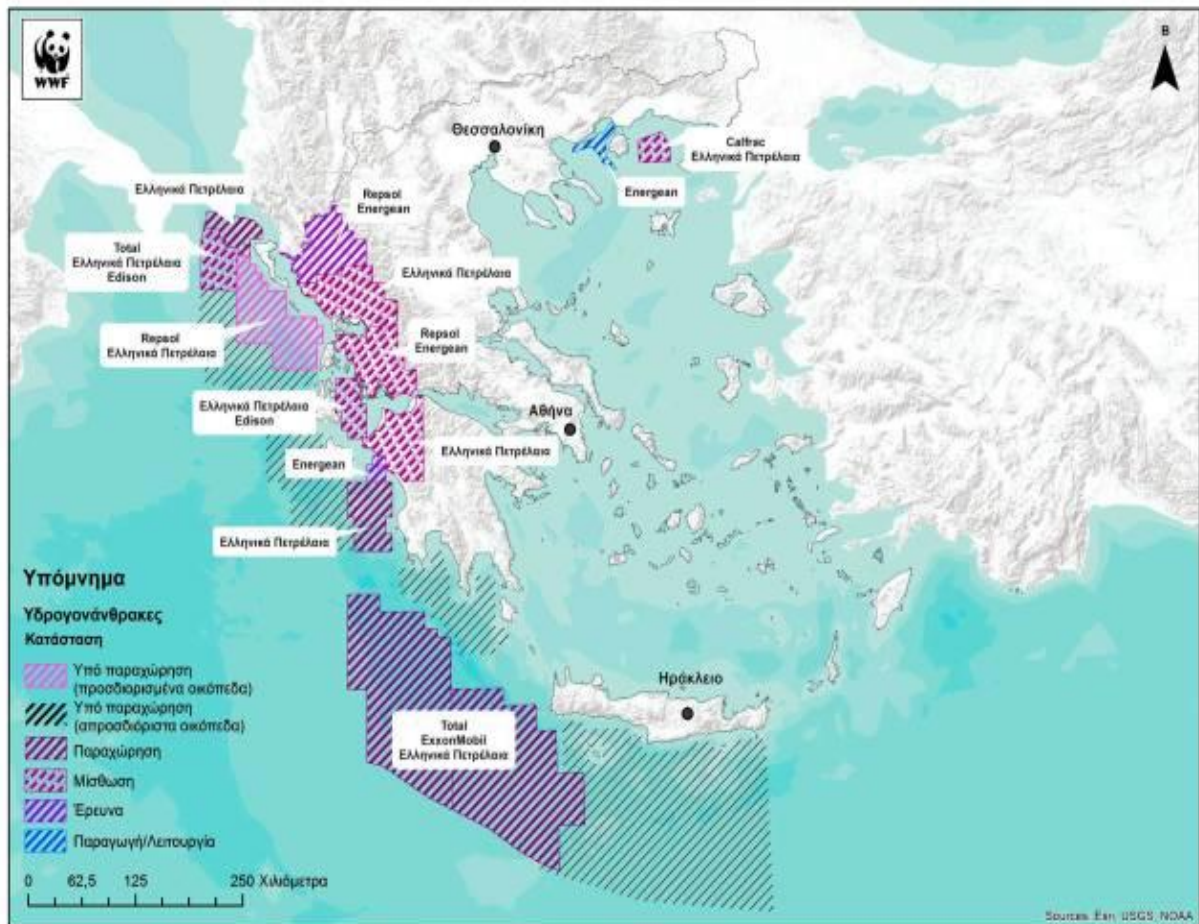
Τα οικόπεδα της Ανατολικής Μεσογείου

Ανακτήθηκε στο :

<http://oladeka.com/2018/07/%CE%B5%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%B7%CE%B5%CE%BC%CF%86%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%B7%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 33

Η κατάσταση των ελληνικών κοιτασμάτων

Ανακτήθηκε στο : <https://energypress.gr/news/poia-einai-ta-20-blocks-opoy-tha-ginouy-ereynes-gia-petrelaiο-kai-aerio-ta-9-vriskontai-stin>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 34

Σχέδιο υποθαλάσσιου αγωγού διασύνδεσης Λεβιάθαν- Τσεϋχάν

Ανακτήθηκε στο :<https://jamestown.org/program/perspectives-israeli-gas-southern-gas-corridor-hampered-economic-limitations/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 35

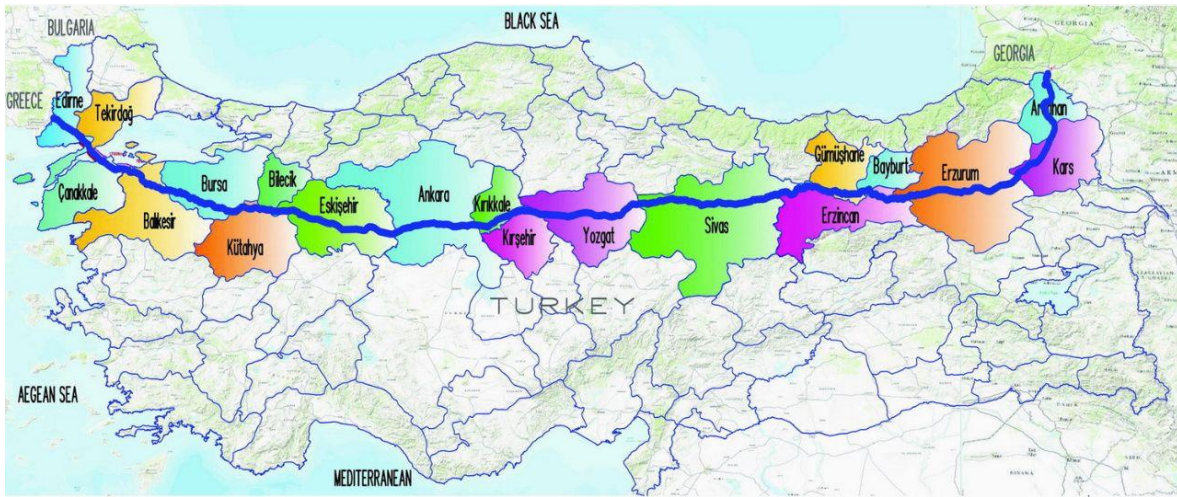

Σχεδιαζόμενο δίκτυο, κόμβοι και πηγές του East Med

Ανακτήθηκε στο: <https://hellasjournal.com/2018/12/ton-agogo-east-med-poy-thelei-to-israil-den-ton-fovatai-mono-i-toyrkia-alla-kai-oi-anoitot-tis-leykosias/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 36

Η πορεία του TANAP εντός της Τουρκίας

Ανακτήθηκε στο: <http://www.suyapi.com.tr/ru/20904/TANAP-Trans-Anatolian-Natural-Gas-Pipeline-Project-ru>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 37

Η εκτιμώμενη πορεία του μη υλοποιηθέντος Nabucco

Ανακτήθηκε στο: <http://cbw.ge/gas/turkish-company-gets-457m-contract-from-tanap/>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5/12/2018)

Εικόνα 38

Το κουρδικό σαμποτάζ στον αγωγό Κιρκούκ- Τσεϋχάν

Ανακτήθηκε από: <http://www.rudaw.net/english/middleeast/turkey/290720153>

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9/12/2018)

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr